

A nemzeti bizottságok tevékenysége

Veszprém megyében

/1945. április - 1949. január/

Beszteri Béla

doktori disszertációja

A dolgozat célja a Veszprém megyei nemzeti bizottságok tevékenységének átfogó elemzése megalakulásuktól egészen feleszlatásukig.

A megye nemzeti bizottságainak munkásságát a kor alapvető kérdéseinek és a nemzeti bizottságok országos helyzetének függvényeként igyekeztem bemutatni. A dolgozat a megyei nemzeti bizottságok tevékenységén túlmenően a nemzeti bizottságokat országosan ériató elvi kérdésekre is megkísérel választ adni. Részletesen elemzi a nemzeti bizottságok működését az 1947-es és 1948-as években is, amelyeket eddig a nemzeti bizottságokról megjelent tanulmányok részletesen nem vizsgáltak.

A kutatás nagyobb területre terjed ki, mint a korabeli Veszprém megye, mert vizsgálja a későbbi területrendezések /1950./ során Veszprém megyéhez csatolt keszthelyi, tapolcai és a sümegi járás nemzeti bizottságainak történetét is.

Dolgozatomat elsősorban a Párttörténeti Intézet Archivumában talált megyei pártdekumentumok és a Veszprémi Állami Levéltár nemzeti bizottsági iratanyaga, valamint az országos és megyei újságanyagok felhasználásával készítettem el.

A nemzeti bizottságok tevékenysége

Veszprém megyében.

/1945. április - 1949. január/

A nemzeti újjászületés a Kommunista Párt programja alapján a felszabadult országban. A nemzeti bizottságok a demokratikus forradalom helyi szervei. A MKP állásfoglalása a nemzeti bizottságokkal kapcsolatban.

A Vörös Hadsereg felszabadító hadműveletei során 1945. április 4-re hazánk egész területéről kiűzte a német fasiszta csapatokat. Egyúttal megsemmisítette a német fasizmussal szövetkezett magyar kizsákmányoló osztályok fegyveres erőit is. A felszabadult magyar nép saját kezébe vehette sorsának irányítását, és a munkásosztály forradalmi pártja vezetésével a népi demokratikus forradalom kibontakoztatásának útjára lépett.

A MKP figyelembe véve hazánk osztályerőviszonyait, a népünk előtt álló legfontosabb feladatokat, az ország demokratikus átalakítását tűzte napirendre és ezzel maga köré tudta tömöríteni az ország antifasiszta, demokratikus és hazafias erőit. Programjavaslatában pártunk kijelölte hazánk demokratikus újjászületésének és felemelkedésének útját: "Ha a nemzet kiméretlenül leszámol az országvezetőkkel, ha minden becsületos magyar összefog a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban az új, életerős, demokratikus Magyarország felépítésére, ha a nép veszi kezébe az ország vezetését, akkor Magyarország nem volt, hanem lesz!" /1/ A kommunista párt javaslatát a Szegeden megalakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front 1944. december 3-án programjául elfogadta. A nemzeti bizottságok ennek a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak voltak a helyi szervei.

/1/ Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. Az MKP javaslatai. Felszabadulás. Dokumentumok. Szikra, Bp. 1955. 170. old.

A kommunista pártok, így a MKP tevékenységében sem újkeletű a népfrontpolitika. Tudományos alapján a Kommunista Internacionálé 1935-ben Moszkvában megtartott VII. kongresszusa dolgozta ki. Az illegális MKP e határozat szellemében kezdeményezte az antifasiszta, háborúellenes összefogást. A népfront első szervezett formája a széles társadalmi bázison 1942. tavaszán létrehozott Történelmi Emlékbizottság volt. Ezt követte a német megszállás idején létrehozott Magyar Front, a magyar antifasiszták politikai-, harci szövetsége.

A magyar nemzeti, antifasiszta, népi erők igazi összefogása azonban csak a felszabadulás után, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front és annak helyi szervei, a nemzeti bizottságok keretében tudott kifejlődni. A kommunista párt volt a kezdeményezője még az illegalitás időszakában ennek a nemzeti egységfrontnak és e front helyi szerveinek, a nemzeti bizottságoknak. A párt Külföldi Bizottsága 1944. szeptemberében és októberében a szocializmusba való átmenet kérdéseiről tanácskozott. Az a vélemény alakult ki, hogy a tömegmozgalmak fejlődésében, a fasiszmus maradványai elleni harcban és a demokratikus célok valóráváltásában a nemzeti bizottságokra nagy feladat vár. ^{12/}

A Kossuth-rádió 1944. október 19-én a német fasiszták és magyar kiszolgálóik elleni széleskörű nemzeti összefogásra történő felhívással egyidejűleg a nemzeti bizottságok feladatát is meghatározta:

"Haladéktalanul meg kell teremteni a legszélesebb nemzeti összefogást a németek és bérenceik elleni harcra. Ebben az összefogásban mindenkinek ott van a helye, aki kész a németek és a németzsoldos nyilas bitangok ellen fordulni. A Magyar Nemzeti Frontot ki kell szélesíteni!" ^{13/}

^{12/} Erről részletesebben lásd Szabó Bálint: A kommunista párt politikai irányvonalának alakulása a KI VII. kongresszusa után és a II. világháború éveiben c. tanulmányát. Párttörténelmi Közlemények X. évf. 1964. február. 63-65. old.

^{13/} Kossuth-rádió adásai 1944. október 19. A legszélesebb

"A Magyar Nemzeti Front lebirhatatlan erő lesz, ha összeferr a néppel, ha mindenütt a falvakban, a városokban harcoló nemzeti bizottságokra támaszkodik. A nemzeti bizottságok feladata, hogy mozgósítsák, egységbe kövácsoadják és elszántan harcra vigyék az összes magyar hazafiakat, az egész népet, a németek és a nyilas németcselédek ellen!" /4/

A nemzeti bizottságok szükségességét és feladatainak részletesebb kifejezését 1944. november 7-én, a NOSZF. 27. évfordulóján a szegedi ünnepi naggyűlésen a MKP képviselője adta meg:

"Szükség van olyan bizottságokra, amelyben helyet foglalnak az összes haladó pártok és szervezetek képviselői. Szükség van nemzeti bizottságokra itt és az ország azon részén, mely ma még a német fasizmus csizmája alá van tiperva... A felszabadított területeken a nemzeti bizottságok feladata, hogy mindenütt mozgósítsák a népet a nehézségek leküzdésére, a termelőmunkára, a Vörös Hadsereg támogatására, mely szétzúzza a hazánkat elnyomó német fasiszta imperializmust." /5/

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjává lett "Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja", amely még 1944. november 30-án a MKP javaslataként jelent meg a debreceni Néplapban, szintén felhívást tartalmaz a nemzeti bizottságok megalakítására és egyben meghatározza a nemzeti bizottságok helyét a felszabadult Magyarország közéletében:

nemzeti összefogást a németek és bérenceik ellen. Felszabadulás. Dokumentumok. Szikra, Bp. 1955. A továbbiakban: Felszabadulás ... 48. old.

/4/ Felszabadulás... 49. old.

/5/ Gerő Ernő beszéde 1944. november 7-én, a NOSZF. 27. évfordulóján a szegedi ünnepi naggyűlésen. Felszabadulás .. 145. old.

"A német elnyomók és magyar cinkosaik elleni harcban, a fasiszta és feudális reakció szétzúzására és a demokratikus átalakulás biztosítására községenként és városonként a demokratikus pártok megbizottaiból és kipróbált Hitler-ellenes hazafiakból nemzeti bizottságokat kell teremteni. A nemzeti bizottságok a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervei, amelyek egyesítik a demokratikus, hazafias erőket és vezetik a harcot a demokratikus, népi Magyarországért." /6/

Az egyes városok és községek felszabadítását követően sorra alakultak meg a nemzeti bizottságok. A nemzeti bizottságok által szervezett népgyűléseken választották meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőit.

A nemzeti bizottságok a demokratikus koalíciós pártok helyi összefogása és az osztályszövetség kifejezői is voltak egyidejűleg. A kommunista párt helyi szervezetei és a koalíciós pártok hazafias, demokratikus tömegeinek kapcsolata és egyben a pártok reakciós vezetőivel folytatott harc színterei lettek. Többségük tevékenységében a népi diktatúra fejeződött ki. A nemzeti bizottságok - főleg tevékenységük első hónapjaiban - helyi viszonylatban az állami élet minden területén tevékenykedtek, irányították a politikai életet. Nagy szerepet játszottak az élet vérkeringésének beindításában, a közbiztonság helyreállításában, a közellátás megszervezésében, a romos épületek lakhatóvá tételében, a termelő munka beindításában, a helyi önkormányzati szervek újjászervezésében.

Felvették a harcot a reakció és a fasizmus maradványai ellen, tevékeny szerepet vállaltak a reakcióellenes népmozgalomban. Később azonban a reakció támadásának keresztüzébe kerültek. A horthysta miniszterelnök vezetésével felülről a nemzeti bizottságok szétrobbantására töre-

/6/ Néplap, 1944. november 30. Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. A MKP javaslata. Felszabadulás ... 175. old.

kedtek, majd a helyi reakciós erők fokozatosan igyekeztek beépülni e népi szervekbe. Ugyanakkor a kommunista párt vezetői körében 1947-től egyre inkább tért hódított a népi öntevékenység lebecsülése, s a fő súlyt a központi szervekben folyó harcra helyezték. Mindezek következtében a nemzeti bizottságok szerepe fokozatosan csökkent. A bennük rejlő forradalmi erőt bizonyítja, hogy tevékenységük a reakció elleni nagy harcok idején megélnékült, nemcsak 1945. végén és 1946-ban, de még 1947-48-ban is, bár 1946-tól kezdve fokozatosan háttérbe szorultak, szerepük egyre csökkent és 1949. januárban központi intézkedésre feloszlatták.

-.--.-.-.-.

I.

Veszprém megye a német és magyar fasiszták rémuralmának utolsó heteiben. A megye felszabadulása. Veszprém megyei helyzetkép a felszabadulás utáni hónapokban.

Jelen tanulmánynak az a feladata, hogy a nemzeti bizottságok Veszprém megyei tevékenységéről adjon képet. Ahhoz, hogy e népi szervek megyei tevékenységéről reális véleményt tudjunk alkotni, ehhez az szükséges, hogy legalábbis vázlatosan megvizsgáljuk a Veszprém megyei sajátos viszonyokat.

Veszprém megye a felszabadulás előtt túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű megye volt. Az ipari munkások száma alig érte el a 7500-at, jelentősebb ipart csak a bányászat és a vegyipar jelentett.

A feudális nagybirtokrendszeren alapuló mezőgazdaság jellemezte elsősorban megyénket.

Területének több mint egyharmada, 300.034 kh. 123 olyan nagybirtokos kezén volt, akik átlagosan több mint 2.400 kh. földterületen gazdálkodtak. A megye legnagyobb földbirtokosa a felszabadulás előtt az egyház volt. A veszprémi püspökség, a veszprémi káptalan és a zirci apátság együttesen 150.000 kh. földterületet birtokolt. Az 1935-beli Veszprém megyében a földtulajdonosok 74,1 %-ának egyenként 5 kh-nál kevesebb földje volt és ezek az össz. földterületnek csupán 11,2 %-án gazdálkodhattak. Ugyanakkor a 100 kh-on felüli birtokosok - akik a földtulajdonosoknak mindössze 0,8 %-át tették ki - a földterület 53,6 %-ával rendelkeztek. Az ellentmondáshoz még hozzátartozik, hogy a 123 nagybirtokossal szemben 20.000 parasztcsalád egyáltalán nem rendelkezett földdel. A földnélküli mezőgazdasági proletáriátus éves gazdasági cselédként, részesaratóként, vagy napszámosként tengette életét. Igen nehéz helyzetben élt a szegényparaszti réteg is; az adó, a bank és a kulákzsora sújtotta, s állandóan a tönkrajtuttatás veszélye fenyegette. /7/

A parasztság a feudális nagybirtok nyomása alatt politikailag elmaradott, a fent vázolt okoknál fogva inkább jobbjágszellemű volt. A katolikus egyház ideológiai hatása is rendkívül erős volt. Csak Veszprém városban 1935-ben a lakosság 82,4 %-a katolikus vallású. A hitleri fasizmus szelleme is tért hódított; a megye számos községében a németajkú lakosság körében, sokan Volksbund tagok, SS. katonák voltak.

A megye az ország legkésőbbben felszabadult országrészei közé tartozott. Nagyon sokat szenvedett a háború pusztításaitól, mivel a náci Németország vezetői mindenáron meg akarták hosszabbítani a háborút, utolsó gazdasági és katonai bázisuk, Dél-Németország és Ausztria megvédése érdekében nagy ellentámadást szerveztek a Velencei tó és

/7/ Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben. Bp. Stephaneum Nyomda 1941., Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. Bp. Stephaneum Nyomda Rt. 1937.

a Balaton között a Duna irányában 1945. március elején. A 2. és 3. Ukrán Hadseregcsoport ellentámadása, az u.n. 1945-ös bécsi hadművelet sikeres végrehajtása során szabadult fel a megye területe. Március 23-án foglalták el a szovjet csapatok a megyeszékhelyet és Zircet, 25-én Balatonfüredet. Március 26-án szabadult fel Pápa, Devecser, 27-én Tapolca, 28-án Sümeg és 30-án Keszthely.

A megye késői felszabadulása azzal a következménnyel járt, hogy a reakciók és nyilasok jó része már nem menekült tovább, hanem az ország keleti és középső területéről ide- menekült reakciós elemek itt maradtak, mások százával özönlöttek vissza és az ország felszabadításának idejére különböző hivatalokba és egyéb vezető szervezetekbe vissza-, vagy beszivárogtak és készen álltak a demokratikus fejlődés megakadályozására. A fent vázolt körülmények odavezettek, hogy - idézve a Veszprém városi nemzeti bizottság egyik kommunista tagját: "Köztudomású dolog, hogy Veszprém vármegye és a város a reakció fészke. Ma az orosz parancsokkal végigjártuk a várost és megdöbbenve tapasztaltuk, hogy a házak falai nyilaskeresztekkel vannak bemázolva. Az orosz megszállás óta Veszprém város lakossága mintegy 4-5000 emberrel szaporodott. Ezek közül - merem állítani - 1000 ember a régi reakció hive." /8/

Veszprém város a magyarországi klerikális reakció fő fészke volt. Ezt nem kell különösebben bizonyítani, mivel az egyházmegye püspöke a hírhedt Mindszenty József volt, aki felszabadulás utáni első körlevelében hazánk felszabadulását a tatár, török csapásokhoz hasonlította. Második körlevelében pedig így ír: "Muhi, Mohács, Majtény, Világos után nem volt vigasság magyar földön, 1945. sem a vigasság

/8/ Veszprémi Állami Levéltár /a továbbiakban VÁL/
Veszprém városi nemzeti bizottság /a továbbiakban NB/
1945. június 1-i jegyzőkönyve.

ideje. Annyira nem, mint majdnem a másik 4 fájdalomkor-
szak együttvéve nem." /9/

A fentiekből következik, hogy Veszprém megyében - a du-
nántuli általános helyzetnek megfelelően - az ország egyéb
területeihez, főleg a Tiszántúlhoz viszonyítva lényegesen
rosszabb körülmények között kezdődött el a népi demokra-
tikus átalakulás.

II.

A nemzeti bizottságok megalakulása. A reakció beépülési
taktikája. A nemzeti bizottságok összetétele. Osztály-
harc a nemzeti bizottságok összetétele körül.

A megyében a NB-ok túlnyomórészt 1945. áprilisban alakul-
tak meg. Elsőnek a megyeszékhelyen, Veszprémben alakult
meg április elején. A koalíciós pártok és a szakszervezet
is 3-3 taggal képviseltették magukat. Elnökének egy kis-
gazdapárti vezetőt, Csomai Istvánt választották meg. Áp-
rilis 23-i ülésén a bizottság a főispán javaslatára 66 fő-
re emeli fel a pártok és a szakszervezet képviselőinek
számát "mivel jelenleg a vonatközlekedés nagyon nehézkes
és a hivatalos közlöny csak legminimálisabb számban jele-
nik meg, így szükséges és fontos, hogy a NB önállóan in-
tézkedjen, annál is inkább, mert nemcsak városi, de me-
gyei kérdések is megoldásra várnak. Éppen erre való tekin-
tettel, hogy a felelősség is több részen oszoljon meg,
szükséges a NB taglétszámának felemelése." /10/

A Veszprém városi NB később 1945. november 2-án átalakul
vármegyei nemzeti bizottsággá. A Veszprémi Népujság az
ülésről tudósítva a következővel indokolja a városi NB

/9/ Orbán Sándor: Egyház és állam /1945-50/ Kossuth, 1952.
47. old. idézi a veszprémi püspök körleveleit.
/10/ Veszprémi NB 1945. április 23-i jegyzőkönyve.

hatáskörének kiterjesztését:

" A megye területén működő községi, városi és járási NB-ok eddig is ellátták közérdekű feladataikat, de ezektől függetlenül szükséges, hogy a vármegye általános jellegű ügyeiben a vármegyei NB működjön." /11/

A NB elnökévé a SzDP városi elnökét választották. A vármegyei NB megalakulása után ténylegesen irányította, utasította a járási, városi, községi NB-okat.

Az újjászerveződött reakció nem tudta elérni a NB-ok felszámolását, ezért új taktikát dolgozott ki: igyekezett beépülni a NB-okba és ott a vezetős szerepet betölteni. Veszprém megyében a NB-ok nagy többsége felülről, közigazgatási úton, a főispán, a főjegyzők, a főszolgabírók és a községi jegyzők irányításával alakult meg.

Világosan kell látnunk, hogy a régi önkormányzati szervek vezetőinek ez a tevékenysége a reakciós elemeknek a népi szervezetbe való beépülésére irányuló taktikájának szerves részét képezte. Balatonfüreden pl. a főszolgabíró a koalíciós pártok részéről 3-3 főt hívott össze 1945. április 20-án a NB megalakítása céljából. Itt sikerült elérnie, hogy a NB elnökévé őt, a PDP tagját választották. Csak alispáni rendeletre történt egy hónap múlva változás, mivel a főszolgabíró, mint járási vezető nem lehetett a NB szavazó jogú tagja. Az új választás eredményeként az MKP képviselője lett az elnök. /12/

Veszprémvarsány körjegyzője 1945. május 24-e körül összehívta az embereket a község házára. Közölte az ottlévőkkel, hogy meg kell alakítani a NB-ot; itt a reakciósok leszávagták a demokratákat. Tehát nem a pártok képviselői ülnek

/11/ Veszprémi Népujság 1945. november 3.

/12/ VÁL. Balatonfüredi NB. 1945. április 20-i jegyzőkönyve.

a NB-ba, hanem a jegyző által javasolt emberek." /13/
A zirci járásban számos községben a veszprémvarsányi-
hoz hasonlóan történt a NB megalakítása.

Legtöbb helyen a nemzeti bizottságok megalakítására nép-
gyűléseken került sor, mint pl. Pápanyögéren, Nemessza-
lókon, Vanyolán, Révfülöpön, Marcalgergelyin, Ugodon,
Bakonytamásin. A gyűlés összehívása, vezetése azonban
mindenütt a községi jegyző, vagy a bíró kezébe került
és ezt a lehetőséget felhasználták több esetben arra is,
hogy sajátmagukat vagy hasonszórú embereket juttassanak
be a nemzeti bizottságba. Nemesszalókon pl. a községi
bíró vezette le az ülést, a jegyzőkönyv vezetésével egy
"vitézt" biztalt meg. Bekerült a bíró, a jegyző és a re-
formátus lelkész is a NB tagjai közé.

Több községben a demokratikus pártok még nem alakultak
meg, ezért a NB-ot nem a pártok képviselőiből alakított-
ták meg először. Révfülöpön pl. ötös bizottságot válasz-
tottak meg. Marcalgergelyin egy 12 tagú, Nemesszalókon
11, Bakonytamásin 17 tagú bizottságot hoztak létre. /14/
Igy aztán legtöbb nemzeti bizottságot a főispán 1945.
május 17-i rendelete értelmében újjá kellett szervezni.
A főispán a járási főjegyzőknek írt utasításában a kö-
vetkezőkre hívta fel a figyelmet:

"Vármegyei körutam alkalmával sajnálattal tapasztaltam,
hogy a NB-ok nincsenek szabályszerűen megalakítva. A köz-
ségek teljesen tájékozatlanok erre vonatkozólag. Kényte-
len vagyok tehát a tárgyban tájékoztatást kiadni, amit
szíveskedjék a községekben megalakult pártokkal és a köz-
ségek vezetőivel haladéktalanul közölni.

-
- /13/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Általános
jelentés a zirci járásban észlelt dolgokról. Bszent-
király, 1945. június 13.
/14/ VÁL. A pápanyögéri NB 1945. ápr. 17-i, a nemesszalóki
NB 1945. ápr. 14-i, a révfülöpi NB 1945. ápr. 8-i
jegyzőkönyve, a bakonytamási NB 1945. ápr. 15-i jegy-
zőkönyve.

A NB minden községben megalakítandó. A NB-ot a Függetlenségi Frontba tömörült 5 párt alakítja és tagokat delegálhatnak a községben esetleg működő szakszervezetek. Amennyiben egy községben csak egy párt működne, a NB abból az egyetlen pártból alakul. A demokrácia elveiből folyik azonban, hogy lehetőleg minden párt működési teret kapjon. A pártok a NB-ba - függetlenül taglétszámuktól - egyenlő arányban delegálnak tagokat.

Amennyiben a NB 1-2, vagy több, de nem valamennyi pártból alakulna meg és közben a községben új, a függetlenségi frontba tömörült pártok egyike megalakulna, ez a párt is delegálhat, sőt delegálni köteles egyenlő számú tagokat a bizottságba." /15/

A fent idézett főispáni utasítás alapján a járási főjegyzők durván beavatkoztak a NB-ok ügyeibe. A pápai járás főjegyzői hivatala az ugodi NB-nak a következő utasítást adta: "A NB újjáválasztását elrendelem és a választás napjául f. hó 5-nek délelőtt 8 óráját tűzöm ki..." /16/

Sokkal ritkábban fordult elő, hogy a kommunista párt helyi szervezetének javaslatára hívták össze a NB alakuló ülését. Erre Nyárádon találtunk példát, ahol közfelkiáltással a MKP és a FKGP tagjaiból választották meg a község választópolgárai a NB-ot. Elnöke a MKP képviselője lett. /17/

A kommunista párt beavatkozására volt szükség Felsőörsön ahhoz, hogy a NB-ot meg lehessen alakítani. Itt a "... reakció fő fészke a préposti lak ... onnan kiinduló küldöncökkel hajtják végre a demokratikus rendelkezések szabotálását." /18/

/15/ VÁL. Főisp. Ált. 193/1945.

/16/ VÁL. Az ugodi NB iratai. A pápai járás főjegyzői hivatalának 1945. május 3-i levele az ugodi NB-hoz.

/17/ VÁL. Nyárádi NB iratai. 1945. jun. 21-i jkv.

/18/ A MKP és a NPP járási vezetőségének Balatonfüreden 1945. május 14-én készült jegyzőkönyve.
MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma

A NB-ok összetételét vizsgálva rendkívül változatos képet kapunk. A koalíció jellegéből adódóan a kommunisták mellett a becsületes, demokratikusan gondolkodó agrárproletárokat, szegényparasztokat, középparasztokat, kisparasztokat, a szoc. dem párt bal- és jobboldalának képviselőit, de a reakciós erők legkülönbözőbb képviselőit is megtaláljuk a bizottságokban. Azt megállapíthatjuk, hogy a NB-i tagok nagy többsége a demokratikus átalakulást őszintén óhajtó és azért cselekedni is kész, a hatalomból a Horthy-rendszerben kirekesztett, az állami ügyek intézésében még járatlan dolgozó elemekből került ki. Pl. Marcalgergelyiben az NB 12 tagjából 9-en mezőgazdasági munkások, - kis- és törpebirtokosok, egy kisiparos és velük szemben egy kulák és a lelkes foglalt helyet. Kb. ez az összetétel adja meg az általános megyei képet is. /19/

Számos helyen, ahol a kommunista párt erős volt, ott a kommunista politika valósult meg.

Ellenkező pólusként: sok helyre befurakodtak a különböző reakciós elemek is. Talán legszélsőségesebb eset a pápai NB példája, ahol a hírhedt reakciós kisgazdapárti politikus, Sulyok Dezső volt az első hónapokban a NB elnöke. /20/

Szélsőséges eset a palózniai példa is, ahol nyilaspárti tagok is helyet foglaltak a NB-ban. /21/

A siófoki NB is "reakciós egyénekből tevődik össze". "A mezőszilasi NB-ban egy gazdálkodó, Futura vezető is tevékenykedik." "A falu fél tőle. A reakció legerősebb levagja ... olyan kijelentéseket mer tenni: Lehet még 1919., majd mi is visszaüthetünk." /22/

/19/ VÁL. Marcalgergelyi NB iratai. 1945. április 18.

/20/ Szabad Nép 1946. március 10.

/21/ VÁL. A csopaki NB iratai. 1945. június 24-i jegyzőkönyv.

/22/ Szervezeti levelezések, személyi levelezések. Reakciós elemek a NB-ban. MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma.

A zirci NB elnöke H.F. a járási SzDP titkár, akit a következő eset is jól jellemez:

" ... meg akarta alakítani az SzDP-t Lócut községben. Ellenben erre más ember nem volt, mint a megmaradt Volksbundisták és volt SS katonák, akiket a salgótarjáni vasbánya felmentett, vagy más körülmények között ökeg a kitelepítés alól mentesítettek H.F. Lócut községben állandóan az ottani telepesek ellen és a kommunisták ellen lázítja a községben lévő Volksbundosokat, hogy ily módon nyerje meg az ő céljainak." /23/

A Keszthelyi NB-ba a kisgazda párt "vitéz" Patassy Eleket küldte be, akiről elképzelhető, milyen őszinte átérzéssel képviselte a NB-ban a demokratikus szellemet. /24/ Egyedi esetként érdemes megjegyezni, hogy a takácsi NB-nak pártönkivüli elnöke volt. /25/ Sokszor igen komoly harcot kellett folytatni a kommunistáknak és a mellettük álló haladó gondolkodású elemeknek, hogy az elnöki posztra ne a reakció szószólója kerüljön vagy, hogy egyáltalán a NB-ba ne kerüljenek be az elmúlt rendszerben reakciós magatartást tanúsító személyek. Többször ebben a tevékenységükben kisebbségbe is kerültek. A balatonalmádi NB-ban 8:7 arányban a FKP és FDP jelöltje került az elnöki tisztségbe a MKP és a SzDP jelöltjével szemben. /26/

A hajmáskéri NB leszavazta a MKP képviselőjének javaslatát, hogy a FKP által javasolt 2 reakciós delegátus ne kerülhessen be a NB-ba. /27/ A reakció taktikájához hozzátartozott az is, hogy a NB kommunista vezetőjét megrágalmazta. Ezt tették pl. 1945. május 30-án a várpalotai NB titkárával szemben /28/.

/23/ Magyar Államrendőrség zirci járási kapitányság pol. rend.oszt. 2204/1946. sz. jelentése. H.F. NB elnök ügye. MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma.

/24/ Keszthelyi Ujság 1945. december 23.

/25/ VAL. Takácsi NB iratai, 1945. szeptember 17.

/26/ VAL. B.almádi NB iratai, 1946. május 7-i jegyzőkönyv.

/27/ VAL. Hajmáskéri NB iratai, 1946. márc. 16-i jegyzőkönyv.

/28/ VAL. Főisp. ált. 245/1945.

Több esetben kellett a megyei NB-nak feloszlatni és újjászerveztetni a helyi NB-ot, mivel a pártok nem egyforma arányban voltak a bizottságokban képviselve. Pl. a füzfőgyártelepi, a balatonfüzfői és a balatoncsicsói NB-ot, mivel az első esetben a NPP-nak, a két utóbbi helyen a NB-okban a FKP-nak volt több képviselője, mint ahogy azt a törvényes rendelet meghatározta. /29/

Adáz harc bontakozott ki 1946. áprilisában a kisgazdapárt által vezetett reakciós Parasztszövetség NB-i képvisellete körül. A kommunista pártnak sikerült ezt a burzsoá támadást leszerelni. A MKP Megyei Választmányi ülése 1946. április 11-én egyértelműen kifejezi a párt álláspontját ebben a fontos kérdésben:

" Meg kell mondanunk, hogy a Parasztszövetségnek nincs joga a képviselő testületbe delegálni, csak a szakszervezeteknek. Nem szabad engednünk azt sem, hogy a NB-ba és a képviselőtestületbe a papok és jegyzők bekerüljenek. Arra kell törekednünk, hogy minden egyes községben meg legyenek alakulva a demokratikus pártok, mert így elejét vesszük annak, hogy a képviselőtestületbe, vagy a NB-ba nem kívánatos elemek kerüljenek." /30/

A Magyar Parasztszövetség Országos Központja dörgedelmes levélben tiltakozik, hogy a mezőszentgyörgyi NB küldötteiket nem hajlandó befogadni. A községi NB azonban 1946. június 4-i ülésén a Parasztszövetség kérelmét 12 szavazattal 3 ellenében ismét elutasította. /31/ A bakonyszentlászlói NB-ba egy időre befurakodott a Parasztszövetség, sőt egyik tagja még az alelnöki tisztséget is elfoglalta; azonban a

/29/ VÁL. Balatonfüzfői NB iratai 1945. június 4.

VÁL. Balatoncsicsói NB iratai 1946. február 14.

/30/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegyzőkönyv a MKP Megyei Választmányi üléséről, 1946. április 11.

VÁL. A mezőszentgyörgyi NB iratai, 1946. jún. 4-i jkv.

/31/ VÁL. A bakonyszentlászlói NB iratai. 1946. május 4.

MKP jábási titkárának közbelépésére 1946. május 4-én el-távolították a Parasztszövetség képviselőit a NB tagjai sorából.

Ugyanakkor a szakszervezetek képviseleti jogát fel akarta számolni a reakció. A főispán a balatonalmádi községi jegyzőnek írt levelében kategórikusan kijelentette; a NB-ban a "szakszervezetek helyi szervezete nem vehet részt, mert a 14/1945. sz. rendelet hatályba lépésének idején, 1945. január 4. napján képviselve nem volt." /32/ Ősiben a FÉKOSZ-t nem akarták a kispapok befogadni a NB-ba. A kommunista pártnak kellett itt is erélyesen sikraszállni a FÉKOSZ képvisellete mellett. /33/

Bakonyszentlászlón a megyei NB átiratára volt szükség, hogy az UFOSZ képviseltethesse magát a NB-ekba. /34/

Szórványosan már nők is bekerülnek a NB-ok tagjai közé. Erről számol be a nők I. Veszprém megyei értekezletén Enying küldötte.

" ... a járásban már van olyan község, ahol a NB-ba nőt delegáltak. A bentlévő férfiak először kételkedve fogadták a nőket, gúnyt űztek belőlük, nevettek rajtuk, de amikor a nők határozott fellépésükkel a dolgozó nép érdekeiért való bátor kiállásukkal bebizonyították rátermettségüket, a férfiak arcára fagyott a mosoly. Azóta a legnagyobb tiszteletben tartják a nőket. " /35/ Bár a nők politikai tevékenységével kapcsolatos ehhez hasonló álláspont eléggé általános, arra is találunk példát, hogy a NB elnökévé nőt választanak. Ez azonban egyetlen helyen, Révfülöpön történik. /36/

/32/ VÁL. VVM. főispánjától 221/1945.sz. levél B.almádi község jegyzőjének.

/33/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. A MKP Veszprém járási titkárságának jegyzőkönyve az 1946. december 20-án tartott titkári értekezletről.

/34/ VÁL. Veszprém vármegyei NB iratai. Levelezések, kérelmek, iktatók. Levél a bakonyszentlászlói NB-nak, 1945. december 14-én.

/35/ Veszprémi NB 1945. ápr. 13 - 16-i jegyzőkönyve.

/36/ VÁL. Révfülöpi NB 1945. ápr. 8-i jegyzőkönyve.

III.

A nemzeti bizottságok az élet vérkeringésének megindításaért:

1./ A rendőrség újjászervezése és megtisztítása a népellenes elemektől /a közbiztonság helyreállítása/.

A megye felszabadulása után sürgető feladattá vált a demokratikus átalakulás védelme, a megye közbiztonságának helyreállítása, hiszen a háborús események következtében rendkívül labilissá vált a közbiztonság. A NB-ok nem vártak semmilyen felsőbb utasításra. A Veszprém városi NB már 1945. április 13-án elhatározta, hogy mivel éjjel - nappal szolgálatban vannak a rendőrök és pihenésre alig jut idejük " a rendőr legénység létszámát, tekintettel annak feltétlen szükségességére 20 segédrendőrrel kiegészíti, ill. emeli fel." /37/

Egy héttel később rendőri büntetőbiróságot állított fel a NB és annak vezetésével Farkas Lajos alkapitányt bizta meg. Ezt az intézkedését a következőkkel indokolta a bizottság: "Szükséges a rendőri büntetőbiróság felállítása, mert a városban a fosztogatás olyan méreteket ölt, hogy amennyiben néhány szigorú ítélet nem lesz hozva, úgy az egyébkénti rend fenntartható nem lesz." /38/

A belügyminiszter küldötte csak 1945. április 23-án érkezik meg Veszprémbe a rendőrség megszervezése céljából. A NB a rendőrségbe toborzott személyek politikai magatartásának felülvizsgálása céljából "... felhívja a pártokat, hogy f. év április 25-én reggel 8 órára a rendőrséghez pártjukból 1-1 tagot küldjenek ki ... " /39/

- /37/ VAL. Veszprémi NB 1945. ápr. 13 - 16-i jegyzőkönyv.
/38/ VAL. Veszprémi NB. 1945. ápr. 20-i jegyzőkönyv.
/39/ VAL. Veszprémi NB iratai. 1945. április 23-i jegyzőkönyv.

A NB tehát gondoskodott arról, hogy a belső rend fenntartására létrehozott fegyveres erő a dolgozó tömegek érdekeit képviselje.

A NB-ok láttak hozzá a községekben is a fegyveres karhatalom megszervezéséhez. 1945. április 17-én a pápanyógéri és a vanyolai NB egyhangú határozattal a karhatalmi szolgálat megszervezését kimondta és annak ellátására 8-8 személyt jelölt ki. /40/

A balatonfüredi NB a rendőrparancsnokot beszámoltatta a rendőrség állapotáról. Az állami rendőrség mellé polgári rendőrséget is szervezett és kijelölte parancsnokát. Mivel alacsony a rendőrségen a fizetés, az addigi hitelkeretbe megszavazott 70.000 P-t 100.000 P-re emelte fel. /41/

A NB-ok utasításokkal látták el a rendőrséget. A mezőszentgyörgyi NB 1945. május 13-án hozott határozata alapján részletes utasítást adott a rendőrparancsnoknak a rendőrség megszervezésének módjára és egyben meghatározta a községi rendőrség teendőit:

- 1./ Rendezzen be a községházán egy külön szobát ...
A szolgálatot úgy szervezze meg, hogy az órszobán 1 rendőr minden időpontban található legyen.
- 2./ Kísérje figyelemmel az előljáróság és a NB dobolás, vagy más módon közzétett intézkedéseit és a végrehajtását külön felhívás bevétele nélkül biztosítsa. Szükség esetén az ellenállókat tartóztassa le, az esetről vegyen fel jegyzőkönyvet és azt terjessze a NB elé.

/40/ VÁL. A pápanyógéri NB iratai, 1945. ápr.17-i jkv.
VÁL. A vanyolai NB iratai, 1945. ápr. 17-i jkv.
/41/ VÁL. A balatonfüredi NB iratai. 1945. július 5-i jegyzőkönyv.

3./ Ellenőriztessé a község lakosságát mind politikai, mind közrend szempontjából és a rend biztosítására azonnal intézkedjenek. Munkásságáról a NB minden vasárnap d.u. 3 órakor tartandó ülésén tegyen jelentést." /42/

A NB-ok felügyeleti és ellenőrzési jogot formáltak a rendőrség tevékenysége felett. A nemesszalóki NB választotta ki a községben a hivatásos rendőröket, kiegészítő rendőri szolgálatra 20 főt ajánlott meg. /43/

A NB-ok közigazgatási szerepének megszüntetésével egyes bizottságok beletörődtek a kormányrendeletbe és ennek megfelelően mint politikai szervek a képviselőtestületnek javaslatot tettek, mint pl. a rendőrség létszámának felemelésére Gyenesdiáson, azonban nem ez volt az általános. "A tapolcai NB még 1945. októberében is maga választja a rendőrparancsnokot és a politikai osztály vezetőjét. Mindkét állásra kommunistát jelöl." /44/

Sőt még 1946-ban, de 1947-ben is esetenként a NB intézkedett a közigazgatás hatáskörébe tartozó kérdésekben. A bakonyszentlászlói NB a községben nagyon elharapódzott lopások miatt elrendelte, hogy a határban este 10 órától reggel 4 óráig senki sem tartózkodjék, akit pedig kint érnek, azt igazoltassák. Egyben intézkedett a NB arról is, hogy az éjjeli őrk ellenőrzését a NB tagok felváltva végezzék. /45/ 1947-ben még előfordul olyan eset is, mint pl. a Balatonalmádiban, ahol a község előljárósága fordul kérelemmel a NB-hoz, hogy járuljon hozzá ahhoz, hogy az 50 éven aluli férfi lakosságot átmenetileg osszák be a rendőrség mellé karhatalmi szolgálatra, amíg a leromlott közbiztonsági állapotok meg nem javulnak. /46/

/42/ VÁL. Mezőszentgyörgy község NB-nak iratai.

/43/ VÁL. Nemesszalóki NB iratai. 1945. júl. 22-i jkv.

/44/ Balázs Béla: Népmozgalom és nemzeti bizottságok. Kossuth 1951. 96. old.

/45/ VÁL. A bakonyszentlászlói NB iratai. 1946. jun. 30. jkv.

/46/ VÁL. A balatonalmádi NB iratai. 1947. szept. 29-i jkv.

A NB 1947, szeptember 29-én határozatot fogadott el, hogy a férfi lakosságot 50 éves korig a rendőrség mellé éjjeli szolgálatra beosztja. A fenti példák meggyőzően igazolják a NB-ok nagy tekintélyét és életképességét.

A minisztertanács 1945. ápriliásban feloszlatta a csendőrséget. A feloszlatast kimondó rendelet megállapítja:

"... a csendőrség a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmisséggel kiszolgálta, kiméretlen eszközökkel törekedett a magyar demokratikus mozgalmak megsemmisítésére. A magyar munkásság és parasztság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el. Ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen meg kell állapítani a csendőrség kollektív felelősségét és fel kell oszlatni." /47/

A NB-ok a rendőrség szervezése során a fenti rendeletet összetételüknek megfelelően alkalmazták. 1945. május végén pl. a pápanyógéri NB 1, a vanyolai NB 3 csendőrt váltott le a községi karhatalmi szolgálatból és helyettük más személyeket választott meg. /48/

2./ A közellátás megszervezése:

Kiemelkedő, történelmi jelentőségű tevékenységet végeztek a NB-ok a közellátás megszervezése, a lakosságnak liszttel, kenyérral, zsirral, tejjel, cukorral, sóval, stb. ellátásában, az ellátatlanokról való gondoskodás terén. Intézkedéseikben érvényesült a szociális szempontok előtérbe helyezése. Nem riadtak meg sokszor a radikális, forradalmi megoldásoktól sem, ha a helyzet úgy kívánta. A rendkívül súlyos közellátási helyzetben az élet vérkeringése megkezdésének, a munka végzésének ez volt a legalapvetőbb feltétele.

/47/ Szabad Nép, 1945. ápr. 24.

/48/ VÁL. A pápanyógéri NB iratai. 1945. máj. 28-i jkv.
VÁL. A vanyolai NB iratai. 1945. máj. 28-i jkv.

A kommunista párt volt a kezdeményező a megyeszékhelyen a város katasztrófális közellátási helyzetének megjavítására tett erőfeszítésekben. Küldöttséget irányítottak a közellátási minisztériumba, hogy segítséget kérjenek. A megoldást nehezítette a megye reakciós főispánja, a kisgazdapárti ifj. Rainprecht Antal, aki akadályozta a készletek közellátás céljaira való felhasználását. Csak a kommunista és más haladó gondolkodású bizottsági tagok nyomására tett ígéretet több hónapos huza-vona után a felesleges gabonakészletek és az olaj kiutalására. Ezt követően rövidesen le is mondott, mert az elkeseredett emberek őt tették felelőssé a közellátás rossz helyzetéért. /49/ Sok segítséget kapott Veszprém a szovjet városparancsnokságtól. Nyecsin őrnagy, majd Kolpak alezredes "a közellátás javítására lisztet és más élelmiszert bocsátottak rendelkezésre. Az ő segítségével hozták létre a Hungária étteremben a népkonyhát, ahol meleg ételt kaptak a dolgozók. Gépkocsit biztosítottak a szükséges élelem beszerzésére, s kezdetben a kenyérelátást a kátcnai sütőüzem szolgáltatta." /50/ A magyar katonaság 20 kocsit és egy tehergépkocsit adogt segítségül az élelmiszerszállításhoz.

A NB a szovjet parancsnokság segítségével népkonyhát állított fel és rendszeresen különböző élelmiszerekkel látta el ezt a szociális intézményt.

A megyei NB élelmiszerjegyre ad különböző élelmiszereket, sőt felvetődött az a javaslat is a kommunista bizottsági titkár részéről, hogy élelmiszerjegyeket csak az kaphasson, aki közmunka teljesítési kötelezettségének eleget tett.

/49/ Veszprémi Népújság 1945. okt. 13. és okt. 20.

/50/ Veszprém megyei Népújság 1955. április 3.

A javaslat azonban nem kerülhetett megvalósításra, ugyanis "ezt a megszorítást alkalmazni nem lehet, mivel a közmunka bevezetését intéző bizottságnak a teljesített közmunkát igazolni nincs módjában." /51/

A megyei NB raktárából sokcsaládosok számára különböző élelmiszereket utal ki, a Gyermeknehely és Kórház gyermekosztálya részére cukor kiutalását engedélyezi, kisgyermekes anyáknak személyenként 20-20 dkg. cukort juttat. /53/

Szinte ahány NB, annyi jobbnál-jobb megoldási mód a súlyos ellátási gondok enyhítésére. A balatonfüzfi NB elnöke a kommunista pártszervezetnek is vezetője egyszemélyben. Az ő irányításával a NB nagyon leleményes útját választja a közélémezés, a nincstelenek támogatására. A rendelkezésre álló barakanyagok árát az emberek, a község gyári munkásainak zsebéhez szabták. A befolyt összegből gondoskodtak a község élelmezéséről. Ebből fizették a rendőrséget is. A teljesen nincstelenek támogatására tememes összeget fordítottak. Az iskolába sok mezitlábos gyerek járt. A kommunista elnök javaslatára mozzalmat indítottak 32 pár gyermeklábbeli készítésére. A gyártelepi asztalosműhelyben készítették el a talpfákat, biztosították a szükséges posztót és bőrt is. /54/

/51/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. május 25.

/52/ A NB a népkonyha részére pl. 1945. május 8-tól 17-ig terjedő napra a következő kiutalást eszközölte:

25 kg. finomliszt,
20 kg. kenyérliszt,
60 kg. bab,
375 kg. zsir,
150 kg. burgonya,
75 kg. liszt,
10 kg. lekvár.

/53/ VÁL. Veszprém városi és megyei NB iratai, levelezés, kérelmek, iktatók s. dossziéjában számos ilyen kiutalási engedély található.

/54/ VÁL. B.füzfi NB iratai, 1945. július 1. október 18.

Az ellátatlanokról való gondoskodás problémája egész 1945. folyamán végigkísérte a nemzeti bizottságok tevékenységét. Nemesszalókon a nemzeti bizottság havi 15 kg. kenyérgabona fejadagot biztosított az ellátatlanok számára, s minden családnak 1 m³ fát adott a hercegi erdőről. /55/

Gyenesdiáson a NB utasította a jegyzőt /1945. augusztus 5-én/, hogy az ellátatlanok részére vaját utaljon ki. A bizottság intézkedett a só beszerzéséről is a község lakosai részére. A NB a balatongyöröki malomból 770 kg. korpát vett át és az ellátatlan igénylők között 3 P-ös maximális áron kiosztotta. A télifa tüzelő ügyében két NB-i tagot bizott meg, hogy a járás főjegyzőjénél az ellátatlanok és azok családtagjai részére szükséges fa kuttalását sürgessék meg. /56/

A balatonfüredi járási NB a járás részére kutalt fát a legfontosabb helyekre, illetve a legrászorultabbaknak juttatta: a szülőotthon részére, a 3 péknek és a szegényeknek is adott 1-1 méter fát. /57/

Gyakran szivós küzdelmet kellett folytatni a NB-oknak a közellátást akadályozó személyekkel. Keszthely faellátása pl. 1945-46-ban is gondot okozott, mert az erdőgazdaság többször akadályozta a kitermelt fa utáni részesedés elszállítását. /58/ A só kiszolgáltatással kapcsolatos visszaélések kivizsgálására utasította a NB a rendőrséget Balatonfüreden. /59/

-
- /55/ Balázs B. Népmozgalom és Nemzeti Bizottságok /1945-1946./ Kossuth 1961. 158. old.
/56/ VAL. Gyenesdiási NB iratai. 1945. aug. 5-i jegyzőkönyv. 1945. aug. 12-i jegyzőkönyv.
/57/ 1945. augusztus 12-i jegyzőkönyv.
/58/ Keszthelyi Ujság 1945. július 15.
/59/ VAL. Balatonfüred-i NB iratai, 1945. július 19-i jegyzőkönyv.

Ugyanennek a bizottságnak erélyes intézkedéseket kellett hozni a járás gabonaellátása érdekében. A malomtulajdonosokat kötelezték, hogy a közellátás céljaira vásárolt gabona árát fizessék ki, mivel a község pénzzel nem rendelkezett. Megigérték, hogy később az összeget nevezettek részére megtérítik. A pék fa hiányában nem tudott sütni, ezért a NB felkérte a rendőrkapitányt, hogy karhatalom igénybevételével Kubicsek malomtulajdonostól - aki előzőleg a fa kiszolgáltatását megtagadta - a tüzelőt szállíttassa el. /60/

A tejellátás biztosítása során is a szociális szempontokat vették figyelembe a NB-ok. A csopaki NB pl. úgy döntött, hogy elsősorban terhes anyák és csecsemők kaphassanak tejet, mivel a község tejállománya nagyon megcsappant. Terhes anya 3 hónap után 1/2 l., csecsemő 2 évig 1 l., ezentúl a gyermek 10 éves koráig napi 1/2 l. tejet kapott. /61/

A keszthelyi NB erélyes rendszabályokra kényszerült, mert "jegyre nincs tej és nincs vaj, szabadrogalomban pedig mindenki vehet annyit, amennyi jól esik. A NB felszólította a tejüzem központját, hogy haladéktalanul cserélje ki a keszthelyi fiók egész személyzetét, mert működésükkel nincs megelégedve és különösen a vezető iránt bizalmatlan. A NB elhatározta azt is, hogy a vaját és lehetőleg a tejet egy üzlethelyiségben, bent a városban fogja árusítani, mert egyes kereskedőkkel a NB nincs megelégedve." /62/

A zsiradékhiány különösen nagy gondot jelentett. Ezért több bizottság az állatállomány megvédése és a beszolgáltatásra kerülő zsirmennyiség biztosítása érdekében hozott határozatot. A Veszprém városi NB kimondta, hogy "Írják

/60/ VÁL. B.füredi NB iratai, 1945. július 9-i jkv.

/61/ VÁL. Csopaki NB iratai, 1945. június 10-i jkv.

/62/ Keszthelyi Ujság 1945. július 8.

össze az anyasertéseket, nehogy előforduljon, hogy anyasertéseket levágjanak." /63/ A balatonfüzfői NB arra hívta fel az előljáróság figyelmét, hogy a legsürgősebben hívja össze a sertéstulajdonosokat, "Figyelmeztessen mindenkit, hogy a sertést csakis az előljáróság engedélyével lehet levágni. A levágandó sertések utáni beszolgáltatandó zsirmennyiséget a község ne engedje ki, hanem fordítsa az ellátatlanok részére. Bár csekély mennyiség fog jutni a nincsteleneknek, de reméljük, hogy elegendő lesz ahhoz, hogy a legnehezebb időket át tudjuk vészelni." /64/

A csopaki NB a húsellátás megkönnyítése céljából javasolta a húsjegyek kiadását, 4 tagú családra 1 kg. húst számítva. /65/ A balatonfüzfői NB a lovak takarmányozásának igen leleményes módját találta meg. Egy Németországba menekült tanító lakásán a NB néhány mázsa kukoricát talált. Nem hagyta veszendőbe menni, hanem ezt a mennyiséget a közért dolgozó fuvarosok között osztotta szét. /66/

A MKP balatonfüredi szervezete megtudta, hogy Zánka községben a Futura bizományosnál 24 q. olajmag van tárolva, amelyből - tekintettel a járás szükös zsirellátására - étolajat lehetne sajtolni. A kommunista párt képviselője ezt a javaslatát a NB-i ülésen beterjesztette és egyben elmondta, hogy a füzfői gyártelepen ezt a magot kisajtolják. 1 q. olajmagból 12 kg. olajat, valamint 25 kg. olajpogácsát kapnának. A javaslatot a NB magáévá tette és úgy határozott, hogy az olajmagot kisajtolás céljából átküldi Füzfőre. /67/

/63/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. június 22-i jkv.

/64/ VÁL. B.füzfői NB iratai, 1945. október 13.

/65/ VÁL. Csupaki NB iratai, 1945. június 10-i jkv.

/66/ VÁL. B.füzfői NB iratai, 1945. november 15-i jkv.

/67/ VÁL. B.füredi NB iratai, 1945. június 7-i jegyzőkönyv.

3./ Nemzeti segélyakció:

A NB-ok indították el a Nemzeti Segély, a felszabadulás utáni első segítő tömegszervezet működését. A Nemzeti Segély Szervező Bizottsága még 1945. január 31-én felhívást közölt a helyi Nemzeti Segély Bizottságok megalakítására, a gyűjtés azonnali megindítására. A felhívás a következőképpen indokolja a NS szükségességét:

"Sürgős segítségre van szükség mindenekelőtt azért, mert szerencsétlen magyar testvéreink . . . éheznek a szó legmeztelenebb valóságában . . . a demokratikus Magyarország nem indulhat új életébe azzal a terheléssel, és nem tűrheti arcán azt a szégyenfeltöt, hogy országunkban ezrével, tizezrével legyen éhező gyermek, rongyokban didergő asszony, nyomoruságtól elerőtlenedett karu férfi. A Nemzeti Segélyakció Szervező Bizottsága felkér valamennyi NB-ot, főispánt, egyházat, politikai pártot, szakszervezetet, stb., hogy minden faluban és városban . . . állítson fel Nemzeti Segélyakció Bizottságot.

Ez a bizottság szervezzen és indítson meg haladéktalanul erős propagandát újságban, röpcédulák, falragaszok által, egyházakban, politikai pártokban, szakszervezetekben, hivatalokban, szószékeken, népgyűléseken, iskolákban, stb., hogy a helyi bizottságban kezdeményezett Nemzeti Segélyakcióban mindenki szívvél-lélekkal haladéktalanul bekapcsolódjék.

.... Gyűjteni kell elsősorban élelmiszereket; búzát, lisztet, zsiradékot, cukrot, babot, borsót, kukoricát, tojást, vaját, füstölt húsneműket, konzervet, de ha lehet élőállatot is, stb., továbbá ruhaneműket, pénzt " /68/

/68/ A Nemzeti Segély Szervező Bizottságának felhívása a helyi NS bizottságok megalakítására és a gyűjtés azonnali megindítására. Felszabadulás... 371-372. old.

A Veszprém városi NB nem sokkal megalakulása után megkezdte a Nemzeti Segélyakció szervezését. A segélyakciónak a városban és a megyében történő lebonyolítására előkészítő bizottságot hozott létre. A NPP egyik bizottsági tagjának javaslatára gyűjtési akciók rendezését határozta el a bizottság, miután megvitatta és elfogadta a segélyakció munkája elindításának tervét.

A NB-i ülésen az egyes pártok mindjárt felajánlásokat tettek: A EKP 100 P-t, a NPP 1000 P-t, a MKP 1500 P-t ajánlott fel. /69/

A szervezést az utcakörzeti megbizottak útján végezték a NB-ok. A megajánlás szerint 1945. június elejére 4000 P-je lett a NB-nek és 1 q. burgonyája. /70/

A megyei NB titkára részletekre kiterjedő levélben fordult a pártok, a szakszervezet, az egyházak és egyesületek vezetőihez a NS lebonyolítása ügyében:

"Kérjük az egyházakat és az összes pártokat, szakszervezeteket, hogy egyesületeikkel, iskoláikkal, pártvezetőkkel olvassák el az alábbiakat, s egy legalkalmasabb kiküldöttjükkel július 6-án pénteken este 6 órára a városháza tanácstermében jelenjenek meg.

Alábbi szellemben választandó vezetőség személyi megoldásáról s a csecsemőktől felnőttekig való segélyezés megoldásáról tessék gondoskodni.

Létesítendő egy kb. 10-12 tagú "ügyvezető elnökség" melyben az összes pártok, demokratikus nők, ifjak, egyházak és szakszervezeti tanácsok egy-egy küldöttje vesz részt...

/69/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. április 23-i jkv.

/70/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. május 19-i jkv.

Az ügyvezető elnökség kebeléből egy szűkebb körű ügyvezető titkárságot küld ki, mely 3-5 tagból áll. Ebben olyanok vegyenek részt, akik egész napi munkaerejüket a segélyügy intézésére fordítják. Ezek javadalmazást kapnak.

Haladéktalanul meg kell kezdeni a tagoknak tömeges gyűjtését 3 csoportban osztott tagok vannak. Rendes tag 2-5 pengőig terjedő díjat, pártoló tag 10-12 pengőig terjedő díjat, tiszteleti tag 100 pengő felett való tagdíjat fizet . . . intézmények, gyárak beszerzése elengedhetetlen. Mőzínál bp-i mintára % számítandó a jegy árához a segélyalap javára.

Kivánatos pedagógusoktól, demokratikus szervezetektől munkateljesítmény alakjában segítséget kérni." /71/

A NS titkársága a veszprémi NS részére átutalta a megszünt Légtalmi Liga csekkszámle kivonatán feltüntetett 2047.50 Pengőt. A NB a városi éhező gyermekek és a teljesen magukra hagyott szegény gondozottak megsegítése érdekében az összes üzemek és hivatalok vezetőihez fordult:

"A következő szavunk nem rendelet, hanem emberséges érzésünknek, a legnagyobb nehézségek közepette is segíteni tudó szeretetnek a parancsa. Az a kérésünk, hogy a havi fizetéseknek - amíg a városnak nem lesz módjában esetleg állami úton más megoldást találni - egy-két százalékát rendszeresen felajánlani és együttes iven vezetve befizetni sziveskedjenek." /72/

Később a viszonyok lassú javulása után, amikor a NS teljesen kiépült, a gyermeknyaraltatási akciók lebonyolításával foglalkozhatott, nagy támogatást nyújtott a hazatérő hadifoglyoknak, segített az üzemi étkeztetések szervezésében, az árvák és özvegyek gondjainak, - a NB-ok ekkor sem

/71/ VÁL. Veszprémi NB iratai, Veszprém városi NB titkárnak június 5-i levele a Nemzeti Segélyakció Országos Központjához, VMNB iratai, levelek.

/72/ Veszprémi Kiss Ujság 1946. június 6.

hanyagolták el a NS ügyeivel való törődést, természetesen a következő időszakban közvetlenül már csak ritkábban foglalkoztak a segélyakció ügyeivel. Az infláció teljes dübörgése idején a NS nagyon nehéz helyzetbe került. A pénzromlás miatt rendkívül alacsonyok voltak a NS által nyújtott szolgáltatások, ezért a megyei NB úgy határozott, hogy a hadisegélyek céljaira szolgáló összeget teljes egészében - addig is, amíg a rendelkezés megtörténik, - haldéktalanul saját felelősségére előlegként kiosztja.

A hadigondozottakkal való törődést még 1946. végén sem hanyagolták el a NB-ok. A városlódi NB pl. határozatában jelengette ki: "A hadigondozottak ellátását különös gondjának tartja s e végett felkéri a községi előljáróságot, hogy a lehetőség keretein belül az ilyen hadigondozottak segélyezését mozdítsa elő." /73/

A NS 1947. áprilisban megtartott kongresszusa az akció célját és további feladatát az intézményes szociálpolitika kiegészítésében szabta meg. A NS 1948-ban pedig beleolvadt a Magyar Vöröskereszt szervezetébe. 1947-48-ban már alig-alig van kapcsolata a NB-oknak a NS-el. Ez összefügg a segélyakció teljes kiépülésével, másrészt a NB-ok elsorvadásával.

4./ Az újjáépítés: a romos épületek lakhatóvá tétele, romeltakarítás, közmunkák.

A német fasiszták értelmetlen ellentámadási kísérlete, az u.n. balatoni csata következtében a megye sokat szenvedett a hadműveletektől. Veszprém város szenvedte a legtöbb kárt. A 3000 házból a hadműveletek után 844 maradt többé-kevésbé épségben, tehát az épületek majdnem 75 %-a elpusztult, vagy súlyosan megsérült. /74/

/73/ VÁL. Városlódi NB iratai, 1946.

/74/ Szabad Nép, 1953. I.26. és Veszprémi Népújság, 1953. február 14.

Hatalmas erőfeszítéseket kellett tenni, hogy az élet valamelyest is normális körülmények között indulhasson meg. A kommunista párt vezetésével elkezdődött a hősi erőfeszítés. Ebben a nagy újjáépítő munkában derekasan kivették részüket a NB-ok is. Hogy a munka nagyságát érzékelni tudjuk, a tényleges újjáépítő munka megkezdéséig mintegy 10.000 kocsi törmelékkel kellett kihordani a városból. Különösen megfeszített munkát végeztek a villanyszerelők, akiknek naponta 15-20 km-t kellett gyalogolni. Többnek ki is kellett állni a munkából, mert nem bírta a nagy megerőltetést. Április 17-én már a villanyvilágítást is helyreállították. Április végén a város kommunista polgármestere azt állapította meg: "Van vizünk, van villanyunk, a város tiszta."

Az elért szép eredményeket csupán a reakció becsülte le. Fő képviselője, a megye főispánja a közös erőfeszítések ellenére "gengszteri állapotoknak" nevezte az akkori viszonyokat.

Az újjáépítés, a romos épületek rendbehozása érdekében a NB-ok fontos tettekre szánták magukat. A veszprémi városi NB az egyik nyilas érdeket képviselő kőműves raktárának építési anyagkészletét foglalta le. A lefoglalt építési anyagokat a városhoz szükséges helyreállítási munkákhoz használták fel. Röviddel azután határozatban utasítja a bizottság a polgármestert, hogy "... dobszó útján tegye közhírré, hogy a sérült épületekről a tetőfedőanyagokat, stb. önkényesen elszállítani, külföldi szigorú büntetés terhe mellett tilos. A NB a háztulajdonosok részéről felmerült aggályok és viták elkerülése végett Radnai János ácsmester, Pintér Károly és Szöllősi Mihály kőműves mesterekből álló bizottságot küld ki, akiknek kötelességük lesz tárgyilagos helyszíni szemle után megállapítani, hogy melyek azok a súlyosan megrongálódott épületek, ahonnan tetőfedésnél felhasználható anyagok elszállíthatók." /75/

A város középületeinek javításához a veszprémi repülőtéren található barakfát, eternitet és egyéb anyagokat is lefoglalta a megyei NB. /76/

Hasonlóan cselekedett nem egy községi NB is. A balatoncsicsói NB 7 egyénnél foglalt le épületeket, téglát a községi bomba- és tűzkárosultaknak cserép- és építőanyag biztosítására. Ezen egyéneket a bizottság behívta és tudomásukra adta a bizottság határozatát, hogy a cserép és téglá esetleges elrejtése súlyos büntetőjogi felelősségükre vonásával fog járni... az igénybevétel csak kölcsönképpen történik, s akik kapják kötelezvényvel kötelezik magukat arra, hogy az elvitt cserép mennyiséget, amikor a helyzet addig javul, rögtön megveszik és a kölcsönadónak az elvívés helyére visszaszállítják." /77/

A révfülöpi NB úgy határozott, hogy azokról az épületekről, amelyeknek semmiféle jelentősége nincs, ill. haszna most nincs /nevezetesen a Marton-féle és Poaltsik-féle fatelepek raktárai/ a tetőcserepet, miután azok ugyanis megrongált állapotban vannak, a kisajátításukról egyelőre szó sem lehet, leszedeti és azt a javítást igénylő lakóházak tetőzetének kijavítására használja fel. /78/

A háborúban megkárosult magánszemélyeken is sokszor segítettek a NB-ok. A megyei NB felhívta a meneshelyi NB figyelmét arra, hogy egy bombakárosult cipésznek a községben rendelkezésre álló tetőcserepből 1500 db-ot a legsürgősebben utaljon ki. /79/

Gyenesdiáson ingyen nádat utalt ki a NB a tűzoltószer-tár helyreállítására és egy magánszemélynek is. /80/

-
- /76/ VÁL Veszprém vármegyei NB iratai. 1945. május 4-i jkv., ill. az 1945. jun. 4-i határozat a lefoglalásokról
/77/ Balatoncsicsói NB iratai. 1945. május 30.
/78/ Révfülöpi NB iratai. 1945. ápr. 19-i jkv.
/79/ VÁL. Veszprémi NB iratai. Levelezések. 1945. máj. 15.
/80/ VÁL. Gyenesdiási NB iratai. 1945. júl. 7-i jkv.

Egy magányos nő légnyomás következtében megrongált házának rendbehozásához nyilas iparosokat kívánt a bizottság kötelezni Balatonfüreden. /81/

A bakonytamási NB egyhangú határozatával kimondja, hogy I.L. háborús tüzkárosult részére H.J. Kossuth Lajos utcai gazdálkodónak az általa nem használt lakóházát és helyiségeit lakás céljára kijelöli és igénybe veszi.

A megyei NB titkársága egy lakás nélküli család elhelyezésére szólítja fel a lakáshivatalt. A gyensdiási népi szerv a községben lévő üres és lakatlan villák soronkívüli összeírását és a bennük lévő ingóságok leltározását rendeli el és elhatározza, hogy minden ilyen villába egy-egy családot kell elhelyezni, akik anyagi és erkölcsi felelősséggel fognak tartozni azért, hogy a leltárba felvett ingóságok ugyanolyan állapotát megőrzik. E munkák elvégzésére kiküldött 2 nemzeti bizottsági tag egy hét múlva jelentést tesz és a NB lo lefoglalt villát utal ki. A Veszprém megyei NB pedig az elhagyott lakásokban található butorokat leltározattatta fel, hogy a kibombázott, butor nélkül maradt szegény lakosság rendelkezésére bocsáthassa. /82/

A keszthelyi NB a megrongálódott egyik templom helyreállításához is hozzájárult anyagi segítséggel. /83/

A romeltakarítást, az újjáépítést egyedül a közmunkarendszer bevezetésével lehetett csak sikeresen elvégezni. Veszprém, a megyeszékhely romokban hevert. A NB ezért úgy határozott, hogy amíg a város utcái teljesen rendben és tiszták nem lesznek, addig hetenként 3 napi közmunkát állapít meg.

/81/ VÁL. Balatonfüredi NB iratai. 1945. júl. 21.

/82/ B. tamási NB iratai. 1945. aug. 15-i jkv.

VÁL. Gyensdiási NB iratai 1945. júl. 7-i és 15-i jkv.
VÁL. V. Vm. NB iratai 1945. ápr. 20.

/83/ Keszthelyi Ujság 1945. júl. 15.

A NB felhívta a polgármestert, hogy "utasítsa a mérnöki hivatalt, hogy a munkálatokat ellenőrizze és a tisztaságra állandóan ügyeljen, mert amennyiben mulasztást észlelne, úgy a mulasztó tisztviselő ellen fegyelmi eljárást indít." /84/

1945. május 4-én fontos határozatokat hozott. Kijelölte a közmunka bérrendező bizottságban részt vevő nemzeti bizottsági tagokat.

Kimondja a NB, hogy a közmunkát f. évi május hó 8-tól kezdődőleg elvben fizeti, a béreket azonban a valóságban akkor fogja fizetni, amikor a bérek az arra illetékesek által meg lesznek végleg állapítva. "... a munkadíjak fedezéséhez szükséges összeget részben a háztulajdonostól beszerzendő térítési díjakból, részben pedig a minisztériumtól kérendő 1,000.000 P. segélyből fogja fizetni."

A NB hozzájárult ahhoz, hogy azok, akik közmunkát természetben leszolgálni nem tudnak, vagy nem akarnak, készpénz fizetés mellett azt megválthatják. Ennek megfelelően a közmunka váltságdíját férfiaknál napi 30 P, nőknél pedig napi 20 P-ben állapította meg.

Julius 22-én minden részletre kiterjedő határozatot hozott a közmunkaváltságdíj felemeléséről és megállapította a közalkalmazottak, magánalkalmazottak, kereskedők, iparosok és a piaci árusok közmunkaváltság díját is.

A NB határozata kimondja:

"Férfi munkás megváltási díja 1 napra 90 P, egy óra		
		5 x 90 P. = 450.- P.
női munkás	"	" 1 napra 60 P, egy óra
		5 x 60 P. = 300.- P.

A közalkalmazottak, magánalkalmazottak, tisztviselők
alapfizetésük után

1000 P-ig havonta	P 30.-
2000 P-ig "	60.-
3000 P-ig "	100.-
4000 P-ig "	170.-

4000 P-ön felül 10.000 P-ig alapfizetésük 10 %-át tar-
toznak az alkalmazottak befizetni, hivatalfőnökségeik,
ill. számvevőségeik útján levonásba hozni, vagy a város
pénztárába befizetni ...

Az iparosoknál, kereskedőknél foglalkoztatott segédek,
kiszegítő munkások, vállalatoknál foglalkoztatott mun-
kavállalók kötelesek keresetük 3 %-át közmunkaváltság
címén befizetni, ill. a munkaadók kötelesek ezt az ösz-
szeget az alkalmazottaktól levonni, ... Veszprém város
pénztárába befizetni.

... a közmunkaváltságdíjat visszamenőlegesen 1945. évi
május 1-től tartoznak megfizetni.

Az iparengedéllyel rendelkező iparosok, kereskedők köte-
lesek napi 150 P-t, egy óra tehát 750.- P-t ugyancsak
a fenti módon befizetni, a nyugtát a Közmunka Hivatalnál
bemutatni." /85/

Aki kötelezettségét munkában teljesíti, a Közmunka Hiva-
tálnál "munkaigazolvány"-t kap, amelybe esetenként a napi
8 órai munka teljesítése után a Hivatal az igazolást be-
írja. Az igazolvány a körzetvezetőnek felmutatandó, aki
azt elismerni köteles.

A községi NB-ok havi 1 napban állapították meg a kötelező
köz munkára történő igénybevételt. Egyben munkaügyi, vagy

/85/ VÁL. Főisp. ált. 7/1945. Veszprémi NB 1945. május
4-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

közmunkaügyi bizottságokat biztak meg a munkák szervezésével és lebonyolításával.

A közmunkára kötelezettség férfiaknál 16-60, nőknél 16-40 éves korig tartott. A B.almádi NB kimondja, hogy nőket csak kimondottan női munkára szabad igénybe venni. /86/ A keszthelyi NB hangsúlyozza, hogy robotmunkára mindenki kivétel nélkül kötelezhető. A közmunka alól csak a NB adhatott felmentést. /87/

Szigorú rendszabályokat helyeznek kilátásba azoknak, akik a rájukeső munkakötelezettséget nem végzik el: "Aki a közmunkának nem tesz eleget, rendőrségi eljárásra adják át" határozta el a NB-ok többsége, hasonlóan, mint azt a mezőszentgyörgyi szervezet tette. /88/

Voltak azonban, akik a rendelkezéseknek nem tettek eleget, mint pl. Révfülöpön K.L. inrédysta pártigazgató és a pap, lányával együtt.

A kommunista párti nemzeti bizottsági tag javaslatára a bizottság utasította az alelnököt, hogy K.L. ellen a feljelentést a bizottság nevében tegye meg. /89/

/86/ VÁL. B.almádi iratai, 1945. május 28-i jegyzőkönyv.

/87/ Keszthelyi Ujság, 1945. augusztus 12.

/88/ VÁL. Mezőszentgyörgyi NB. 1945. május 6-i és május 19-i jegyzőkönyve.

/89/ VÁL. Révfülöpi NB iratai. 1945. július hó 16-i jegyzőkönyve.

5./ Egészségvédelmi intézkedések.

A NB-ok elsősorban a megyei NB első ténykedései között fontos egészségvédelmi intézkedések is szerepeltek. A megyei NB 2 orvost megbízott a falvak egészségügyi állapotának és az ottani OTI ügymenet megszervezésével és ellenőrzésével. Egyben felkérte ezeket az orvosokat, hogy "vidéki körutjukkal kapcsolatban kutassák fel az esetleg rendelkezésre álló gyógyszer és kötszereket, azokat foglalják le és gondoskodjanak azoknak térítés ellenében Veszprémbe szállításáról. K.E. gyógyszerészt megbízta, hogy lépjen érintkezésbe a füzfői gyárban lévő laboratóriummal gyógyszerek beszerzése ügyében. Eljárásáról jelentését a NB-hoz terjessze be.

A megyei NB egy későbbi ülésén gondoskodott a városi kórház gyermekosztályának elhelyezéséről.

Ezzel az intézkedésekkel sikerült a tifusz és egyéb járványveszélyt megakadályozni. /90/

Más nemzeti bizottságok községük orvos problémájának megoldásában intézkedtek. A balatonfüredi községi orvos 6 km. távolságra, Balatonalmádiban lakott. Sürgős esetekben a községi orvost nem tudták igénybe venni, hanem kénytelenek voltak a gyári orvost kihívni, aki mint magánorvos ment ki a betegekhez. Ez pedig a község lakosságának sokba került. Ezért a NB úgy határozott, hogy az alispánhoz fordul és kéri, hogy a gyári orvost rendelje ki Balatonfüredre, hogy a községi orvosi teendőket lássa el.

A NB-ok nemcsak az első legnehezebb hónapokban, hanem később is rendszeresen foglalkoztak egészségvédelmi kérdésekkel. A kezdeményező szinte minden esetben a kommunista párt volt.

/90/ VÁL. B.füredi NB iratai, 1945. júl. 14.
VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. május 19.
VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 23-i jegyzőkönyv.

1946. nyarán pl. súlyos tehertételként jelentkezett a veszprémi dolgozókra a tifuszoltás. A város lakosságát - a tifuszveszély miatt - be kellett oltani, de az oltás árát olyan magasan szabták meg, hogy azt a dolgozók nem tudták megfizetni. Ezt a problémát a Bali Ferenc elvtárs indítványa alapján kívánták megoldani. A kommunista javaslat így hangzott: "... A NB írjon át az OTK-nak, hogy az oltások költségét fedezze. Az OTI-nak érdeke, hogy a járványt megelőzze, mert ha már betegséget kell gyógyítani, az aránytalanul többbe kerül." Szintén kommunista javaslatra határozta el a NB, hogy a kórház újjáépítése javára széleskörű gyűjtést indít.

Az elszaporodott népbetegségek továbbterjedésének megakadályozására Cs.I. elvtárs, az MKP képviselője felvilágosító előadások tartását, egészségügyi hét rendezését javasolta, továbbá azt, hogy a NB az orvosszakszervezetet kérje fel arra, hogy az egészségügyi héten 1-2 órán át díjtalanul álljanak a rászoruló betegek rendelkezésére.

/91/

6./ A tanítás megkezdése az iskolákban:

A NB-ok voltak a kezdeményezői a tanítás megkezdésének az iskolákban. Ez az akkori helyzetben nagy feladatot jelentett, hiszen számos iskolaépület elpusztult, vagy megrongálódott, a felszerelés és a butorzat egy része is elveszett. A tüzelőhiány szintén akadályt jelentett. Nem kis gondot okozott az is, hogy a pedagógusok egy része eltávozott a községekből és a városokból.

A veszprémi NB határozatot hozott arra, hogy 1945. április 23-án a város összes iskolájában meg kell kezdeni a tanítást. /92/

/91/ Veszprémi Népujság 1946. július 7., 1946. szeptember 29. és 1946. november 24.
/92/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. április 13-i jkv.

Később közigazgatási úton a járási főszolgabírók fordulnak a NB-okhoz, hogy az iskolák megnyitására a szükséges intézkedéseket tegyék meg, azonban többnyire akkorra már a NB-ok és az előljáróságok intézkedését a tanítás megkezdődött. /93/

A Veszprém városi NB az iskolák beindítására hozott intézkedésével egyidejűleg átképző tanfolyamot indított be a tanerők demokratikus szellemben való képzésére. Az átképző tanfolyamok megszervezésére a megye egész területén sor került.

Problémát okozott az ipari tanulók iskolába járása, mivel a fokozott újjáépítő munkával voltak a tanoncok elfoglalva. Ezért a megyei NB olyan határozatot fogadott el, amelyben kéri az iparosokat, hogy "... amennyiben az lehetséges, küldjék el tanoncaikat iskolába, de ellenkező esetben sem kell a szokott birságot kivetni, mely azonban jelenleg is fennáll, csak a jelenlegi körülmények miatt eltekintünk tőle." /94/

A NB-ok az eltávozott tanítók helyettesítését is megoldották. A bakonytamási NB pl. egy Bácskából jött tanítóval helyettesítette a községből eltávozott tanítót.

/93/ VÁL. 1945. július 22-i jegyzőkönyv. B.tamási NB iratai.

/94/ VÁL. Veszprémi NB. 1945. június 22-i jegyzőkönyve.

IV.

A nemzeti bizottságok a gazdasági élet helyreállításáért.

1./ A mezőgazdasági munkák megindítása.

A tavaszi mezőgazdasági munkák sikeres elvégzésén mulott, hogy a szinte katasztrófálisan rossz közellátási viszonyok ne ismétlődjenek meg. A MKP a NB-ok elé fontos feladatot tűzött ki e téren. Révai József a debreceni Néplap hasábjain 1945. januárjában ismerteti a párt álláspontját:

" A tavaszi mezőgazdasági munkák elvégzése is létkérdés az országra nézve. A kormány dolga, hogy utasításokkal, rendeletekkel, gazdasági és közigazgatási rendszabályokkal mozdítsa elő ennek a feladatnak a megoldását. De utasításokon és rendeleteken túl a népet is meg kell győzni, fel kell lelkesíteni, egyszóval: politikai eszközökkel kell mozgósítani a maga és az ország iránti kötelességének teljesítésére. Ki fogja ezt a munkát elvégezni, ha nem a NB-ok?" /95/

Valóban, Veszprém megyében is a NB-ok a mezőgazdasági munkák beindításában történelmi érdemeket szereztek. Ők alakították meg a termelési bizottságokat, és azzal a feladattal bízták meg őket, hogy gondoskodjanak a termelés megindításáról. A termelési bizottságokban a NB-ok közvetlenül is képviseltették magukat. Ha úgy látták, hogy a termelési bizottságok tagjai teendőiket nem látták el megfelelően, újjá is szervezték. Legfőbb teendőjük volt a mezőgazdasági munkák végzéséhez a feltételeket biztosítani. Ezért fogatokat, traktorokat foglaltak le, hozattak rendbe, biztosították az üzemanyagot, a vetőmagot. A köz javára erélyes intézkedéseket hoztak a konjunkturális helyzetet kihasználó akaró géptulajdonosokkal szemben.

/95/ Néplap, 1945. január 10. Révai József: Kellenek-e a nemzeti bizottságok és mire?

A kommunista vezetés alatt álló mezőszentgyörgyi NB igénybe vette a községi traktortulajdonos traktorát a tavaszi munkák végzésére, az addig megállapított díjazás szerint. Kezelőjét ugyancsak a traktor mellé munkaszolgálatra beosztotta. Egyben kilátásba helyezte: "... amennyiben ellenszegül, traktorát elkobozzuk, Ön ellen pedig büntető eljárást teszünk folyamatba."

/96/ A balatonfüredi járásban 15 traktor állt rendelkezésre, azonban hajtóanyag nem volt. Ezért a járási NB a megyei NB-hoz fordult: "... sziveskedjék bennünket értesíteni, módjában volna-e fenti traktorok részére üzemanyagot biztosítani, mivel értesülésünk van arról, hogy más bizottságokat hasonló kérelem esetén ki segítette." Majd később felszólított egy volt nyilas traktortulajdonost, hogy "a traktort 3 nap alatt javíttassa meg, azt használható állapotban bocsássa az akali földig. biz. rendelkezésére. Amennyiben ez nem történne meg, az akali földigénylő bizottság vegye azt át, saját költségén javíttassa meg és a javítási költséget a traktor bérleti összegéből vonja le." /97/

A fogaterő biztosításáról is rendelkeztek a NB-ok. A nemesszalóki NB elhatározta, hogy "... fokozott mértékben lesz segítségére a munkában hátramaradottaknak fogaterő rendelkezésre bocsátásával." A NB-ok ezirányú intézkedései a szegény, újonnan földhözjuttatott parasztek érdekeit szolgálták. A gyenesdiási NB "... a tarlószántás sürgősségét tekintetbe véve elrendeli, hogy mindazok, akik fogattal rendelkeznek, tartoznak rendszer napszámber megtérítése mellett az arra rászorulóknak elvégezni, - ez vonatkozik a betakarításra is. /98/

-
- VAL. B.füredi NB iratai. 1945. máj. 8-i jkv.
/96/ VAL. Mezőszentgyörgyi NB iratai. 1945. máj 17-i jkv.
/97/ VAL. B.füredi NB iratai, 1945. jun. 7-i jkv.
/98/ VAL. Gyenesdiási NB iratai, 1945. július 7-i jegyzőkönyv.

A megyében állomásozó szovjet parancsnokság 100 db. lovat bocsátott a megye rendelkezésére a tavaszi mezőgazdasági munkák elvégzésére. A NB-ok döntöttek a lovak elosztásáról. Úgy határoztak, hogy az 5-10 családtaggal rendelkező parasztnak juttatnak lovakat. /99/

A NB-ok a rendelkezésre álló lehetőségeket kihasználva igyekeztek esetenként vetőmagot is biztosítani a mezőgazdasági munkákhoz. A veszprémi NB a Hangya kirendeltségnél és a Becker által vezetett Darvae-féle üzletben talált vetőmagokat a Nemzeti Parasztpártnak adta át azzal, hogy azt "a legjobban rászorulóknak részére ossza ki." /100/

A révfülöpi NB az elhagyott szőlőket művelésre adta ki azzal a kikötéssel, hogy "... a szüret előtt hazatérő tulajdonos a termés 1/3-át kapja, amennyiben azonban a szüret után tér haza a tulajdonos, úgy az egész termés a művelőnek jut." Ilyen feltételek mellett 30 szőlőt adtak ki megművelésre. /101/

A veszprémi NB figyelte arra is, hogy amikor a mezőgazdasági munkák végeztése mindennél fontosabb lenne, a parasztnak a városban évek óta felgyülemlő szemét elhordására osztották be közmunkára.

A NB ennek megszüntetése érdekében egy háromtagú bizottságot küldött ki.

/99/ VÁL. B. füredi NB iratai, 1945. júl. 26-i jkv.

/100/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. április 13-i jegyzőkönyv.

/101/ VÁL. Révfülöpi NB iratai, 1948. január 20. Igalv. szelvény.

2./ A földosztás előkészítése és lebonyolítása.

A MKP javaslatára került sorra hazánkban a nagybirtokrendszer felszámolása, a parasztság századok óta jogos jussának kielégítésére. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front elfogadta, programjává tette a kommunista párt által javasolt "Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programját." Ebben a javaslatban sikraszáll a széleskörű földreform megvalósításáért:

"1./ A mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és kisbirtokosok, a magyar nép e legszamosabb és legszegényebb rétegének felemelésére, a magyar demokrácia alapjainak megszilárdítására a legrövidebb határidőn belül, a földigénylők közreműködésével, széleskörű földreformot kell végrehajtani, mely sokszázezer földnélkülit és szegényparasztot tesz életképes kisgazdaság tulajdonosává.

2./ A földreform céljaira igénybe kell venni a hazatérőket, a háborús bűnösök, a Volksbund-tagok, a német hadseregben szolgáltak birtokait és teljes egészükben, minden felszereléssel együtt el kell kobozni." /102/

A kommunista párt sürgeti a továbbiakban a földreform megvalósítását és egyben kezdeményezi a földigénylő bizottságok megalakítását: "A földreform ügye sürgős azért is, mert szervesen összefügg a tavaszi mezőgazdasági munkák kérdésével. A mezőgazdasági munkások, napszámosok, törpebirtokosok akkor fogják készséggel megmunkálni az elhagyott nagybirtokokat, ha tudják, hogy nemcsak az aratás lesz az övék, hanem a föld is.

/102/ Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. A MKP javaslata. Felszabadulás . . . 172-173 old.

Életérdeke az országnak, hogy a magyar földművelő nép földéhségét felhasználják a tavaszi munkák előbbrevitelére. Ehhez két dolog kell: Mindenekelőtt meg kell alakítani azonnal, minden késedelem nélkül a földigénylők bizottságait. Újra a nép termelő erejére, kezdeményezésére kell apellálni: a földigénylők bizottságainak megalakításával nem kell várni se felső utasításra, se hatósági jóváhagyásra." /103/

Az Ideiglenes Kormány 1945. március 17-én fogadta el a földosztásról szóló rendeletet. A földosztás végrehajtását a kommunista párt irányította. A párt részletes irányelveket dolgozott ki az MKP szervezetei számára. Ebben kifejezi, hogy "... A földreform végrehajtásáért folyó harc súlypontja a községi földigénylő bizottságokon nyugszik."

Természetesen a NB-ok segítségére is szükség volt a földreform végrehajtásában. A megye birtokviszonyainak helyzetéről már e dolgozat elején részletesen beszámoltunk. Nagyon szivós, több éves harcra volt szükség ahhoz, hogy Veszprém megyében 240.000 hold föld kiosztására sor kerüljön és ennek 53,2 %-át /127.700 holdat/ gazdasági cselédek, mezőgazdasági munkások és törpebirtokokosok kapják.

A földreform rendelet kijátsszása céljából a katolikus egyház vezetői próbálkoztak különböző mesterkedésekkel. Mindszenty, - aki akkor veszprémi püspök volt - 1945. április 24-én egyidejűleg 6 földosztó bizottságtól /sümegi, sümegcsehi, bazsi, tapolcai, farkasgyepői és városi/ igényelte magának a 300-300 hold földterületet arra számítva, hogy így majd 6 helyen jut földhöz. /104/

/103/ Szervezni a földreform végrehajtását. Irányelvek a MKP szervezetei számára. Közli: Felszabadulás ... 433. old.

/104/ Esztergomi Érseki Levéltár 5279/1948. Idézi: Orbán Sándor: Egyház és állam /1945-50/ 58. old.

A zirci apátság sem akart elmaradni "leleményességben" a püspöktől. Jószágkormányzói, plébániai és állatorvosi juttatások címén akart megtartani a rendelet által engedélyezettnél nagyobb földterületet. /105/

A NB-ok hozták létre a földosztó bizottságokat. A veszprémi NB a Megyei Földbirtokrendező Tanácsba 2 nemzeti bizottsági tagot küldött ki. A NB "elvben elhatározza a pártoknak a földosztásban való együttes működését és egyben utasítja a pártokat, hogy az eredményes közös munkára egymás között terjesszék a kapcsolatot." Így aztán április 19-én Veszprémben ünnepélyes keretek között megkezdődött a földosztás.

A földosztás azonban már a kezdeti időszakban sem ment simán. A NB foglalkozott ezzel a kérdéssel, mert a reakciós főispán a földosztással ellentétes utasításokat adott ki. A megyei NB el is ítéli ezért Rainprecht főispánt, mivel "utasította a zirci járási főjegyzőt, hogy a termés ebben az évben azé, aki elvetette, vagyis a volt birtokosoké. Ez ilyen formán nem felel meg a valóságnak a vonatkozó rendeletek szerint. Azonban rendkívül alkalmas arra, hogy az elnyomott, kiuzsorázott és a reakciós uralom alól még fel nem szabadult földhözjuttatott szegény magyar népben bizonytalanságot keltsen a föld tulajdonjogát illetően." /106/

Ez a bizonytalanság is közrejátszott abban, hogy 1945. május végén is voltak ugaron hagyott földek. A megyei NB ezért a termelési előadót utasította, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a földek megmunkálására. /107/

/105/ Szabad Nép 1945. május 19.

/106/ VÁL. Veszprémi NB iratai 1945. április 13-i, április 23-i, június 1-i jegyzőkönyve.

/107/ VÁL. Veszprém megyei NB iratai. 1945. máj. 25-i jkv.

A főispán és más reakciós elemek mesterkedései odavezettek, hogy a földhivatal vezetője a főispánnal való előzetes megbeszélései után "... a tanács működését egyszerűen felfüggesztette, illetve kimondta, hogy tanács pedig Veszprém vármegyében nincs. Azzal indokolta ezt a ténykedését, hogy a tanács tisztviselő tagjait a minisztérium nem nevezte ki hivatalosan. A faluról bejövő küldöttségeket hazaküldték azzal, hogy döntést nem hozhatnak, senki sem intézkedhet, mert Veszprémben Földbirtokrendező Tanács nincs." /108/ Elképzelhető ezek után, milyen hatással volt ez a szabotázs a földosztás vitás kérdéseiben eligazodni nem tudó parasztokra. Heteken keresztül csak nőtt az akta-halmaz, semmilyen intézkedésre nem került sor.

Nem csodálkozhatunk ezek után, hogy 1945. június 12-én Homokbödögén a régi jegyző mesterkedése következtében még egy barázda földet sem osztottak ki, /109/

A NB-ok egyes helyeken a helybeli kommunista és szoc.dem. pártszervezetek beadványára egyes földigénylő bizottságok munkáját felülvizsgálják, a visszaéléseket megszüntetik. Szigligeten pl. a földosztó bizottság saját tagjai részére a jobb minőségű földeket választotta ki. /110/

A NB-ok jártak el a Megyei Földbirtokrendező Tanácsnál a községi közös legelő kiutalása ügyében. Bakonytamási községben pl. 1000 db. szarvasmarha volt, viszont a község egyáltalán nem rendelkezett legelővel. Ezért kérték a Földbirtokrendező Tanácsot, hogy 4 a földjuttatási eljárások során a Pánonhalmi Főapátság és a gr. Jankovich Bésán Elemér tulajdonát képező és a Gic község határában

/108/ VÁL. A Veszprém megyei NB iratai. 1945. jun.1-i jkv.

/109/ Szabad Nép 1945. július 12.

/110/ VÁL. Szigligeti NB iratai, 1945. június 17-i jkv.
B.füzfői NB iratai. 1945. július 14-i jegyzőkönyv.

fekvő és bakonytamási község határával teljesen összefüggő nagybirtokból megfelelő nagyságú földterület juttassék." /111/

3./ Helyi üzemek beindítása és működésük ellenőrzése.

A NB-ok a városokban is sikraszálltak a termelés beindításáért, azonban az ipari üzemek beindítása nem az ő hatáskörükbe tartozott. Sikereket csupán a malmok és egyéb kisebb jelentőségű helyi üzemek beindításában értek el.

A malmok üzembehelyezésénél és ellenőrzésénél a NB-ok nem riadtak vissza a legradikálisabb intézkedésektől, a magántulajdonosi érdek megsértésétől sem, ha a közérdek úgy kívánta. Szép példája ennek a határozottságnak a nemesszalóki NB intézkedése. Kötelezte a községi malomtulajdonost, hogy iparüzési tevékenységét az általa bérelt épületben 48 órán belül idegilenesen szüntesse be, az épületet ürítse ki és azt H.D. használatára az ipar folytatása céljából bocsássa rendelkezésre. A NB határozatát a következőkkel indokolta: "P.K. iparüzését jelenlegi viszonyok között közérdekellenesnek tartja. Tényként állapítja meg, hogy a "a víztörvény rendelkezésének nem tett eleget, malom berendezési tárgyakat elhanyagolt állapotban tartja, az öröltetők által vitt gabonáról nem számol el, a lisztet késedelmesen szolgáltatja ..., mely cselekedetek közérdekellenesek, különösen a mai viszonyok között." /112/

Több NB ellenőrt küldött ki a malmok munkájának felülvizsgálására. A keszthelyi járási NB a járás községeiben lévő malmok szigorubb ellenőrzését határozta el, "Károlyi Andort A NB kijelölte ellenőrznek, akinek kötelessége, hogy a beszolgáltatásokat a malmok pontosan teljesítsék, ellen-

/111/ Bakonytamási NB iratai, 1945. ápr. 19-i jkv.

/112/ Nemesszalóki NB 1945. május 8-i jegyzőkönyve.

őrzi, hogy milyen a liszt minősége, valamint, hogy a malmok a vám- és kereskedelmi őrlést pontosan és szabályszerűen teljesítik-e?" /113/

A háború során megrongálódott házak helyreállítása szempontjából jelentős volt 1-2 NB intézkedése a téglagyárak üzembe helyezésére. A veszprémi NB utasítást adott ki arra, hogy a Csomai-féle téglagyárat azonnal helyezték üzembe, mert ezáltal havonta 100.000 téglát a város rendelkezésére áll. /114/

Az ényingi községi NB az olajütőt helyezte üzembe. /115/ Az ilyenfajta kezdeményezések azonban többször nem jártak sikerrel. A veszprémi NB asztalosipari gépeket adott ki a Magyar Lőszerművek telepéről, "mivel közérdekből is fontos, hogy ezek a gépek minél előbb üzembe helyezhetők legyenek." /116/

4./ Munkabér és ármegállapítás. A kereskedelem ellenőrzése.

Az üzemek beindításánál jóval nagyobb eredményeket tudtak elérni a NB-ok az üzlethálózat, a szállodák, vendéglők üzemeltetésének megkezdésében. Csak a veszprémi NB 1-1 ülésén 5-6 üzletátadási kérelemben hozott határozatot. Elhagyott üzleteket adott át a kereskedőknek, hogy a lakosság ilyen irányú ellátását biztosítani lehessen. /117/ A NB elrendelte a Korona szálló és étterem azonnali üzembe helyezését. /118/ Május 5-re tűzte ki a moziüzem megnyitását.

/113/ Keszthelyi Ujság: 1945. szeptember 23.

/114/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. ápr. 13-i jkv.

/115/ VÁL. Főisp. ált. 123/1945.

/116/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 27-i jkv.

/117/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. máj. 4-i, máj. 19-i és máj. 25-i jkv.

/118/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 9-i, 1945. máj. 4-i jegyzőkönyv.

A bizottság bútorüzletet vett zár alá és a benne lévő árut hatóságilag megállapított áron az arra rászorulóknak kiadta. Más alkalommal meghatalmazott egy egyént, hogy a rendőrség 2 tagjával a Wittmann-féle bőrkereskedésben helyszíni szemlét tartson az ottlévő bőrkikészítő anyagok lefoglalása végett. A Városi Villamosmű részére foglalatok, bakelit kapcsolók és villanyégők kiadására adott utasítást az üzlettulajdonosoknak. /119/

A NB-ok öntevékeny árszabályozó tevékenységet folytattak. Ezirányú működésük kiterjedt a mezőgazdasági termékekre, iparcikkekre, áramszolgáltatási díjakra, a kórházi ápolási költségekre, mozihelyárakra, munkabérf megállapításra, stb. Szinte minden NB saját hatáskörébe tartozó területére meghatározta a tej árát. Több bizottság a tej biztosításáról és a készítés módjáról is gondoskodott. A B.-füredi NB pl. a tehéntulajdonos gazdákra 2 liter tej beszolgáltatását róttta ki és tejjegyvet rendszeresített. /120/

A veszprémi NB a búza, a liszt és a kukorica termelői és kiskereskedelmi árát, a szappan fogyasztási árát, a fuvardíjakat, a kórházi ápolási díjakat, az ipartestületi felvételi díjakat, a tanácsszerződés és szabadulás díját, a különböző díjakat, a világítási és motorikus áram egységárát és a moziüzemi helyárakat is szabályozta. Az olcsó előadások jegyeit egyenlő arányban az 5 pártnak adta ki, és kötelességükké tette, hogy a kiadott jegyekből kizárólag csak a szegényebbeket részesítsék. /121/ A villamosenergia árakat a síófoki NB is rendezte.

Y

- /119/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. máj 11-i és máj. 5-i jegyzőkönyvek.
/120/ VÁL. Veszprémi, gyenesdiási, tapolcai, B.almádi, B.füredi NB iratai /május-július/
/121/ VÁL. Veszprémi NB iratai: május 4-i, május 19-i és június 14-i jegyzőkönyvek.

Az 1944. decemberben felszámított árak ötszörösét engedte számláztatni a Balatonvidéki Villamosműveknek 1945. május 16-án. A balatonalmádi NB utasította a községi előljáróságot, hogy vezesse be a dohány, illetve cigarettajegyeket a község területére és megbízott két bizottsági tagot, hogy ellenőrizzék a dohányárudák működését. /122/ És mindez 1946. áprilisában történt, egy évvel azután, hogy rendeletileg megszüntették a NB-ok közigazgatási tevékenységét. Ez is a NB-ökben rejlő nagy erőt, tettekkészséget igazolja.

A NB-ok helyi, járási, vagy megyei hatáskörű intézkedései azonban kevésnek bizonyultak az agráröllő megszüntetésére: az iparcikkek magas árai és a mezőgazdasági termékek alacsony árai súlyos tehertételként jelentkeztek a parasztság vállain. A megyei és több községi NB a budapesti NB-hoz, illetve a kormányhoz is segítségért fordult. /123/

A NB-ok több esetben munkabérekét és fizetéseket is megállapítottak: a veszprémi NB több ízben állapította meg a munkabérekét a megye területére. Pl. 1945. június 14-én a következő béreket állapította meg:

munkavezetőnek	12.- P + 40 %.	drágasági pótlék,	
elsőszt.szakmunk. 3 év.			
idősebb m.	10.- P + 40 %.	"	"
1-3 évig terjedő ideig szakm.	8.- P + 40 %.	"	"
betanított munkás	7.- P + 40 %.	"	"
napszámos, s.munkás, munkásnő	6 - 7.- P + 40 %.	"	"

A gyenesdiási NB a községi kézbesítő, az iskolai takarító és a NB jegyzőjének fizetését állapította meg: a B.füredi NB miután hozzájárult a földigénylő bizottsághoz irodai

-
- /122/ VÁL.Főisp. ált. 202/1945. B.almádi NB iratai, 1946. április 1-i jkv.
/123/ VÁL. Főisp. ált. Veszprém megyei NB iratai. Levelezések. Bakonytamási NB iratai. 1945. november 12-ki jkv.

munkaerő alkalmazásához, havi fizetését 600.- P-ben határozta meg és ennek fizetésére a községet kötelezte. /124/

V.

A nemzeti bizottságok közigazgatással kapcsolatos tevékenysége.

- 1./ A közigazgatás megindítása.
- 2./ Az önkormányzati szervek újjászervezése. A törvényhatósági bizottságok és képviselőtestületek összetétele.
- 3./ A nemzeti bizottságok hatásköre. Viták és összetűzések a közigazgatás szervei és a nemzeti bizottságok között.

A NB-ok tevékenységük első szakaszában, az Ideiglenes Kormány megalakulásáig, sőt az adott helyzetben - mivel a kormány nem volt képes az ország felszabadított területeit ellenőrzése alá venni, sőt még rendeletei sem igen jutottak el az illetékes szervekhez - még több hónapon keresztül, az önkormányzati testületek újjászervezéséig az államhatalmi funkciókat kizárólagos jogkörrel látták el. Ők intézték a városok és községek összes ügyeit, ellátták a régi önkormányzati szervek jogkörét, sőt államhatalmi, központi szervek hatáskörébe tartozó igazgatási és bírói funkciókat is intézték.

Azokban az Ideiglenes Kormány megalakulása után fokozatosan elkezdődött hatáskörük korlátozása. Kifejezésre jutott ez az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek a magyar néphez in-

/124/ VÁL. Veszprémi NB iratai. /Levelek, kérelmek, iktatók/ 1945. június 14.
VÁL. Gyenesdiási NB iratai. 1945. aug. 5-i jkv.
B.füredi járási NB iratai. 1945. jun. 10-i jkv.

tézett szövegében, hasonló módon az Ideiglenes Kormány 1944. december 22-i nyilatkozatában. Mindkét dokumentum hivatalosan is elismeri a NB-ok megalakulását, de csak az önkormányzati szervekkel, a szakszervezetekkel, az ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi szervezetekkel és törvényhozó testületekkel egysorban tesz róla említést.

A kormány 1945. január 4-i 14/1945. M.E.sz. rendelete leszűkíti a NB-ok hatáskörét azzal, hogy a valamelyest megreformált, de régi típusú önkormányzati szervek létrehozására hívja fel a NB-ok figyelmét és egyben kimondja, hogy nem a NB-ok lesznek az államhatalom helyi szervei: "Felhívjuk ezért a már megalakult és ezután megalakítandó községi, városi, járási és törvényhatósági nemzeti bizottságokat, hogy mindenütt alakítsák újjá az önkormányzati testületeket, mint ideiglenes községi képviselőtestületeket, városi képviselőtestületeket és törvényhatósági bizottságokat. Az újjáalakítás végrehajtásánál a következő irányelveket kell szemelőtt tartani:

A nemzeti bizottságok, mint a demokratikus pártok helyi szövetségei, politikai szervek, tehát maguk ne illeszkedjenek be a közigazgatás szervezetébe. Ellenben a nemzeti bizottságokon keresztül kell újjáalakítani az önkormányzati testületeket oly módon, hogy abban minden demokratikus párt, ezek híján, illetve ahol csak egyes pártok alakultak meg, kiegészítésül a szakszervezeteken keresztül a társadalom minden rétege választás nélkül is arányos képviselést nyerjen...

Mindezekkel kapcsolatosan a közigazgatás minden tisztviselőjét utasítom, hogy a nemzeti bizottságok és az ezeken keresztül megalakított ideiglenes önkormányzati testületek megalakulását ismerjék el, működésüket ne akadályozzák és ne korlátozzák és hivatali eljárásaikban határozataikhoz alkalmazkodjanak." /125/

/125/ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 14/1945. M.E.sz. rendelete.
Magyar Közlöny, 1945. január 4.

Lényegében ezt ismétli meg részletesebben az 1945. április 26-án megalkotott 1030/1945.ME.sz. rendelet is, amely az önkormányzati testületek létrehozását szabályozta.

Mi volt a kommunista párt állásfoglalása ebben a kérdésben? Ezt a Néplap 1945. január 10-i számában Révai József fejtette ki a "Kellenek-e a NB-ok és mire" c. cikkében: "A NB-ok nem vehetik át és nem szabad, hogy átvegyék az önkormányzatok feladatait, lévén a bizottságok nem közigazgatási, hanem politikai szervek."

Ezt a véleményét a továbbiakban így indokolja: "Ha beolvadna a közigazgatásba, ha azonosulnának az új, demokratikus önkormányzati szervekkel, akkor eredeti, legfőbb feladataikat nem tudnák megvalósítani." Ezzel az állásponttal szemben Beér János véleményét tudjuk helyeselni: "Nem arról lett volna ugyanis szó, hogy a NB-ok beolvadjanak a közigazgatásba, hanem ellenkezőleg arról, hogy a NB-ok mint testületek képezzék az új önkormányzatok alapját. Éppen ez biztosíthatta volna /közvetlen és irányító erővel/, hogy az önkormányzatokban és az apparátus egészében azok az elképzelések valósuljanak meg, amelyeket a nemzetgyűlés képviselt." /126/

A MKP III. kongresszusán 1946. szeptember végén Rajk László fejtette ki a pártnak azt az álláspontját, hogy nem a NB-okra építve akarták kiépíteni az új államszervezetet: "Ami pedig a NB-okat és egyéb szerveket illeti, szó sincs arról, hántha ezeket mi azért akarnánk napirenden megtartani, hogy ezekre alapozva próbáljuk meg kiépíteni az általunk valletett népi demokrácia államformáját. Szó sincs róla! Ez esztelenség lenne, s visszasüllyedés a debfedeni korszak embrionális állapotába." /127/

/126/ Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon. /1945-60/ Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 87. old.

/127/ MKP III. kongresszusa: Rajk László felszólalása. Szabad Nép, 1946. október 1.

Miért választotta a kommunista párt is a régi önkormányzati formák visszaállítását a forradalmibb megoldás helyett? Az 1944. szeptember-októberi tanácskozásokon a KÜB úgy foglalt állást, hogy: "csak később, a konkrét viszonyok ismeretében lehet majd eldönteni, hogy a párt a forradalom fejlődése során a népi szervekre támaszkodjék-e elsősorban, vagy pedig a központi hatalom szerveire." /128/ Ismeretes, hogy a későbbiekben a párt úgy döntött, hogy a központi hatalom szerveire fog elsősorban támaszkodni. A reakció szivós támadásokat intézett a NB-ok megfojtására. A pártvezetés nem látta még elérkezettnek az időt arra, hogy a NB-ok közigazgatási funkciójának megszerzéséért kiélezett harccal veszélyeztesse a koalíciós pártok együttműködését.

A korabeli osztályerőviszonyok vizsgálata arról győz meg bennünket, hogy az adott helyzetben a jobbik választás volt. Azzal, hogy a párt a NB-ok hatásköre kérdésében a vitát nem élte ki, lehetővé tette, hogy a párt minden erejét az egyéb, fő gazdasági és politikai kérdésekre, ezek közül is a demokratikus fejlődés egyik fő feladatára, a földosztás végrehajtására tudta fordítani. Ez a megoldás a NB szerepének csökkenéséhez vezetett a közigazgatás átszervezése után.

A megyében a közigazgatás átszervezésére, a régi önkormányzati szervek visszaállítására csak 1945. júniusában és júliusában került sor. A főispán az alispánhoz írt levelében 1945. május 3-án még arról ír, hogy "a NB-oknak eddig nem állott módjában az ideiglenes önkormányzati testületek, vagy az ideiglenes községi és városi képviselőtestületek, valamint az ideiglenes vármegyei törvényhatósági bizottság megalakítása."

/128/ Erről ír Szabó Bálint: A KP politikai irányvonalának alakulása a KI VII. kongresszusa után és a II. világháború utáni években. Párttörténeti Közlemények, 1964. február, 65. old.

Az önkormányzati szerveket a megyében is a NB-ok hozták létre, ők állapították meg a pártok képviseleti arányát is, a tagokat azonban a pártok és a szakszervezetek jelőlték.ki. Ez viszont az adott helyzetben azt jelentette, hogy a kisgazdapárt legtöbb helyen számszerű többségbe került. A megyei törvényhatósági bizottságba beküldött tagok pártonkénti megoszlása a következő volt:

FKP a bizottsági helyek 35 %-át, 27 tagsági helyet,							
MKP	"	"	18	"	14	"	"
NPP	"	"	17	"	13	"	"
PDP	"	"	"	"	3	"	"
SzDP	"	"	18	"	14	"	"
Szaksz.Tan.	"	"	10	"	7	"	" /129/

A községi képviselőtestületekbe küldött tagok számáránya néhány községben:

Csopakon:	A FKP	150 tagja van,
	KP	86 " "
	NPP	30 " "
	PDP	15 " "

aminek alapján a községi képviselőtestületben a

FKP	10
KP	6
NPP	3
PDP	1 küldöttel képviselteti

magát. /130/

Lesenceistvádi képviselőtestület összetétele:

SzDP	1
FKP	4
NPP	3

4 "pártonkívüli" rendes és 2 póttag. /131/

/129/ VÁL. Veszprémi NB 1945. júl. 13-án hozott határozatának jegyzőkönyvi kivonata.

/130/ Csopaki NB iratai, 1945. júl. 25-i jkv. VÁL.

/131/ VÁL. Lesenceistvádi NB iratai, 1945. júl. 22-i jegyzőkönyv.

Az önkormányzati szervek újjászervezéséig Veszprém megyében is a NB-ok látták el az összes államhatalmi és államigazgatási teendőt. Mint arról a dolgozat előző részeiben beszámoltunk, a NB-ok szervezték újjá a rendőrséget, állították helyre a közbiztonságot, megszervezték a közellátást. Ők indították meg az újjáépítés munkáját, a romok eltakarítását, szervezték erre a közmunkákat. Jelentős szerepet töltöttek be a mezőgazdasági termelés beindításában, segítették a földesztás lebonyolítását. Kezdeményezői voltak a helyi üzemek és a kereskedelmi élet elindításának. Szabályozták az ipari és mezőgazdasági árakat, megállapították a munkabéreket. Egészségvédelmi intézkedéseket hoztak, kezdeményezői voltak az iskolák beindításának.

Ezen túlmenően is számos egyéb államhatalmi és államigazgatási funkciót elláttak a felszabadulást követően, sok esetben az önkormányzati szervek újjászervezése után is, utasították a törvényhatósági bizottságokat és képviselőtestületeket.

Igen széleskörben gyakorolták a NB-ok a kinevezési jogot. A veszprémi NB megyei rendőrkapitányt nevezett ki. /132/ Kinevezte a pénzügyigazgatóság vezetőjét és utasítást adott a hivatal megnyitására, "felhívta azonban nevezettet, hogy a működés megkezdése előtt a tisztviselők névsorát mutassa be." /133/ Május 25-én adóügyi tanácsnokot és aljegyzőt nevezett ki. /134/ A balatonfüredi NB a járási főszolgabíró a főjegyző állás ideiglenes betöltésével bizta meg. Ugyanazon az ülésen büntető bírót is választott a rendőri büntetőbíráskodás törvényességének és függetlenségének biztosítása céljából. /135/

/132/ VÁL. a veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 23-i jkv.
/133/ VÁL. a " " 1945. ápr. 13-i jkv.
/134/ VÁL. a " " 1945. máj. 15-i jkv.
/135/ VÁL. B.füredi NB iratai. 1945. jún. 14-i jkv.

1945. június 13-án a NB a városházán újonnan alkalmazott tisztviselőket hagyta jóvá és megállapította illetményeiket. /136/ A gyenesdiási NB a jegyzőt németbarátsága miatt állásából felfüggesztette és a körjegyzői iroda vezetésével a segédjegyzőt bizta meg. Ugyanez a bizottság 1945. aug. 15-én községi. kézbesítőt nevezett ki és fizetését 7 q. buzában és 6 q. tengeriben állapította meg. /137/

A NB iskolai ügyekben is élt a kinevezés jogával. Az iparostanonc iskolába egy személyt főhivatású tanerőnek osztott be Veszprémben. /138/ A balatonfüredi NB egy balatonakali tanítót a Pécsely, Dörgicse és Antalfa-i körjegyzőség területén működő iskolák felügyeletével bizta meg ideiglenes jelleggel. /139/

A veszprémi NB az egyik kórházi orvost állásában megerősítette. A révfülöpi NB az orvosok lakhatatlanná vált lakása és orvosi rendelője helyett lakást utalt ki. /140/

Keszthely városa 1945. júliusban teljesen fizetéseképtelenné vált. Pénz hiányában nem tudták a legsürgősebb munkákat időben elvégezni, a tisztviselőket és pedagógusokat fizetni. Ezért elhatározta a NB, hogy "szükségpénzt bocsát forgalomba, s ezzel tulajdonképpen a lakosság kölcsönt ad a városnak." /141/ A szükségpénz kibocsátására nem került sor. A minisztérium ugyanis nem engedélyezte a kibocsátást, hanem helyette egy millió P. gyorssegély kiutalását helyezte kilátásba. Egyedi eset, de arra is volt példa, hogy a NB hatáskörét hetilap kiadására is kiterjesztette. /A B.füredi NB/ /142/

/136/ VÁL.	A veszprémi NB iratai,	1945. jun. 13-i jkv.
/137/ VÁL.	Gyenesdiási NB iratai,	1945. júl. 7., aug. 15. jkv.
/138/ VÁL.	Veszprémi NB iratai	1945. máj. 4-i jkv.
/139/ VÁL.	B.füredi NB iratai	1945. jún. 10-i jkv.
/140/ VÁL.	Veszprémi NB iratai	1945. ápr. 20-i jkv.
	Révfülöpi NB iratai	1945. ápr. 8.
/141/ Keszthelyi Ujság		1945. júl. 22. és 29.
/142/ VÁL.	B.füredi NB iratai	1945. nov. 15.

A fentiekből is látszik, hogy a NB-ok széleskörű közigazgatási tevékenységet folytattak, sokszor a közigazgatási, bírói, stb. szervek kiépülése után is. Ezirányú ténykedésükről nem szívesen mondtak le, ragaszkodtak hozzá. Ez aztán gyakran vitákra és összetűzésekre vezetett a közigazgatási szervek és a NB-ok között. A főispán 1945. május 28-án részletes levélben fordult a járási székhelyek NB-aihoz, a rendeletek paragrafusaira hivatkozva, hogy a továbbiakban tisztviselők és egyéb alkalmazottak kinevezéséről, felmentéséről, elbocsátásáról tartózkodjanak. A levél komoly fenyegetőzéseket is tartalmaz és egy 1921-ből származó horthysta törvénnyel akarja elriasztani a NB-okat ilyenfajta cselekedetektől: "Felkérem a tisztelt NB-ot, hogy a jövőben a közalkalmazásnak minősülő állásoknak akár csak ideiglenes jellegű betöltésétől is eltekinteni sziveskedjék.

Közlöm a T. NB-al, hogy az Ideigl NK-nak a főispáni karal közölt és már a 14/1945. M.E.sz. kormányrendeletben is alapvonalaiban lefektetett álláspontja szerint a NB nem közigazgatási szerv és így a közigazgatásba nem illeszthető be.

Ehhez képest a NB-ok hatósági jogkört nem gyakorolnak, közalkalmazottak kinevezésére, felfüggesztésére, felmentésére, elbocsátására joguk nincs. Közigazgatási engedélyt /lapengedély, moziengedély, iparengedély, rádióvevőkészülékek tartására szóló engedély, stb./ ki nem adhatnak, vagy el nem vonhatnak.

A NB ama tagjai, akik a jelen rendeletben meghatározott tevékenységi kört akármilyen irányban túllépik, különösen a kormány, vagy az önkormányzati hatóság hatáskörébe tartozó kérdésben határozatot hoznak, - továbbá a fennálló törvények és rendeletek végrehajtását akadályozzák, a fennálló törvények szerint következményekkel felelnek. /Btk. 172. §. 1921. III. t.c. /

A kormány az ilyen cselekményt elkövető, vagy hatáskörét túllépő NB-i tag visszahívására és új bizottsági tag kiküldésére hívhatja fel a visszahívandó tagot beküldő politikai pártot. E felhívás kibocsátásával a kifogásolt NB-i tag bizottsági tagsága azonnal megszűnik." /143/

A főispán a NB-ok hatáskörét érintő kérdésekbe is megpróbált beavatkozni. Egy alkalommal a várpalotai NB-nak küldött egy levelet, mivel az a községi képviselőtestület megalapításának előkészítésén dolgozott. A levél kemoly fenyegetőzést is tartalmazott:

"Tudomásomra jutott, hogy a NB a községi képviselőtestület megalakítása ügyében előkészítő munkálatokat tett folyamatba. Felhívom és utasítom, hogy mindaddig, míg a községi képviselőtestület megalakítására vonatkozólag hatóságom részéről rendelkezést nem kap, sem az előkészítő munkálatokat, sem a megalakulást folyamatba nem teheti. Amennyiben mégis rendelkezésem ellen vét, a képviselőtestületet megalakítja, úgy a megalakulást teljesítőik ellen a megterülő eljárást azonnal megindítom és a megalakított képviselőtestületet, mint törvénytelen, azonnali hatálylyal feloszlatni fogom." /144/

A főispán törvénytelen hatalmaskodása azonban nem jár sikerrel: meghátrál és engedélyezi a képviselőtestület megalakulását.

Községi szinten pedig a jegyzők próbálták fokozatosan szűkíteni a NB-ok közigazgatási hatáskörét. A takácsi jegyző pl. minden alkalommal figyelmeztette a NB-ot, hogy nem az ő reszortja a lakáskiutalás, a beszolgáltatás ügyeinek intézése, vagy az erkölcsi bizonyítvány kiállítása.

/143/ Főisp. ált. 262/1945.

/144/ Főisp. ált. 246/1945.

A hatásköri vitákra vezethető vissza az is, hogy a Pápa városban már korábban a NB által megbízott városi műszaki hivatali vezető, a közmunkaügyi, mezőgazdasági hivatalvezető, a közegészségügyi hivatal helyettes vezetője, a közellátási ügyosztály-, a lakáshivatal helyettes vezetője kinevezését a főispánhoz kellett felterjeszteni jóváhagyásra. /145/

Tapelcán a NB és a községi rendőrkapitány kerül szembe egymással. A NB felelőségre vonta a rendőrkapitányt, mert határozatát nem teljesítette. A bizottság utasította, hogy 48 órán belül a határozatnak tegyen eleget. A rendőrkapitány ígéretet tett, hogy a határozatot teljesíti. /146/

Határozottan megévdí álláspontját a NB Keszthelyen. A főispánhoz a NB javaslatára a fuvarosok szakszervezete küldöttséget nemesztett takarmány biztosítása céljából. A főispán távollétében őt helyettesítő titkár azt a kijelentést tette a küldöttségnek, hogy a NB-nak ebbe az ügybe semmi beleszólása nincs, mert van illetékes hatóság, amely ezt elintézi. A NB véleményét a Keszthelyi Ujság 1945. november 11-i számában irónikusan fejezi ki:

"A bizottság ezt tudomásulvette és most várja, hogy melyik az a hatóság, mely a takarmányt a fuvarosok részére megszerzi, minthogy rövidesen a fuvarosok kénytelenek lesznek lovaikat a rétre kihajtani, vagy virslinek feldolgozni ... Intézkedést kérünk, mert a szavakból már elég volt." /147/

A NB-ok beavatkozása a közigazgatási tevékenységbe - az önkormányzati testületek megalakítása után is - arra mutat,

/145/ VÁL. Főisp. ált. 471/1945.

/146/ Balázs Béla: Népmozgalom és nemzeti bizottságok /1945-46./ Kossuth, 1961. 57. old.

/147/ Keszthelyi Ujság, 1945. november 11.

hogy a NB-ok a nép lelkiismereteként működve sokszor türelmetlenek voltak a közigazgatási szervek halogató, bürokratikus intézkedései miatt. Ezek a tények is a NB-okban megtestesülő forradalmi tettrekészségről, a bennük rejlő nagy erőről tanuskodnak.

VI.

A nemzeti bizottságok a reakció és a fasizmus maradványai ellen.

1./ Hare a főispán vezette közigazgatási reakció ellen.

A reakció és a fasizmus maradványai elleni harc egyik legfőbb feltétele volt Magyarország demokratikus fejlődésének, a nemzet előtt álló valamennyi fontosabb feladat megvalósításának.

Ebben a nemzeti bizottságoknak fontos teendőik voltak. A kommunista párt a nemzeti bizottságok elé a következő feladatokat állította a fasizmus elleni harcban: " A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervei, a nemzeti bizottságok annak a kifejezői, hogy a magyar nép, ha későn is, de mégis ki akarja venni részét a fasizmus megsemmisítéséből. Ezért kell, hogy feladatuknak tekintsék a magyar nép hatalmas erőinek tevékeny bekapcsolódását a fasizmus elleni harcban, a demokratikus, népi Magyarország felépítéséért." /148/

A magyarországi fejlődés sajátosságaiból eredően a reakció és a fasizmus maradványai elleni harc nem volt elég következetes és eredményes.

/148/ Délmagyarország, 1944. dec. 14. /Farkas Mihály: Harcos, demokratikus népmozgalmat! / Felszabadulás... 190. old.

Ehhez hozzájárult a dolgozó tömegek viszonylagos politikai elmaradottsága, a reakciós uralkodó osztályok politikai- ideológiai befolyása /a szovjet- és kommunistaellenesség, a nacionalizmus, az antiszemitaizmus és klerikális ideológia révén/.

Az országos helyzetnél is kedvezőtlenebb volt a dunántúli helyzet. Világosan tükrözi ezt Révai József veszprémi beszéde, amelyben a következőket állapítja meg: "... a Dunántúlnak csatlakoznia kell az országhoz. A Dunántúl nem lehet reakciós sziget, a Dunántúlt is meg kell tisztítani a fasiszmus maradványaitól és a reakciótól. Ennek az érdekében a dunántúli nemzeti bizottságoknak fokozniuk kell aktivitásukat." /149/

A reakció és a fasiszmus elleni harcnak számos fontos területe volt. Vegyük most sorra ezeket és vizsgáljuk meg, milyen eredménnyel folyt a harc a fasiszta és néppellenes szellem és azok képviselői ellen.

A nemzeti bizottságoknak szívós harcot kellett folytatni a közigazgatásban megbúvó reakciós elemekkel szemben. E harc következetes képviselői a nemzeti bizottságokban részt vevő kommunista delegáltak voltak. Kemény volt ez a harc, ugyanis a reakció erői a főispán körül tömörültek.

/149/ Szabad Nép, 1945. jún. 19. Révai József: "A Dunántúlt is meg kell szabadítani a fasiszmustól."

A korabeli állapotokat hűen jellemzi a Szabad Nép Úvjuk a demokráciát! c. vezércikke 1945. június 15-én: "... a reakció mozgolódása támadásba csap át, melyet lekicsinyelni felelőtlenység és könnyelműség volna... Sok kis hír szivárgott eddig is Pestre a dunántúli esendőrök és főszolgabírák garázdálkodásairól, újonnan kinevezett, de régi szellemet képviselő főispánokról. Hallottunk Veszprémről, ahol Rainprecht főispán basáskodik, mert hiába követeli a helybeli NB visszahívását..." /150/

Mit csinált tulajdonképpen dr. Rainprecht Antal főispán? Portréja megrajzolásához már jónéhány kisebb-nagyobb adalékot hozzáfűztünk az egyes kérdések tárgyalásánál. Ezek közül a legsúlyosabb a földosztást akadályozó tevékenysége volt. A veszprémi NB több ülésen bírálta a főispán tevékenységét, elsősorban a legkövetkezetesebb kommunista bizottsági tagok. Voltak persze olyanok is, akik védelmére keltek. Egyes kisgazda és PDP tagok álltak ki mellette. Az egyik kommunista bizottsági tag a következőkben foglalta össze a NB ülésén a helyzetet: "A nép hangulata nyugtalan, általános az idegesség, mert a reakció erősen működik. A főispán urnak éppen olyan kutya kötelessége a reakciót kiirtani, mint nekünk, és ha ezt nem teszi, az a gyengeség jele és akkor igenis bizalmatlanságot szavazunk neki." /151/

Egy másik bizottsági tag a következő, a főispán politikai állásfoglalását nagyon hűen ábrázoló esetről számol be:

-
- /150/ Lásd erről a kérdésről a: Rajk L. beszéde a BNB. 1945. jun. 13-i ülésén.
Szabad Nép 1945. jun. 15. Úvjuk a demokráciát!
Szabad Nép 1945. jun. 19. Veszélyes tünetek.
Szabad Nép 1945. jun. 19. "A Dunántúlt is meg kell tisztítani a fasizmustól." /Révai J.: beszéde Veszprémben/ és a Párttörténeti Közlemények 1960. febr.- május 228. old. szereplő írásokat.
- /151/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1945. ápr. 27. május 25. és június 1-i jegyzőkönyvek.

"Mig érte /a főispánért/ mentünk és idekísértük, elmesélte, hogy valaki járt nála, hogy a kórházi főorvosi állás kinevezése ügyében ne döntsön amellelt, akit neki ajánlottak. Ő erre azt felelte, hogy majd a kórházi főorvosi állásra is egy lőszergyári művezetőt nevezünk ki."

A kommunista polgármester a következőket mondja el:
"A napokban tudtam meg, hogy a vármegye és a város közellátási kormánybiztosa a főispán ur! Dacára annak, egyetlen gramm élelmet nem hozott a városban, az élelmezési ügyek iránt még csak nem is érdeklődött. A közellátás érdekében nem tett semmit . . . Ő nem a nép érdekeit képviseli, hanem a reakcióét." /152/

A NB végülis az MKP, a SzDP, a NPP és a Szabad Szakszervezetek 4 igen és a PDP, valamint a FKGP 2 nem szavazatával szemben kimondja, hogy bizalmatlanságot szavaz a főispánnak és kéri a kormánytól annak sürgős visszahívását. Ez 1945. június 1-én történt. Ezzel azonban még nem sikerült a reakciónak ezt a hirhedt képviselőjét a megyei közigazgatás éléről eltávolítani. Erre csak néhány hónap múlva került sor.

2./ Az igazolási eljárások kudarca.

A kommunista párt programjavaslata: "Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja," amelyet a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front is programjával fogadott el, kimondja: "A közigazgatási szerveket, a bíróságot, a honvédséget, a karhatalmat meg kell tisztítani a nyilas, hazaáruló és egyéb népellenes elemektől." /153/

/152/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. jun. 1-i jkv.
/153/ Felszabadulás... 172. old.

A program e célkitűzésének megvalósítása céljából jelent meg. Az Ideiglenes Kormánynak a közalkalmazottak igazolásáról szóló 15/1945. M.E. sz. rendelete, amely szabályozta az igazolási eljárást: "Minden tényleges szolgálatban álló vagy tényleges szolgálat teljesítése végett visszarendelt nyugállományú közalkalmazottat igazoló eljárás alá kell vonni annak megállapítása végett, hogy az 1939. évi szeptember hó 1. napját követőleg tanúsított magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit... Az igazolási eljárás lefolytatása az igazoló bizottság hatáskörébe tartozik..." /154/

Ezt követte az 1945. január 19-én kiadott 77/1945. M.E. sz. rendelet. E rendeleteknek súlyos hibáik voltak: nem terjedt ki a vizsgálat az 1939. szeptember 1-e előtti magatartás elbírálására, nem mondta ki a rendelet, milyen cselekedeteket kell az igazolási eljárás során figyelembe venni. Nem szabta meg az igazoló bizottságok megalakításának határidejét. Nem képviseltethette magát az igazoló bizottságokban a szakszervezet. Nem szerepel a 15/1945. M.E. sz. rendeletben olyan büntetés, mint a vezető állásra alkalmatlanság, a nyugdíjazás, az állásvesztés sem, stb. A nemzeti bizottságok tehettek javaslatot az igazoló bizottságok tagjaira, pártonként 5-5 főt. Ezek közül a főispán sorsolta ki a pártokat képviselő 1-1 tagot. A bizottság kiegészült még 2 taggal: egy jogással és annak az intézménynek, vagy üzemnek a képviselőjével, amelyiknek az alkalmazottja került igazolási eljárás alá.

Érthető ezek után, hogy az igazolások már kezdettől fogva nem hozták meg a várt eredményt. A kommunista párt már 1945. februárjában felfigyelt erre. Révai József a

/154/ Magyar Közlöny 1945. jan. 4. "Az Id.Nemz.Korm. 15/1945.M.E.számú rendeletéről. Felszabadulás... 34o. old."

Néplap 1945. február 18-i számában a következőképpen jellemzi az igazoló bizottságok működését: "Az igazolások immel-ámmal, vontatottan folynak és már vannak hireink, hogy az igazoló eljárás sok helyen lyukas háló, amelyen átcsuszna a nyilások."

Több nemzeti bizottság, látva az igazolási rendelet kibúvóit, számos javaslatot tett az igazoltatási rendelet módosítására, sőt saját hatáskörében kiegészítette a rendeletet, módosította a kormány által hozott rendeletet: a budapesti, a szegedi, a debreceni és a szentesi NB.

A veszprémi NB 1945. április 27-én mondja ki az igazoló bizottság felállítását és az egyes pártoktól kiküldött tagokból és a szakszervezet képviselőjéből alakítja meg a bizottságot. /155/ Kijelöli az igazoló bizottságba a jogi képesítésű tagot is. A NB titkársága kérte a főispántól, hogy állítsa fel a kereskedők és iparosok igazoló bizottságát is, mivel az igazoló bizottság "annyira túl van terhelve, hogy a kereskedők és iparosok igazoltatása belátható időn belül szóba sem jöhet. /156/ Erre azonban nem került sor.

Az igazoltatási eljárás azonban Veszprém megyében sem érte el célját. Az igazolás alá vontak, főleg azok, akiknek vaj volt a fejükön, már jóval az igazoltatás előtt fűhöz-fához szaladgáltak, hogy igazoló nyilatkozathoz jussanak. Ezt legtöbbször be is tudták szerezni a pártoktól és a NB-októl, is.

/155/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 27i jkv.
/156/ VÁL. Veszprémi NB iratai. Levelezések, 1945. július 5.
VÁL. "J" 140/1947. jkv.

Természetesen volt jónéhány eset, amikor a reakciós egyének igazolását a bizottságok megtagadták, de ez elenyésző kisebbségét képezte azoknak, akiket nem lett volna szabad igazolni. A gyenesdiási NB nem adott ki politikai megbízhatósági igazolást egy Baross Szövetségi tagnak. /157/ A mezőszentgyörgyi NB egy főt népellenes magatartása miatt nem igazolt. /158/ A gyenesdiási NB szótöbbséggel hozott határozatában nem ad igazolást vitéz K.Z. nyugalmazott vezérőrnagynak, mert "épp K.Z. volt az, aki - amikor menekültek a községből ... a kocsiszt, aki nem akart velük menni, fegyverrel kényszerítette a menekülésre, a balatoni partőrségtől bevonultak hazahozatala érdekében készített kérvényt - nem igazolta ... holott ha nevezetteket javasolták volna, akkor a falubeli embereiket hazaengedték volna, mint a szomszéd községben is." /159/

Nem igazolt 8 nyilas párttagot sem. A bakonytamási NB 7 főt nem igazolt.

Számos csendőr áthullott az igazolások szitáin. A nemesszalóki NB azon az alapon igazolt csendőröket, hogy nem voltak népellenesek és fasiszták. A balatonfüredi NB egy csendőralhadnagyot igazolt és nyugdíját is folyósította. A noszlopi NB egy csendőrfőtörzsőrmestert és őrmestert igazolt. A balatonalmádi NB egy csendőrfőtörzsőrmestert egyhangulag igazolt. Az ugodí NB egy csendőrorrmestert igazolt, "mivel népellenes cselekedetet nem követett el." /160/

-
- /157/ VÁL. Gyenesdiási NB iratai 1946. máj. 25. jkv.
/158/ VÁL. Mezőszentgyörgyi NB iratai, 1946. jun. 22-i jegyzőkönyv.
/159/ VÁL. Gyenesdiási NB iratai, 1945. jul. 29.
/160/ VÁL. Bakonytamási NB iratai, 1945. aug. 15. jkv.
VÁL. Nemesszalóki NB iratai, 1945. aug. 5. jkv.
VÁL. Balatonfüredi NB iratai, 1945. aug. 14. jkv.
Noszlopi NB iratai. 1945. okt. 6. és okt. 30-i jegyzőkönyvek.

Több hasonló liberalizmust tapasztaltunk a nyilasok igazolásánál is. A csopaki NB a községi nyilas párt-szolgálatvezetőnek igazolásához hozzájárul azon az alapon, hogy "eltekintve K.I. párt-szolgálatvezetői niveltától, különösebb vádat, vagy általa a községben elkövetett népellemes cselekedetet felhozni nem tud." /161/

A Balatonalmádi NB internált kisnyilasok /7 fő/ szabadonbocsátását kéri. A nemesszalóki NB nyilas párt-tagok további nyugdíjfolyósítását kéri. /162/

A kommunisták több helyen megpróbálkoztak a reakciós elemek eliteltetését elérni, de több esetben kisebbségben maradtak a NB-ban. Hajmáskéren pl. több alkalommal is heves vita vált a bizottságban. A németbarát gépkocsi szertárműhelyvezető igazolásától csak a "kommunista párt határozott kívánságára álltak el", 2 csendőr igazolásánál is erős vita keletkezett a kommunista párti tagok és a többi párt képviselői között. Azért adták ki a nyilatkozatot, mert "az utolsó ideig itt maradtak a helyükön." /163/

Nem lehet ezek után csodálkozni, hogy ha még a NB-okban is sokszor megalkuvó határozatokat hoztak, érdekteleneknek is megadták az igazolási eljáráshoz perdöntő jelentőségű politikai igazolást, akkor mi lehetett az igazoló bizottságokban, amelyeknek rosszabb volt az összetételük. 1947. II. 16-án számol be a Veszprémi Népijság, hogy "szerdán este pártközi értekezletet tartottak, melyen megállapították, hogy a veszprémi Igazoló Bizottságok nem álltak hivatásuk magaslatán,

/161/ Csopaki NB iratai. 1946. március 28.

/162/ Nemesszalóki NB iratai, 1946. szeptember 7.

/163/ VÁL. Hajmáskéri NB iratai, 1946. január 19. és március 1.

munkakörüket nem a demokrácia szellemében látták el," ezért az Igazoló Bizottság minden tagját - S.I. kivételével - azonnali hatállyal leváltották.

Hasonlóan rossz volt a helyzet másutt is. Az MKP bódéi szervezetének pártnapján kerül szóba egy devecseri ügyvéd, az Igazoló Bizottság elnöke, aki "a Bódé község területén a dolgozóknak kiosztott házhelyeket az Egyesült Izzó részére vissza akarja perelni... Ezért a párt-szervezet követelte, hogy dr. R.M. "távozzon a demokrácia igazoló szervéből, a járási igazoló bizottság éléről." /164/

A MKP 1945. június 20-21-i országos értekezlete politikai határozatában jogosan jelenthette ki - s ez érvényes a Veszprém megyei viszonylatokra is - : "Türhetetlen, hogy a lanyha igazoltatások folytán egyre-másra visszajöhessenek állásaikba a régi rendszer szekértolói." /165/

Végülis azonban a régi önkormányzati szervek visszaállítása után a reakció erőt ilyen laza, kibuvókra alkalmas rendelettel és a reakció országos mentőakciójának hatására a közigazgatásból és egyéb helyekről kiszórni nem lehetett. Így következett az be, amit Révai József már 1945. július 22-én kijelentett: "Az első reakciós góc a közigazgatásban van... Mondjuk ki nyíltan: az igazoló eljárás szinte teljes csóddal végződött..." /166/ Az igazolási eljárás végső tapasztalatait a következőkben lehet összegezni: Az igazolások szégyenteljes komédiája megmutatta, mire képes az elszánt, ravasz úri cinkosság.

-
- /164/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jkv. a MKP bódéi szervezetének 1947. jul. 27-i pártnapján.
/165/ MKP országos értekezletének politikai határozata. 1945. jun. 20-21. /Szabad Nép, 1945. jun. 24./
/166/ Szabad Nép 1945. július 22.: Révai József: A demokrácia támadásban.

Ennek megismétlődnie nem szabad, s a magyar dolgozók el vannak szánva arra, hogy ennek a rongy komédiának a fellevenítését semmilyen formában nem tűrik." /167/

Látva az igazolási eljárások kudarcát, a veszprémi politikai pártok és a NB a létszámcsökkentés bevétele előtt népitélettel eltávolítottak több, az igazolások során oly könnyedén átsuszott tisztviselőt. Ezt a helyes intézkedést aztán a belügyminiszter is jóváhagyta. A Veszprémi Népújság ennek kapcsán levonta a következtetést: "Nincs igazuk tehát azoknak, akik szemfergató álhumanizmussal, jogtalanságokat és méltánytalanságokat emlegetnek, mentőakciókat indítanak. Azonban a népitéletek sem bizonyultak elégségesnek a városoknak és községeknek a közigazgatásban megmaradt népellenes, nyilas és reakciós egyénektől való megtisztítására." /168/

3./ Harc a szigorubb népbíráskodásért.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja kimondja: "A hazaárulókat, a háborús bűnösöket le kell tartóztatni és átadni az erre a célra létesítendő népbíróságoknak. Vagyonukat el kell kobozni." /169/

A kommunista párt sürgette a Függetlenségi Front programjának valóra váltását. Révai József fogalmazta meg a feladatokat: "... a demokratikus népi erőeknek meg kell kezdeniük a demokratikus államrendnek a kialakítását, amelynek betetőzése lesz az új ideiglenes nemzeti kormány és a nemzetgyűlés. A program megvalósításaképpen mindenütt létre kell hozni a népbíróságokat." /170/

/167/ Szabad Nép 1946. febr. 10. Losonczy Géza: Történelmi jóvátétel.

/168/ Veszprémi Népújság 1946. április 7.

/169/ Néplap, 1944. nov. 30. Magyarország dem. ujjáépít. és felemelk. programja, a MKP javaslata.

/170/ Délmagyarország, 1944. december 10.

A kormány azonban nem nagyon sietett a népbiráskodásról szóló rendelet kibocsájtásával. Egyes NB-ok azonban saját hatáskörükben megteremtették a népbiróságot; pl. Szegeden január 4-én "A Szegedi NB a háborús bűnösök, a nyilas, fasiszta és németbarát elemek által a múltban elkövetett vagy a jövőben elkövetendő, a közösségre, az épülő demokratikus Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai rendjére káros jellegű, írásban vagy szóban kifejezett nyilatkozatainak vagy elkövetett egyéni és szervezett ellenállásának megtorlására népbiróságot állít fel." /171/

Igen nagy jelentőségű a Budapesti NB szerepe a népbiráskodás elindításában, továbbá tiltakozása a népbirósági eljárások körüli huza-vona felszámolásában, a népbirósági rendelet megváltoztatásának követelése, stb. terén. A kommunista párt és az említett NB-ok tevékenysége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány végülis 1945. február 5-én kihirdette a 81/1945. sz. rendeletét a népbiráskodásról. A rendelet megszabja a NB-ok szerepét a népbirósági eljárásokkal kapcsolatban: "A népbirósági eljárásokat és azok vezetőit az igazságügyminiszter nevezi ki a bírói, vagy ügyvédi vizsgával vagy szükség esetén jogtudori oklevéllel rendelkező egyének közül, a helyi NB ajánlása, ill. meghallgatása után." /172/

A kommunista párt szenvedélyesen követelte a népbirósági rendelet megszigorítását: "Szükség van új népbirósági rendeletre, mégpedig olyanra, mely a nép számára érthető, rövid, világos; tág keretében öleli fel az összes háborús, népellenes, demokráciaellenes cselekedeteket: nem ismer más büntetést, mint bizonytalan időre szóló kényszermunkát, vagy halált; a bíróság eljárása gyors és könyörtelen legyen, és ítéletei ne legyenek megfellebbezhetőek."

/171/ Néplap, 1945. január 9.

/172/ Magyar Közlöny, 1945. február 5. sz.; Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M.E. sz. rendelete.

A tiltakozások végülis eredménnyel jártak. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1440/1945. M.E. sz. rendeletében kiegészítette az eddigi alaprendeletet, bevezette a kényszermunkát, a népbirósági tanácsokba bekerültek a szakszervezetek képviselői is, meggyorsította a fellebbezési és kegyelmezési eljárások lefolytatását halálbüntetés meghozatala esetén. Csökkentette viszont a NB-ok szerepét azzal, hogy a népbiróságot ezután közvetlenül a pártok jelölték ki - a NB-ok kihagyásával.

Veszprémben a NB 1945. április 20-án határozta el a népbiróság felállítását - a "sürgös szükségletre való tekintettel." /173/ A NB jelölte ki a népbiróság elnökét, elnökhelyettesét, a népbirósági tagokat, pótbitót, jegyzőt, ügyészeket, fogalmazót. Hatásköre tehát túllépi a rendeletben meghatározott jogokat. Május 13-án a veszprémi népbirósághoz tanácsvezető bitót nevezett ki. Később javaslatot tett az igazságügyi minisztériumnak a népügyész felmentésére és az így megüresedett ügyészi állás betöltésére. A népügyész felmentését azzal indokolja, hogy nevezettnek "az államügyészségi és népügyészségi teendők együttes ellátása egyrészt munkabírását is meghaladja, másrészt a hivatali teendők kifogástalan ellátásának is hátrányára van." /174/

A keszthelyi NB a községi előljárással együttesen városi ügyésznek nevezett ki egy ügyvédet. /175/

A MKP megyei aktiva ülésén 1945. július 6-án megtárgyalták a népbiróság munkáját. Az a vélemény alakult ki, hogy a népbiróság rosszul dolgozik. Az egyik népbirót el kell

/173/ VAL. Veszprémi NB iratai, 1945. ápr. 20-i és ápr. 27-i jkv.

/174/ VAL. Veszprémi NB iratai, 1945. máju 19-i jkv.
VAL. Veszprémi NB iratai, Levelezések, 1945. jun. 28.

/175/ Keszthelyi Ujság, 1945. július 22.

távolítani, mert gyengének mutatkozik. A népbirósági ítéletekre rengeteg mentő tanú jelentkezik, de annál kevesebb a vádlók száma. /176/

Veszprém megyében is érvényes tehát az, amit a Szabad Nép Mentőangyalok c. vezércikkében a nyilasok és egyéb reakciók megmentése érdekében indított szervezett tevékenységről ír: "Újabban az történik, ha a Horthy-rendszer valamelyik bűnös közszereplője után a népügyész kinyújtja a kezét, szervezett sajtóakció indul meg a gyanúsított vagy vádlott megmentése érdekében. Egyes kormánylapok vetélkednek abban, hogy politikai gonosztevőkről dicsőítő cikkeket irjanak. Ugyanakkor mozgósítanak olyan "gyanú fölött álló" embereket, akik kilincselnek, rábeszélnek, eljárnak, összeköttetést keresnek, egyszóval: nyüzsögnek annak érdekében, hogy a vádlott ne kerüljön a Népbiróság elé és ha már odakerül, olcsón ússza meg." /177/

A MKP 1945. június 20-21-én tartott országos értekezletének határozata a népbiróságok működéséről a következőket állapítja meg: "Tűrhetetlen, hogy a népbiróságok csak a kis nyilas bűnözőket sujtsák, az igazi felelősök pedig jelentéktelen büntetésekkel ússzák meg vagy bíróság elé állításuk érthetetlen módon késik." /178/

A veszprémi NB kommunista indítványokra több alkalommal is tiltakozott a Népbiróság feltűnően enyhe ítéletei ellen. A Népbiróság dr. Rimaszombati Iare nyilas főispánt 4 évi fegyházra ítélte.

-
- /176/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jkv. a MKP Megyei Bizottsága 1945. júl. 6-i aktivaüléséről
/177/ Szabad Nép 1945. július 3.
/178/ A MKP országos értekezletének határozata. 1945. június 20-21. Szabad Nép, 1945. június 24.

A NB 1946. január 25-i ülésén heves vitát váltott ki Vég László kommunistapárti bizottsági tag javaslata, "melyben a Népbíróság a nyilas főispán feltűnően enyhe ítéletének megbélyegzését és a NB tiltakozásának kifejezésre juttatását" javasolta. Szóvátette, hogy szegény munkás és paraszt származású nyilas párttagok sokkal súlyosabb büntetéseket kapnak. A kisnyilasok hozzátartozói nélkülöznek családfő és kenyérkereső nélkül. Ugyanakkor egy főispán, a rendszer leghűségesebb és legexponáltabb személyisége, aki razziákat tartott szökött magyar katonák, fiatal leventék után és azokat a frontra dobta, akkor, amikor már Budapest is elesett, és a harc a magyar nép számára öngyilkosságot jelentett, felháborítóan enyhe ítélettel uszja meg. Ilyen főispánoknak köszönheti a társadalom, hogy nem látta tisztán a magyar nép a saját tragédiáját." /179/

A kommunista javaslatot végül is heves vita után szótöbbséggel elfogadta a NB és tiltakozásul az ügyben felírt az igazságügyminiszterhez. A NB kifejezte tiltakozását Mindszenty hercegprímásnak a politikai életbe való jogtalan beavatkozása ellen. A NB hangsúlyozza, hogy "Mindszenty beszédei rágalmakkal vannak telve és a demokráciát támadják hátba. A NB - fejezi be a határozat - a legerélyesebb eszközökhöz fog nyulni, ha Veszprémben is hasonló tünetek előfordulnának." /180/

Az előző enyhe ítélet megismétlődésének megelőzése érdekében a NB 1946. májusában /H.J. kommunista bizottsági tag indítványára elhatározta, hogy a vármegye kézrekerült legnagyobb háborús gonosztevőjének, dr. Buda István volt főispánnak népbírósági tárgyalására a NB politikai ügyész kirendelését is kérje az igazságügyminisztertől és erre

/179/ Veszprémi Népujság, 1946. február 3.

/180/ Szabad Nép. 1946. jan. 31. Pécs és Veszprém Mindszenty uszításai ellen. Mindszenty karácsonyi pásztorlevele, legutóbbi beszédei, az igazságügyminiszterhez intézett levele - mindegyikben a fennálló állami és társadalmi rend elleni nyílt izgatás térére ragadtatta magát.

a megyei rendőrfőkapitányt fogadta el. /181/

Nyilas és egyéb népellenes elemekkel szemben néhány esetben határozott eréllyel jártak el a NB-ek a maguk hatáskörében. A balatonfüredi NB pl. a letartóztatásban lévő nyilasokkal hozatta rendbe a piszkos és elhanyagolt állapotban lévő fürdőtelepet. /182/

Később is volt rá eset, hogy reakciósokat a NB-ek internáló táborba javasoltak. Így jellemzi az adászteveli NB az egyik ilyen egyént: "a mai napig is aknamunkát végez. Állandóan bujtegatja reakciós barátait ill. községünk egy pár kisgazda emberét, hogy a békét és nyugalmat felkavarják községünkben." /183/

Az alsóórsi KP pamaszt tett a járási NB-nak a rendőrség működése ellen, mivel a nyilas vezetőkkel szemben nem jár el elég eréllyel. A NB megtárgyalta a kommunisták javaslatát és felhívást intézett a rendőrkapitánysághoz, hogy "a volt levási községvezetőt tartsa szemmel és szigorúan járjon el." /184/

Mint hogy a reakció tevékenysége "lépten-nyomon" éreztette hatását, ahogyan azt a tapolcai NB megállapította, ezért az ellene folyó kiméretlen harcot tartotta szükségesnek. Ezt azzal indokolta, hogy "... a reakciósok a mai időket éppugy akarják levezetni, mint azt tették 1919-ben..." Egy későbbi alkalommal már a rendőrséget sürgeti meg a NB, hogy lépjen fel a rémhírterjesztés ellen. /185/

/181/ Veszprémi Kis Ujság 1946. május 8.

/182/ VÁL. B.füredi NB iratai, 1945. jun. 7.

/183/ VÁL. Adászteveli NB iratai. 1946.

/184/ VÁL. B.füredi NB iratai. 1945. szeptember 20-i jkt.

/185/ Idézi Balázs Béla: Népmozgalom és NB-ek ... 82 és 88. old.

A NB-ok több kisebbernek, akik csekély bűnök miatt kerültek letartóztatásba, az internálás alóli felmentését kérte a belügyminisztertől. /186/

4./ A honvédségi ügyek intézése.

Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja az összes teendők közül első helyre teszi az ország aktív részvételét a német fasiszták elleni harcban: "A magyar nép létérdeke, Magyarország újjáépítésének elengedhetetlen feltétele a nemzet cselekvő részvétele az ország felszabadításában a német iga alól." /187/

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 20-án toborzási felhívást intézett a magyar néphez: "Hazánkon végig-hömpölygött a háború, a németek és Szálasi hazaárulói hadszíntérré alakították. Kirabolták, tönkretették, munkahelyeinket felrobbantották, a magyar otthonokat szét-dúlták. A romok alatt azonban megmozdult az élet és most ezeréves magyar hazánk parancsolja: Fogjon fegyvert minden magyar a haza és a magyar nép felszabadítása érdekében... Felszólítok tehát minden magyart, jelentkezzék önként a nemzet új szabadságharcára." A toborzási felhívásban szerepelt a nemzeti bizottságok feladata is a demokratikus, antifasiszta hadsereg újjászervezésében: "Felszólítom Magyarország újjáépítésében működő NB-okat, ... felvilágosító munkájukkal hassanak oda, hogy minél több demokratikus demokratikus érülettől áthatott és harcos szellemű magyar ember álljon az új magyar hadsereg soraiba." /188/

/186/ VÁL. B. almádi NB iratai. 1946. május 16-i, június 7-i és július 4-i jegyzőkönyvei.

/187/ Felszabadulás ... 171. old.

/188/ Nélmagyarország, 1945. január 30.: Toborzási felhívás!

10 nappal később Révai József a Néplapba irt "Fegyverbe magyar!" c. cikkében a NB-ok feladatait a következőkben foglalta össze a toborzás sikere érdekében: "A NB-oknak most kell megmutatniuk, hogy a feladatok magáslatán állnak, hogy szavukra hallgat a nép." /189/

A NB-ok az ország keleti és középső területein toborzó gyűléseket szerveztek. Tiltakoztak a hadsereg felállítását késleltető akciókkal kapcsolatban. Harcoltak a hadsereg megtisztításáért, a reakciós elemek eltávolításáért.

Veszprém megye sajátos helyzetéből adódóan /csak 1945. március végére szabadult fel a megye/ és a NB-ok április közepén és végén alakultak meg, ezért már nem tudtak részt venni a német megszállók elleni harcra való toborzásban.

Tevékenységük a megyében a honvédséghez tartozó személyek politikai véleményezésében volt jelentős, mert ez egyik legfőbb alapját jelentette a honvédségi egyének igazoló bizottságai döntésének. A NB-ok számos politikai igazolást adtak ki katonai személyekről. /190/

A NB-ok a honvédségi behívásoknál szociális szempontokat vettek figyelembe, hogy kit hívjanak be, kinek a behívását nem javasolják. A noszlopi NB 46 fő behívását nem javasolta a községben. Egyeseknél azért, mert a gazdaságban nélkülözhetetlenek, pl. beteges az apa, nős a családfenntartó, volt olyan is, akit rendőri hivatása miatt, mást pedig hadirokkantságára való tekintettel ejtettek el. /191/

/189/ Néplap, 1945. jan. 30.: Fegyverbe, magyar!

/190/ VÁL. Veszprémi NB titkárságának levelezési anyagában számos katonai politikai és erkölcsi magatartását véleményező levél található.

/191/ Noszlopi NB iratai. Jegyzőkönyvek 1945. decemberében és 1946. januárjában.

Pl. a veszprémi NB a bevonulási parancsnokságnak javasolja egy K.J. nevű egyén katonai szolgálat alóli mentesítését, mivel mint családfenntartó, hat fő eltartásáról gondoskodik. /192/

5./ Az ellenforradalmi jellegű és klerikális egyesületekkel szembeni állásfoglalás.

A MKP programjavaslata kimondja: "Fel kell oszlatni az összes fasiszta, népellenes, német zsoldban álló szervezeteket. Vagyonukat el kell kobozni, sajtójukat be kell tiltani. Szigorú rendszabályokat kell fogadtatni a feloszlatott és betiltott népellenes és hazaáruló szervezetek bármilyen formában való feltámasztása ellen." /193/

E javaslat részbeni valóraváltását jelentette az Ideiglenes Nemzeti Kormány 529/1945. M.E. sz. rendelete 1945. március 17-én: "A magyar kormány feloszlatja a magyar területen lévő összes hitlerbarát, v. más fasiszta politikai, katonai jellegű szervezeteket, valamint az egyéb olyan szervezeteket, amelyek az Egyesült Nemzetekkel szemben ellenséges propaggandát folytatnak vagy folytattak, tekintet nélkül arra, hogy működésük alapszabályszerű, vagy attól eltérő volt-e." /194/

E rendelet értelmében 25 egyesületet oszlattak ekkor fel.

A megyében működő egyesületek felülvizsgálását a várme gyei NB 1945. szeptember 29-i felhívására kezdik meg a NB-ok. A megyében túlnyomórészt különböző felekezetekhez tartozó klerikális egyesületek működtek. Ezek nagy többségben

/192/ Veszprém megyei NB iratai: 1945. november 3.

/193/ Felszabadulás. . 172. old.

/194/ Magyar Közlöny, 1945. március 17. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 529/1945. M.E. sz. rendelete.

ségét /70 község adatait ismerjük a beérkezett javaslatok alapján/ a NB-ek további működésre alkalmasnak tartják, mivel "politikai" szempontból kifogás nincs" ellenük. A veszprémvársányi KAIOT jövőbeni működését a NB szükségesnek tartja. A kisszőlési NB azzal indokolja a "KAIOT" újbóli megszervezését, hogy "... ajánlatos volna a "KAIOT" egyesületet újra megalakítani már azért is, mert soha olyan nagy szükség nem volt a fiatalság átnevelésére, mint most." /195/ Az ifjúság nevelésére tényleg nagy szükség volt, de nem reakciós, klerikális szellemben. A fenti tények is azt mutatják, hogy a NB-ek többsége nem tudta eredményesen felvenni a harcot a fasiszta, a reakciós és klerikális maradványok ellen, a Horthy-korszak ideológiai fertőzése mély nyomot hagyott az emberek gondolkodásában.

A suri NB a községi KAIÁSZ egyesületet demokratikus átszervezése után javasolja csak működésének folytatására. /196/ Volt azonban néhány NB, amely a reakciós és klerikális egyesületek feloszlata mellett állt ki. A Pápa városi NB a Belvárosi Katolikus Kör, a Katolikus Legényegylet és a Keresztény Munkásegylet feloszlátását javasolja, mert működésüket "politikai szempontból nem tartja kívánatosnak." /197/

A balatonfüzfői NB a Fürdőtelep Egyesület feloszlátását javasolta azzal az indokolással, hogy az "mindenkör a villatulajdonosok érdekeit képviselte." A berhidai NB a peremartoni gyártelepen működő Szittyá Sportegyesületet feloszlatta és helyette a MADISZ sportegyesületet alakította meg.

-
- /195/ VÁL. Veszprémvársányi NB iratai. 1945. okt. 3-i levél.
/196/ VÁL. SURI NB iratai. 1945. okt. 8-i levél.
/197/ PÁPAI NB iratai, 1945. okt. 19-i levél.
/198/ VÁL. B.füzfői NB iratai. 1945. október 15-i levél.

6./ Fasiszta könyvek és sajtótermékek összegyűjtése.
Utcanevek megváltoztatása.

A fasiszta mételey és népellenes szellem kiküszöbölését célzózták a fasiszta és egyéb reakciós személyekről elnevezett utcák neveinek megváltoztatására hozott NB-i határozatok. A veszprémi NB már működése legelső időszakában bizottságot küldött ki "a fasiszta vezérekről elnevezett utcák neveinek megváltoztatására." /199/

A bizottság sorra elő is terjesztette javaslatait és így fokozatosan, még 1945. első felében sor került a szükséges utcanevváltoztatásokra. Keszthelyen a NB 28 utca nevét változtatta meg és utasítást adott az utcát jelző táblák kicserélésére. /200/ A balatonfüredi NB utasította az előljáróságot a leventeotthon, levente sportpálya, Baross Szövetség és más letűnt rezsimbeli feliratok eltávolítására. /201/

Azonban a fasiszta és egyéb népellenes maradványok elleni harcnak - a viszonylag legeredményesebb formája sem volt minden esetben a legkövetkezetesebb, mutatja ezt a balatonfüredi NB 1945. május 9-i határozata. 7 utca elnevezését változtatta meg, de meghagyta a Darányi Kálmán utca elnevezést arra való hivatkozással, hogy Darányi "a balatonfüredi járásnak több éven keresztül országgyűlési képviselője volt, kinek a község, valamint annak polgárai és a fürdőtelep sokat köszönhet" és ezt az utca nevet mindaddig meg is tartják, míg el nem dől, hogy Darányi Kálmánt országos viszonylatban háborús bűnösnek nyilvánítják-e. /202/

A NB-ok a fasiszta könyvek és sajtótermékek összegyűjtésén is fáradoztak. A takácsi NB a tiltott sajtótermékek összegyűjtésére az iskolák igazgatóit és tanszemélyzetét

-
- /199/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1945. máj. 13. máj. 19. Főisk. ált. 303/1945.
/200/ Keszthelyi Ujság 1945. július 22.
/201/ Balatonfüredi NB iratai. 1945. júl. 19-i jkv.
/202/ VÁL. B. füredi NB iratai. 1945. máj. 9.

kérte fel, 2 nemzeti bizottsági tagot is kijelölt, hogy "főleg azokon a helyeken, ahol könyvtárak vannak, személyesen ellenőrizték a sajtótermékeket." /203/ Egyben utasították az előljárást, hogy a lakosság figyelmét az összegyűjtésre dobszó útján több ízben hívja fel.

A NB-ok és a rendőrség hasonló jellegű felhívásai, az előljárást azonban nem jártak kellő sikerrel. Még 1947. január 2-án is a megyei rendőrkapitányság vezetőjének kellett felszólítást kiadni a fasiszta könyvek beszolgáltatására: "Mindazok, akiknek fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermék van bitrókában, legkésőbb f. év január 20-ig büntetlenség mellett szolgáltatassák be az államvédelmi csoportnak.

Aki felhívásunknak eleget nem tesz és akinél a házkutatás során talál a rendőrség a hirdetményben felsorolt tárgyakból, a törvény teljes szigorával büntetem." /204/

Összegezve a NB, az egyéb népi szervek és az államhatalom szerveinek a fasiszta és reakciós maradványok ellen folytatott harcát, azt állapíthatják meg: ez a harc bár ért el sikereket, megközelítőleg sem hozta meg a kívánt eredményeket, elsősorban a legjelentősebb területeken: a közigazgatási szervek, a bíróság, a honvédség, a karhatalom megtisztításában. Az igazoló bizottságok és a népbíróságok meglehetősen kevés eredményt értek el a reakciók, illetve ha-zaárulók és háborus bűnösök elleni harcban. Mindez természetesen összefügg a népi forradalmi szervek gyengeségeivel, a dolgozó tömegek politikai elmaradottságával is.

/203/ VÁL. Takácsi NB iratai. 1945. május 9.

/204/ Veszprémi Népujság, 1947. január 19.

VII. A nemzeti bizottságok szerepe az 1945-ös választásokban, tevékenységük a választások utáni reakcióellenes népmozgalmakban. /1945. november - 1946./

1./ A választások értékelése.

A felszabadulást követő első hónapok visszahuzódása után a reakció erői egyre gyorsabban tömörültek, aktivizálódtak. Erői a kisgazdapárt körül csoportosultak. Jelentős gazdasági hatalommal rendelkeztek, képviselői az állami élet valamennyi szervében jelen voltak. Biztos, kipróbált támogatóra találtak a katolikus klérusban. Kihasztnálták a néptömegek politikai - ideológiai elmaradottságát. Demagóg jelszavaik demokratikus látszatot keltettek és alkalmasak voltak nagy tömegek megtévesztésére. A reakció megnyergelte a tömegek vallásos hitét, úgy lépett fel, mint a magántulajdon és az erkölcs védelmezője. Hazug rágalommal feketítette be a kommunistákat.

A kommunista pártvezetés hibásan ítélte meg a kerabeli erőviszonyokat, túlbecsülte befolyását a tömegek körében, nem látta, hogy "még a nép túlnyomó többsége nem ismerte fel a forradalom igazi jellegét és a népi demokrácia ellen támadó erők valódi politikai arculatát." /205/ Így aztán hibásan választotta meg az 1945. őszi választások időpontját. Az adott helyzetben ez még túl korai volt. Ennek következtében a demokratikus forradalmi erők vereséget szenvedtek, ami megakasztotta a reakció elleni további harcot.

Az első nagy összecsapást a haladás és reakció erői között az 1945. őszi választások jelentették.

/205/ Ságvári Ágnes: Az 1945-ös bp-i választások. Párttört. Közl. 1959. 3-4. sz. 232. old.

A kommunista párt látta a növekvő veszélyt. A Szabad Nép számos cikkében már a tavasz végén és a nyár elején figyelmeztet a reakció előretörésére. 1945. június 15-én Övjuk a demokráciát! c. cikkében drámai felhívást intéz a reakció elleni harc érdekében, sürgeti a gyors beavatkozást: "Igen, ne csodálkozzunk: Cselekdjünk! Még hozzá ne csak a tünetekkel számoljunk fel, hanem a baj gyökerével. Nem elég, ha a merénylőt, tetejébe néhány nyilasbarát jegyzőt, nemzetőrt letartóztattak. Nem elég, ha majd magas pártfogoltjaikat egy-egy főispáni székől kitessékelik. De még a nyilasok elleni határőrség sem elég, mert nemcsak kívülről, hanem belülről, nemcsak a Dunántúlon, hanem az egész országban el kell tiporni a veszélyt. Világosan kell látnunk, hogy országos veszélyről van szó, melynek bizonyos értelemben nemzetközi kihatása lehet." /206/

A reakció Veszprém megyében is előretört. A MKP győri területi titkára /ehhez a területhez tartozik Veszprém megye is/ 1945. június 13-án így jellemzi a helyzetet: "A pártokkal kapcsolatban meg kell állapítanunk azt, hogy különösen a Dunántúl nyugati határa felé a Kisgazdapárt meglehetősen erős terrorsal dolgozik... A kisgazdák általában Veszprémben és Sopronban nemcsak, hogy erősen, hanem terrorisztikus módon is szervezkednek. Előfordult, hogy utasításokat adtak, hogy gyűlések tartása szigorúan tilos." /207/

A választásokat megelőző politikai küzdelmek során a reakciós elemek elérkezettnek látták az időt, hogy a kommunista párttal szemben fellépjenek és gyengítsék választási esélyeit.

/206/ Szabad Nép 1945. június 15.

/207/ Párttörténeti Közlemények VI. évf. 1-2. szám.
228. old.

A kommunistaellenes uszításokat Dr. Rainprecht Antal kisgazdapárti főispán vezeti be Csöglén elmondott választási beszédében. "A rendőrséget lecsibészte és bejelentette, ha olyanok érkeznek a községbe, akik azt kérik, hogy a Kommunista Pártba lépjenek be, fogjanak össze és furkós bottal verjék agyon. A főispán azt is kijelentette, hogy a kommunisták nem ismernek magánygyont és ezek kolhoz gazdálkodást akarnak bevezetni. A kisgazdák fogjanak össze és csak a FKP-ba lépjenek be." /208/

A kommunista párt papkeszi szervezete arról számol be, hogy a község reakciós kisgazdapárti nagygazdái "... A jelszót kiadták, hogy a FKP-nak kell győznie, mert csak úgy állnak szóba velünk az angolszászok és akkor megindul a forgalom és lesz mindenünk. Már egyes nagygazdák addig mentek, hogy olyan kijelentéseket tesznek, hogy kommunista vért szeretnének inni." /209/

A kommunisták erre kiadják a jelszót: "Sürgősen cselekedni kell...", a reakciós jegyzőt és egy volt bérlőt, a kommunistaellenes mozgalom vezetőit el kell távolítani a községből.

Borzaváron a kisgazda közjegyző egy nyilvános népgyűlésen támadta a kommunista pártot és kijelentette, hogyha a kisgazdapárt megayeri a választást, a kommunista pártot be fogják tiltani. /210/

/208/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegyzőkönyv felvéve Adorjánháza községben 1945. szeptember 9-én, a MKP helyiségében.

/209/ MSZMP. Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Papkeszi MKP jelentése, 1945. szeptember 23.

/210/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegyzőkönyv a Zirci MKP helyiségében, 1945. okt. 20-án.

A kisgazdapárt köré tömörült reakció elleni harcra hívja fel a MKP Központi Vezetősége a magyar népet pártszervezeteihez és a párttagsághoz intézett nyílt levelében: "November 4-én választ a magyar nép. Most fog megmutatkozni, hogy mennyire jutott előre nemzetünk a demokratikus fejlődés útján. Most kell választ adnunk arra, hogy olyan demokráciát akarunk-e, amely vaskézrel sujt le a nép ellenségeire, mely meg fog birkózni az egyre elviselhetetlenebb nyomorúsággal, mely kisöpri a közigazgatásból azokat, akik hivatalukat a nép ellen használják... November 4-én 700.000 új gazdának kell bebizonyosodnia afelől, hogy a föld, melyet a magyar demokrácia juttatott nekik, örök időkre az övé és ivadékaié marad. E választásokon kell megvédeni a demokratikus jogokat és újakat szerezni hozzá. November 4-én a belső szabotázs, a gazdasági zűrzavar, az éhség, nyomorúság és a rend közt kell választani". /211/

A választások lebonyolításában a NB-ek tevékenyen kivették a részüket. Az Országos NB a helyi NB-okhoz intézett felhívásában arra szűlitja fel a helyi NB-okat, hogy "...minden tekintélyükkel őrizték meg a választások tisztaságát. Vigyázzanak arra: a választási harc során az agitáció ne éleződjön ki olyan mértékben, hogy a NFF-ban tömörült demokratikus pártok az ország demokratikus erőinek választások utáni együttműködését megakadályozza."

/212/

A NB-bok a megyében is a 20/1945. B.M.sz. rendelet értelmében kijelölték az összeíró biztosokat és elvégezték azok kioktatását tennivalóikra.

/211/ Szabad Nép 1945. október 24.

/212/ Szabad Nép. 1945. szeptember 29.

Ismeretes, hogy a választások a kisgazdapárt abszolút többségét eredményezték /megszerezte a szavazatok 57 %-át/.

A MKP 17 %, az SzDP 17,4 %, és a NPP 7 % szavazatot kapott országosan.

Veszprém megyében az ország akkor politikailag egyik legelmaradottabb részén, ahol "a nyilas fertőzés a leginkább hatott, ott, ahol a feudális uralom a parasztságban, a cselédségben a legtovább őrizte meg a jobbágyi alázatosság szellemét, azon a Dunántúlon, amely jóval később szabadult fel, mint a Tiszántúl, ahol tehát a demokrácia csak jóval később kezdhetett el és jóval kisebb eredménnyel folytathatta tisztogató és átnevelő munkáját...", /213/ az országosnál is rosszabb volt a helyzet. A kisgazdapárt 85.016 szavazattal /66,6 %-ot/, a MKP 16.503 szavazattal 13 %-ot, a SzDP 17.136 szavazatával 13,5 %-ot, a NPP 9.679 szavazattal 7,6 %-ot és végül a PDP 1397 szavazattal 1,1 %-ot kapta meg. /214/

Minden azt mutatta, hogy a kisgazdapárt még az országosnál is jóval nagyobb befolyással rendelkezett. A két munkáspárt elmaradt az országos eredményektől, egyedül a NPP ért el néhány tized százalékkal jobb eredményt az országos képhez viszonyítva.

Ebből már látni lehetett, hogy a megyében még hevesebb rohamot indít el a reakció a haladás erői és az eddig elért demokratikus vívmányok ellen, még nehezebb a kommunisták által vezetett baloldali erők helyzete, mint országosan.

/213/ Szabad Nép 1945. november 9.

/214/ Szabad Nép 1945. november 10.

2./ A reakció támadása.

A reakció a megyében is vérszemet kapott a választási siker hatására. Ki akarta használni a számára kedvező helyzetet és véglegesen felszámolni az addig megvalósított demokratikus vívmányokat.

Támadása fő színterének a földosztás elleni harcot választotta. A földosztás elleni támadásuk szórványosan már 1945. tavaszán - nyarán megkezdődött, a választások után azonban tömegmértűvé vált. Siófokon a hírhedt jegyző már 1945. áprilisában be akarta szüntetni a földosztást, ezért a következő hazugsághoz folyamodott: "... bejelentette, hogy a földosztást lefújták, ... a kormány visszavonta a végrehajtást kimondó rendeletet, s így a földigénylő bizottságoknak nincs létjogosultsága." /215/

1945. nyarán egyes reakciós földbirtokosok fenyegetőzésekkel, az igazságszolgáltatásban lévő befolyásukban bizva akarták elrémíteni a parasztokat a földosztástól. Egy pápai földbirtokos a következő szövegű fenyegető levelet írta az egyik földhözjuttatottnak: "Figyelmeztetem, ha a lábát az én földemre rá meri tenni, a Népügyészségnek, illetőleg a Népbíróságnak fogom jelenteni és kártérítésért beperelem."

A földigénylő bizottságot pedig így próbálta terrorizálni: "Hogyha G. mégis belemegy a földembe, feljelentem a Népbíróságnak és kártérítésért perelni fogom. És ezért felelősséggel tartozik a tisztelt bizottság is, mert rászabadította a földre G-t." /216/

/215/ Szabad Szó, 1945. április 21.

/216/ Domáth Ferenc: A földreforma mérlege. Bp. 1946. Tanulmányok ... 258. old.

Mindszenty hercegprímás már a választások előtt /1945. október 18-án/ megadta az alaphangot a föld-reform elleni támadásnak pászterlevelében. Szenfer-gató módon ugyan úgy tett, mintha egyetértene azzal, hogy szükség van a földreformra, de a földreform le-bonyolításának bírálata ürügyén a tulajdonosok kár-talamitását, valójában a földreform eredményei elleni burkolt támadást jelentette állásfoglalása. /Nyíltan ezt azonban csak az 1956-os ellenferradalom idején volt bátorsága kifejteni./ Ezt írja pászterlevelében: "Nem a földbirtokreformot tesszük itt bírálat tárgyá-vá, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet, mely igéri ugyan a vagyonekből kifergatott tulajdono-soknak a jóvátételt, de az ígéretből aligha lehet va-lami. Magára a reformra is kénytelenek vagyunk megje-gyezni, hogy végrehajtásában is mélkülözte a megfen-teltságot és méltányosságot, s ennek az elsietett, szem-vedélytől fütött munkának gazdasági következményeit síny-li és ki tudja, mily hosszú ideig sínyleni fogja az egész lakosság." /217/

A földreform vívmányainak megsemmisítése érdekében foly-tatott reakciós támadást a MKP járási konferenciája így jellemzi: "A földért való harcban a reakció erős előre-törést mutat. A régi földbirtokosok, a Nyugatról visz-szaszivárgók teljes erővel azon vannak, hogy visszasze-rezzék földjeiket, hogy félrevezessék az új gazdákat." /218/

A földreform elleni támadás súlyosságát mutatja, hogy a balatonfüredi járásban 70 %-át támadták meg a kioszt-tott földeknek. /219/

/217/ Tanulmányok ... 271. old.

/218/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegy-zőkönyv a MKP 1946. márc. 9-én Veszprémben tar-tott járási konferenciájáról.

/219/ Szabad Nép 1946. márc. 26. A MKP járási és városi körzeti titkárainak országos értekezlete.

Nemesszalókon a Földigénylő Bizottság kiosztotta G.L. és D.Gy. nyugalmazott főszolgabíró földjét. A volt tulajdonosok népellenesek és németbarátok voltak. Interálva voltak akkor is és mégis a Megyei Földbirtokrendező Tanács visszaadta földjüket. /220/

Gyulafirátóton a Földigénylő Bizottság elnökének a katolikus papot választották meg. Az uraság földjéről összesen 17 /1/ holdat osztottak ki, a többit meghagyták neki. A földigénylőknek az uraság különböző rémhitteket terjesztett, hogy azok ne merjenek menni dolgozni.

A nagybirtokosok ügynökei a Megyei Földbirtokrendező Tanácsban fejtették ki szabotáló tevékenységüket. A kitelepített volksbundisták földjeihez nem akartak hozzányulni. Szabotálták a telepítéseket. Nem lehet parazse ezen csodálkozni, ha elmondjuk, hogy a Megyei Földbirtokrendező Tanács elnöke egy volt földbirtokos volt. /221/

A reakció a választási sikereket terrorakciókra is felhasználta a kommunista párt ellen. Semlővásárhelyen letepték a párt zászlaját, a falakra gyalázkodó feliratokat irtak. Magyarpolányban a kommunista párttitkárt kiirtással fenyegették meg. A hazaszivárgott SS-ek tüzeltek a rendőrségre. Ajkarendeken is a volksbundisták fegyveres ellenállást kezdeményeztek. Semlővásárhelyen a rendőrség egyik beosztottját két SS megtámadta, az elvtárs csak fizikai erejének köszönhette, hogy felül maradt. Mindezek 1945. novemberben, december elején történtek. /222/

/220/ Szabad Nép 1946. febr. 28. A parasztság védelmét és a nép ellenségeinek eltávolítását követelték a kommunista interpellációk.

/221/ Szabad Nép, 1945. okt. 7. Svábkérdés - kenyér kérdés. Veszprém megyei események.

/222/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. MKP Devecseri Járási Titkárság jelentése 1945. dec.7-én.

Zalahalápon a volt uradalmi ispán a község kommunista párttitkára ellen fegyveres merényletet követett el és súlyosan megsebesítette, tüdőlövést ejtett rajta. A vérben fetregő férje segítségére siető asszonyt meggyilkolta. Mindezt a gatzettet azért követte el, mert a párttitkár a NB ülésén szóvátette, hogy a volt ispán foglalkozás nélkül, munkátlanul él és a kötelező közmunka alól is kivonja magát. /223/

Nagytevelem a kitelepítésre kerülő sváb lakosság megtámadta a telepeseket. "Holmijukkal együtt kiszórták őket az udvarra és ütlegelni kezdték őket. Az egyik telepst már a földre nyomták és fejtogatták, amikor az odaérkező rendőrség közbelépett." Itt a NB tagjainak nagyobb része is Volksbund tagokból állt.

Keszthelyen utcai tüntetést is szervezett a reakció. Az internátus diákjai összetörték és ellopták a kommunista faliújságot, nyíltan énekelték a Szálasi indulót. /224/. A keszthelyi premontrei gimnázium egyes diákjai még később is, május 1-én nyilas és legitimista röpcéculákat terjesztettek. A diákok felbujtója egy szerzetes-tanár volt. /225/

/223/ Szabad Nép. 1946. március 9. Amíg Budapesten egy ablak sem tört be ... vidéken gyilkol a fasiszmus.

/224/ Szabad Nép 1946. március 26. A MKP Járási és városi körzeti titkárainak országos értekezlete.

/225/ Szabad Nép. 1946. június 7. Új háberüt követelnek a premontrei diákok.

3./ Ellentámadás a MKP vezetésével a földosztás viv-
mányainak megvédéséért.

A kommunista párt ellentámadását már a választások utáni új kormány megalakítása során megkezdte. Sikertelenül megszereznie a belügyminiszteri, közlekedési és népjóléti tárcát. Kommunista vezetés alá került a Gazdasági Főtanács /1945. decemberben hozták létre/. Jelentős eredmény volt 1946. januárjában az üzemi bizottságok megválasztása, ahol tulajdonrészt a munkásegység jutott győzelemre.

A reakció elleni támadás egyik kiindulópontja volt a köztársaság kikiáltásáért folytatott harc. A köztársasági törvényjavaslat vitájában a kommunista párt képviselője kijelentette: "Mi, kommunisták azért fogunk harcolni, hogy a magyar köztársaság a nép érdekeinek védelmezője, a magyar munkásság, parasztság és értelmiség haladó állama legyen. A magyar köztársaság jellegét azok a harcok fogják meghatározni, amelyeket a magyar demokrácia harcós táborának kell megvívnia a földreform védelmében az újjáépítés szabotálói ellen és az államapparátus megtisztítása érdekében." /226/

A NB-ok ünnepi felvonulásokat és gyűléseket szerveztek a köztársaság megszületése alkalmából. Ezek a gyűlések annak a fogadalomtételnek a jegyében zajlottak le, hogy a "nemzet függetlenségét, a magyar nép szabadságát és a demokratikus magyar köztársaságot megőrzi, megvédelmezi mindenfajta támadással szemben." /227/

A reakció elleni harc az 1946. február 16-i sportcsarnoki nagygyűlésen meghirdetett "Földet vissza nem adunk és "Ki a nép ellenségeivel a koalícióért", akciójelszavak szellemében bontakozott ki általánosán."

/226/ Szabad Nép, 1946. január 31.

/227/ Szabad Nép, 1946. január 29. Az ONB felhívása.

A MKP Veszprém megyei Pártértekezlete 1946. február 24-én hozott határozatában "a legélesebben tiltakezik a földrefera vivmányainak megsemmisítésére irányuló minden kísérlet ellen." Az értekezlet határozatában követeli, hogy "... A földbirtokosoktól elvett földet ne lehessen visszaadni." /228/ A kommunista párt irányításával az újonnan földhözjuttatottak Nemesszalókon és Lórintepusztán kaszával védték meg a földet. Veszprémben a FÉKOSZ megyei nagygyűlésén tiltakozott a földrefererent ért támadások ellen, 1946. február elején. /229/

A MKP 1946. március 9-i Veszprémben megtartott járási konferenciája határozatba foglalta: "... jöhessen bármi utasítás bárkitől, egy barázda földet vissza nem adunk, mégha jogtalanul vették is el, akkor sem." /230/

Több helyen népitételekre került sor. Csöglén a gyűlölt és utált népnayzó jegyzőt visszahelyezték a községbe. A csöglei és adorjánházai parasztek husángokkal mentek ki a község határába a jegyző fogadtatására. Nem is mer-te az betenni a lábát a faluba. /231/

A megyében március elején több helyen bányász nagygyűléseket szerveztek. Ajkacsingervölgyöm és Várpálotán tiltakező táviratban, felháberedva itélték el Mindszenty reakciós üzelmeit, követelték a reakciós megmozdulások erélyes elfojtását, a közigazgatás megtisztítását. /232/

/228/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. A MKP Veszprém megyei Pártértekezletének 1946. február 24-én kelt határozata.

/229/ Laczó Miklós: Népi demokráciánk történetéből. Történelmi Szemle, 1949. 3-4. sz. 440. old.

/230/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegyzőkönyv a MKP 1946. március 9-én Veszprémben tartott járási konferenciáról.

/231/ Szabad Nép, 1946. március 2.

/232/ Szabad Nép, 1946. március 5.

A reakcióellenes népmozgalmakban új lendületet kaptak a NB-ok. 1945. második felében ugyanis sokhelyütt - a közigazgatás kialakulása után "értelmetlen kupaktanácsokká" váltak, tevékenységük fokozatosan leszűkült. A párt ebben a súlyos helyzetben felismerte a NB-okban rejlő nagy erőt. A MKP Vármegyei Bizottsága 1946. január 23-án kimondja: "A NB-ok munkáját fel kell frissíteni... A NB-ok munkáját nekünk, kommunistáknak kell elsősorban megindítani." /233/

A megyei pártértekezlet feladatul tűzte ki: "A NB-okba... a legagilisabb elvtársakat küldjük." /234/

Taliándörögdi község NB-a a község főjegyzőjének állásából való elmozdítását sürgette a belügyminiszternél. A NB, mint a nép hivatott szerve, feladatának helyes értelmezéseképpen az ügyet a belügyminiszter elé tárta. A pamaszirat szerint "a maga céljaira használta fel a zselléreinek kiutalt ruhaneműt... tagja volt a nyilas pártnak, felesküdött Szélasira. Felszabadulás után volt csendőrökkel vétette magát körül... a jóvátételi kötelezettség címén beszolgáltatott gabonát a maga céljaira használta fel... A tapolcai járás főjegyzőjétől a NB már kérte P. felmentését, de ... semmit sem tettek ellene. P-t ez annyira vakmerővé tette, hogy legutóbb már megfenyegette a NB tagjait: rendőri karhatalommal viteti el őket a községből." /235/ A NB akciója sikerrel járt: a fasiszta főjegyzőt állásából felfüggesztették.

Füzfőn pl. egy kisgazdapárti bizottsági tag követelte, hogy "... a NB-ot fel kell oszlatni, tekintettel arra,

/233/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. MKP Vármegyei Bizottsága 1946. jan. 23-i ülésének jegyzőkönyve.

/234/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. MKP Vármegyei Pártértekezletének jegyzőkönyve, 1946. február 24.

/235/ Szabad Nép, 1946. február 10. A Tapolcai NB-ban

hogy a választásokon a KGP győzött. A NB-ban minden párt olyan arányban képviseltesse magát, mint amilyen arányban a választásokon szavazatot kapott. A NB kommunista elnöke azonban nem hátrált meg, továbbra is ő vezette a NB ügyeit.

Az adásztevelői NB feljelentette a FKP és a Polgári Demokrata Párt helyi vezetőit, akik a nemzeti bizottságok tagjai ellen vádaskodtak, "hogy ne legyenek éppen a nemzeti bizottság tagjai között olyan egyének, akik a népet uszítják és lázítják." /236/

A kommunista küldöttek, akiket a többi baloldali küldött is támogatott, a követelést visszautasították, és ragaszkodtak továbbra is a pártok szerinti arányos képviselethez. Éles vita után az egyik szavazáson a kispap javaslatot 7:3 ellenében /2 tartózkodással/ visszautasította a NB. Egy későbbi ülésen a kispap javaslatát győzött 9:8 arányban, mire a kommunista, a szociáldemokrata és a szakszervezeti küldöttek kivonultak az ülésről. /237/

A NB-ok aktívan kivették részüket a népmozgalomból, sőt maguk is irányítói voltak. A kommunisták voltak a kezdeményezők az ellentámadás során. A MKP megyei titkára az erők összefogását és a feketézők elleni szigorúbb rendszabályokat javasolta. Követelte, hogy a feketézők árult le kell foglalni és az ellátatlanok között kell szétosztani. /238/ A megyei NB ülésén "... az MKP szónoka javasolta a reakció elleni élesebb küzdelmet, mely nem csak egy falra festett ördög, hanem a földreform elleni

a képviselőtestületi helyek pártok szerinti megosztásának kérdésében indított nagy támadást a kispap párt, követelve a többséget /40 helyből 20-at/

/236/ Balázs B. Népmozgalom... 197. old.

/237/ VÁL. Tapolcai NB iratai, 1946. május 9-i és 23-i jegyzőkönyv.

/238/ Veszprémi Népujság, 1946. január 1.

kísérletekben, a fasiszta ifjusági szervezkedésekben, a háborús és népellenes bűnösök mentegetésében és nem utolsósorban főpapi pászterlevelek hamis és valótlan állításaiban jelentkeznek." /239/ s "A MKP javaslatát elfogadták a NB tagjai.

Több NB nem maradt közömbös Mindszenty demokrácia ellenes tevékenysége ahallatára. A keszthelyi NB pl. átiratban kérte az ONB-et, követelje a kormánytól, hogy fékezze meg a hercegprímást népellenes ténykedésében.
/240/

4./ Az osztályharc egyik fő területe a közigazgatás gyökeres megtisztításáért folyó harc. /B.listázások/.

A reakció erői elleni ellentámadás az 1946. március 5-én elvezetett a Baloldali Blokk megalakulására. A Baloldali Blokk nyilatkozatában a reakció elleni küzdelemben első helyre teszi a közhivatalok megtisztítását:

"A MKP, a SzDP, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Párt az ország gazdasági talpraállítására, a nagytőke, a nagytőke reakciós szabetálásának leküzdésére a következő rendszabályokat tartja szükségesnek, amelyek végrehajtásáért közös erővel küzd:

a./ A közigazgatás megtisztítását a reakciós közhivatalnokoktól" /241/

A Baloldali Blokk programja mellett a budapesti munkásság 1946. március 7-1 tömegtüntetése tett hitet.

/239/ Veszprémi Népujság 1946. február 3.
/240/ Szabad Nép, 1946. március 3.
/241/ Szabad Nép 1946. március 6.

Már a Baloldali Blokk megalakulása előtt a budapesti NB kommunista javaslatra határozatot fogadott el a közhivatalok megtisztításáról. Rajk László ezen az ülésen a közhivatalok megtisztítását a reakciósektől a föld-reformmal azonos jelentőségűnek nevezte. Egyben kifejtette a kommunista pártnak azt a helyes állásfoglalását, hogy " a NB-eknek kell a szavát hallatnia és eltávolítani a reakcióseket a közhivatalokból." /242/

Az ország demokratikus fejlődésének súlyos gátját jelentette a közhivatalokban meghúzódó reakció. A hivatalok apparátusa rendkívül felduzzadt - a reakció minden rendű és rangú képviselőjével. Mindez természetes következménye volt a régi közigazgatási rendszer visszaállításának, az igazolási eljárások kudarcának.

A reakció megvetette a lábát a közhivatalokban, szabotálta a demokratikus intézkedések megvalósítását. A magyar népi demokrácia létkérdésévé vált, sikerül-e a reakció szervezett erejét - ha nem is teljes egészében - de lényegesen gyengíteni. Ezért tehát az osztályharc fő területévé vált a közigazgatás gyökeres megtisztításáért folyó harc, közismert kifejezéssel a B-listázások.

A MKP Veszprém megyei Pártértekezlete 1946. február 24-én a következő feladatokat tűzte ki ezzel kapcsolatban: "... a közigazgatás megtisztítása... Az egész nép akciójának kell lenni, így hatásos, így erős. Így vezetik a kommunisták a nép harcát a reakció ellen.

...Helyes, hogy a NB ellenőrizze és mecsak ellenőrizze a közigazgatást, hanem azokat a jegyzőket, akiket el kell távolítani, listára kell venni és a járás, vagy megye összes NB-val közölni kell azt, hogy egyetlen község közigazgatásába se lehessen bevenni." /243/

/242/ Szabad Nép. 1946. február 15.

/243/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jegyzőkönyv 1946. február 24-én a MKP Vármegei Pártértekezletén.

A NB-ok tehát fontos feladatot kaptak a B-listázások lebonyolításában. Súlyos próbatételt jelentett ez a nagy feladat a NB-oknak. E fontos népi szervek 1945. második felétől meggyengültek. A közigazgatási funkció elvételével, hatáskörük szűkítésével megindult hanyatlásuk. A kommunista párt sem támaszkodott rájuk kellőképpen, mivel a pártvezetés a döntést az országos szervezetekben, a központi pártharcokban akarta kivívni. A reakció felismerte azt, hogy arra ugyan nincs ereje, hogy a NB-ok felszámolását elérje, de arra képes volt, hogy a maga képviselőit beültsse ezekbe a bizottságokba. A községek demokratikus erői, a haladó pártok sok helyen - látva a NB-ok elsekélyesítésére irányuló törekvéseket - legjobb képviselőiket kivonták a NB-okból. A reakció támadása az 1945-ös novemberi választások után a NB-ok tevékenysége fellendült, tevékenyen kivették részüket a reakció elleni harcból, de a haladó erők szempontjából ekkor már gyengébb erőt képviseltek, mint 1945. első felében. Mindez rányomta a bélyegét a közigazgatás megtisztítása érdekében folytatott harcukra.

Maguk a NB-ok a B-listázások során súlyos politikai harcok színtereivé váltak és a belső erőviszonyok határozták meg intézkedéseiket.

Egyes NB-ok a legnagyobb lelkiismeretességgel vizsgálták át a közalkalmazottak közéleti és politikai magatartását, figyelembe vették az összes egyéb körülményeket és állásfoglalásukat mindezek alapján hozták meg. A Veszprém megyei NB pl. egy alkalommal 15, más esetben 27, harmadik alkalommal 66 vármegyei és városi közigazgatási tisztviselőt függesztett fel azonnal hatállyal állásából. /244/ A nyírádi NB népellenes, fasiszta beállítottságu tisztviselőket helyezett B-listázásra, a bakonytanási NB az iparosok névjegyzékéből 4, a keres-

/244/ Veszprémi Népujság 1946. március 31. április 21. és május 12.

kedők névjegyzékéből 2 főt törölt aktiv nyilas tevékenység miatt /nyilas pártvezető helyetttest, községi katonai parancsmeket, nyilas propaganda ujságterjesztőt, fegyveres pártszelgálatost, stb./

A balatonalmádi NB 16 fő közül 3 tisztviselőt helyezett titkes szavazással B-listára. A noszlepi NB a körjegyzőt - a felekkel való durva viselkedése /pl. terhes nőt kilökött az irodából/ miatt, továbbá, mert hadirekkan-takat lövészárék ásásra rendelt ki 1945. januárban, rémhireket terjesztett a felszabadulás után - nyugdíjazta. Balatonfüreden a kommunisták és a NB elleni politikai rágalmazás miatt javasolták az alispánnak, hogy a főjegyző megbízatását vonja vissza.

A köveskáli körjegyzőt a NB valamennyi tagja alkalmatlannak minősítette, mert a körjegyzőség ügyeit nem demokratikus szellemben intézte. A lajoskomáromi NB a jobb-oldali kisgazdák reklamációját utasította el a közigazgatás megtisztítására hozott intézkedésekkel kapcsolatban. /245/

A községi NB-ok többsége azonban nem állt hivatása magaslátán. Ezt állapította meg a megyei NB 1946. május 4-i ülése. /246/ Sok NB az összes községi alkalmazottat állásában megtartandónak javasolta, pl. a mezőszentgyörgyi, a litéri, a királyszentistáni, a dégi, a pápateszéri. /247/

/245/ VÁL. Bakonytamási NB iratai.	1946. márc.25-i jkv
Balatonalmádi NB iratai	1946. ápr.28-i jkv.
Noszlepi NB iratai	1946. ápr.15-i jkv.
B.füredi járási NB iratai	1946. febr.20-i jkv.
Köveskáli NB iratai	1946. ápr.19-i jkv.
Lajoskomáromi NB iratai	1946. máj.2-i jkv.
/246/ Veszprémi Kis Ujság	1946. május 28.
/247/ VÁL. Mezőszentgyörgyi NB iratai.	1946. ápr.27-i jkv.
Litéri NB iratai,	1946. ápr. 28-i jkv.
Dégi NB iratai,	1946. aug. 3-i jkv.
Pápateszéri NB iratai,	1946. ápr. 28-i jkv.

Hogy némely esetben mennyire éles belső harcot tükrözött a NB-okban a B-listázás, mutatja ezt Nemesszalók, Vinár és Marcalgergelyi községek NB-ainak közös ülése, ahol a községi jegyzőt 18 szavazattal 17 ellenében megtartották állásában.

Több esetben a reakciós erők befolyása érvényesült a B-listázások során. Nem ritkán hoztak olyan határozatokat, hogy akiket el kellett volna távolítani, meghagyták, akiket pedig politikai magatartásuk, megbízhatóságuk, becsületes munkájuk, lelkiismeretességük a további munkára jogosított, elbocsájtották. Ilyen esetek történtek pl. Balatonfüreden, Lajoskomáromban, Bakonytanásin, Enyingen. Bakonytanásia pl. 2 kommunista tisztviselőt elbocsájtottak el, akik kiválón megállták helyüket. Lajoskomáromban olyan községi irodatisztet helyeztek B-listára, akinek "... szóba sem kellett volna jönnie a B-listázás során, mert ellene a B-listára helyezésre nézve semmi ok sincs."

Ugyanitt, amikor az 1946. április 15-i B-listázó gyűlés alkalmával a községi főjegyzőt a többség nyugdíjazásra javasolta, akkor a NB kisgazdapárti tagjai zsaroláshoz folyamodtak és kijelentették: "... ha a főjegyzőt B-listázzák, akkor el kell bocsájtani az összes községi tisztviselőt". Valójában a többi tisztviselő B-listázására komoly ok nem volt. Ajkán a pártközi értekezlet B-listára helyező javaslata ellenére a NB a főjegyzőt megerősítette állásában.

A kommunista párt közbelépésének eredményeképpen a legkirívóbb esetekben megváltoztatták a döntéseket. /248/

/248/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma.
Az anyagi NB 1946. aug. 6-i jegyzőkönyve.
Az MKP veszprémi járási 1946. ápr. 27-i titkári értekezletének jegyzőkönyve. Az MKP bakonytanási szervezet 1946. júl. 25-i jkv. A MKP ajkai szervezet jelentése 1946. jun. 12. A lajoskomáromi szociálpolitikai bizottság 1946. ápr. 16-i gyűlésének jegyzőkönyve.

Pl. Bakonytamásiban a NB a két kommunista községi tisztviselő " személyét illetőleg méltánytalannak tartja... elbecsájtását és további alkalmazásának mellőzését". Az alispántól kéri a B-listázások hatálytalansítását.

Összegezve a B-listázások tapasztalatát, megállapíthatjuk, hogy sok reakciós tisztviselőt sikerült a közigazgatásból eltávolítani. Ebből a munkából a NB-ok tevékenyen kivették a részüket. Az igazoló bizottságok munkájához képest sokkal eredményesebb volt a B-lista revízió. A reakció érzékeny vereségeket szenvedett ebben a harcban. A B-listázás azonban nem hozott teljes győzelmet. A MKP Veszprém megyei II. konferenciája értékelve a B-listázások eredményét, határozatában rámutat arra: "A községekben még mindig igen sok a reakciós és a nyugatos, aki a régi herthysta szellemben basáskodik." /249/ A pártkonferencia megszabja a további feladatokat is:

"Követeljük, hogy a megyéből el legyenek távolítva a reakciós, nyugatos jegyzők, bírók és mindazek, akik a revízió útján az összeesküvők cinkosai által kerültek vissza. Helyükbe demokratikusan gondolkodó tisztviselőket kell alkalmazni a nép fiaiból."

/249/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma.

A MKP Veszprém megyei II. konferenciájának határozata. 1947. február 16.

VIII. A stabilizáció:

1. A nemzeti bizottságok az infláció romboló hatásának csökkentéséért.
2. A nemzeti bizottságok forintvédő munkája.

A reakció az 1946. tavaszán elszenvedett vereségei után a gazdasági élet területén fejtette ki romboló tevékenységét. Az infláció súlyos terheket rótt a dolgozó tömegekre, főleg a munkásokra. Azt akarta, hogy az infláció még súlyosabb megpróbáltatásokat rójon a dolgozókra, hogy a tömegek elégedetlenségét a népi demokratikus rendszerre hárítsa.

Veszprém megyében is nagyon súlyos volt a helyzet. A várpalotai bányászok kénytelenek voltak ruháikat kenyérért elcserélni, hogy legyen erejük a nehéz bányamunkához. A dudari bányászok éhezve dolgoztak, de dolgoztak, mert tudták, hogy szükség van a szénre.

Remekül nehéz volt a közellátás helyzete. A NB-ok megpróbálták segíteni ezen a helyzeten. Tevékenységük hozzájárult ahhoz, hogy teljes katasztrófára nem került sor, mert amit helyileg meg tudtak tenni, sokhelyen megtették.

A csepaki NB a közellátás biztosítása érdekében ellenőrző bizottságot szervezett 1946. január elején. A hajmáskéri NB az előljáróságnál lévő 110,5 kg. ételajat az ellátatlanok nagyfokú zugelódására való tekintettel a NB-i tagok teljes felelősségére kiosztotta. A nemesszalóki NB tagjai sorából egy szűkebbkörű bizottságot hozott létre, amely a község minden közellátási ügyében intézkedési jogkört kapott. A balatonfüredi NB a közellátási miniszterhez fordult rövidlejáratu hitelért, mert pénz hiányában, az áremelkedések következtében a legfontosabb köz-

ellátási cikkek /liszt, só és cukor/ felvásárlását nem tudták megoldani. /250/

A kommunista párt mutatta meg az inflációból kivezető utat, meghirdetve az 1946. február 16-i nagygyűlésen a stabilizáció végrehajtásának gazdasági feltételeit. A stabilizáció a reakció minden támadása ellenére sikerrel végződött.

A kommunista párt alkotókészségét és nagyszerű közgazdasági hozzáértését dicséri az 1946. augusztus 1-én megteremtett stabil forint. A stabilizáció nagyban megerősítette a MKP tekintélyét és tömegbefolyását, súlyos vereséget mért a reakció mesterkedéseire.

A jó pénz kibocsájtását követő napokban - bár még erősen érezhető volt a pénzhiány - Veszprémben egyszerre nagy lett a vásárlókedv. A Szabad Nép beszámol arról, hogy "... A forintért minden üzletben előkerültek az elrejtett árucikkek, még olyanok is, amelyeket eddig még aranyért sem lehetett kapni. Az élelmiszerfelhozatal bőséges és az árak el sem érik a hivatalosan megengedettet." /251/

A megyei NB megtárgyalta a forint értékállóságával kapcsolatos intézkedéseket és háztömbökénti forintvédő bizottságok felállítását határozta el. A dolgozókból összeállított bizottságok munkája és a felülről jövő rendeletek egymást kiegészítve voltak hivatva biztosítani a forint értékállóságát. A forintvédő bizottságok ügyeltek arra, hogy semki árut ne halmozhasson fel, ne adjon el, vagy vásároljon a megengedettnél magasabb áron. Ellenőrizték a piacokon, az üzletekben, vendéglátó üzemekben kiírt árakat.

/250/ Veszprémi Népujság 1947. jan. 12. és jan. 26.
VÁL. Csupaki NB iratai. 1946. jan. 7-i jkv.
VÁL. Hajmáskéri NB iratai, 1946. márc. 1-i jkv.
VÁL. Nemesszalóki NB iratai. 1946. márc. 10-i jkv.
VÁL. B.füredi járási NB iratai. 1946. máj. 20-i levele a közellátási miniszterhez.
/251/ Szabad Nép 1946. augusztus 6.

Értek is el kisebb sikereket. A veszprémi fekeztézők egy 35 tagból álló csoportját internálták. Gyorsított eljárás alá vontak baronfival, szalonnával, ill. tejással fekeztézőket, engedély nélküli sertést vágó veszprémi lakosokat. Keszthelyen azonban sok kirakatban nem helyezték el az árjegyzéket. A piacon megindult a fekeztézés, a forintvédő bizottság azonban nem avatkozott bele erélyesen. /252/

Néhány hónappal a stabilizáció után a forint ellen támadók bizonyos sikereket értek el: számos árucikk árát felemelték, egyes cikkek eltűntek a piacról, élesedett a spekuláció és a feketepiac. Növekedett a feketevágások száma. A megyei NB foglalkozott a sertéshús és zsír árának indokolatlan emelkedésével. A NE kommunista javaslatra egyhangú határozat alapján a közellátási miniszterhez és az ONB-hoz táviratot intézett, követelte a dolgozók és a forint értékének védelme érdekében a sertéshús és a zsír árának azonnali hatállyal történő zárolását.

A NB egyik kommunista tagja - pápai példára hivatkozva - javasolta, hogy Veszprémben is a feketevágások megakadályozása érdekében az u.n. kényszervágásokat kizárólag a hatósági hússzékben mérjék ki.

A községi NB-ok tevékenysége a forintvédő feladatokra nem terjedt ki. Ebbe a munkába csak a megyei és városi NB-ok kapcsolódtak bele. Bár értek el némi eredményeket a fekeztézők és a spekulánsok ellen, a többségük azonban szabadlábban maradt, más esetekben pedig a helyi hatáskör nem volt elegendő a problémák megoldásához /pl. az áremelkedések megakadályozása./ /253/

/252/ VÁL. Veszprémi Népujság 1946. aug. Szabad Nép 1946 november 28. Keszthelyi Ujság 1946. szept. 8.
/253/ Veszprémi Kis Ujság 1947. július 31.

IX. A nemzeti bizottságok kulturális tevékenysége
1946-ban /népi kollégiumok, iskolai ügyek, ün-
mepségek/.

A párt az uralkodó osztályok művelődési monopóliumának megszüntetéséért, a munkás és paraszt szülők gyermekeinek iskoláztatása érdekében javasolta a népi kollégiumok megszervezését. A népi kollégiumokat építő mozgalom 1946. nyarán indult meg. A belügyminiszter 6779/1946. sz. rendelete kimondja, hogy minden megyében legalább egy népi kollégiumot kell felállítani. Fenn tartása az illető megye feladata.

A megyei NB 1946. szeptember 6-án felhívást intézett a községi NB-ekhez, hogy "... a veszprémi népi kollégium ügyét lelkes öntevékenységgel a legmesszebbmenően támogassák. Indítsanak mozgalmat a kollégium érdekében. Hosszanak oda, hogy a községek minél több alapítványt tegyenek és a kollégium céljára társadalmi úton önkéntes adományokat /pénzt, felszerelési tárgyakat, stb/ gyűjtsenek." /254/ A veszprémi mellett Pápán is szerveztek kollégiumot.

A megyei NB felhívására a községi NB-ek irányították a népi kollégiumokat építő mozgalmat. Csepakon népgyűlést tartottak az iskolák igazgatóinak bevonásával. A gyűjtést az iskolás gyermekek végezték. /A gyűjtés eredménye 118 Ft. 80 fill. volt/ Másutt a gyűjtést a pártok képviselői és az ifjusági szervezetek végezték. /Nemesszalók, Tótvázsony, Hajmáskér/ Több helyen ezenkívül műsoros előadást és táncmulatságot szerveztek a NB-ek. A jövedelmet a népi kollégiumok megindításához szükséges anyagi fedezetre adományozták. /Nemesszalókon 214 Ft. 82 fill-t/.

/254/ VÁL. Veszprémi NB iratai. A megyei NB felhívása a községi NB-ekhez 1946. szeptember 6.

Nagyon elvétve fordult elő, hogy valamely NB nem segített. Ilyen eset volt Dégen. E község NB-a a nehéz anyagi gondokra hivatkozva határozott úgy, hogy "semmi körülmények között nem tud más intézmények segítségére lenni." /255/

A NB-ok szervezték a különböző ünnepeket. Ezek közül is kiemelkedett hazánk felszabadulása első évfordulójának megünneplése. Veszprémben ezuttal leplezték le a szovjet hősi emlékművet. A NB és a városi képviselőtestület együttes nyilvános diszközgyűlést tartott.

X. A köztársaság ellenes összeesküvés elítélése, harc a helyi reakciós erők elszigeteléséért és leleplezéséért, a földosztás végleges befejezéséért. /1947./

Az ellenforradalmi erők - sorozatos vereségeik hatására - elhatározták, hogy összeesküvés útján buktatják meg a magyar köztársaságot. A "Magyar Közösség" nevű ellenforradalmi szervezetet azonban államvédelmi szervek leleplezték és felszámolták. A MKP politikai bizottsága 1947. január 30-án felhívást intézett a kommunistákhoz, a munkásokhoz és a dolgozó parasztekhez, hogy "a kommunista párttal együtt törekedjenek a köztársaságellenes összeesküvés teljes felszámolására és az összeesküvésből folyó politikai következtetések levomására."

A párt megyei lapja még előbb, 1947. január 19-én az összeesküvő reakció elleni harcra szólította fel a megye népét. Több olyan példát sorakoztatott fel, amely azt mutatja, hogy Veszprém megyében is vannak olyan reakciók, akik az összeesküvőkkel rokonszenveznek. Mindezekből levonta a következtetést: "Elég volt! - ez a válasz, vagy

/255/ VAL. Dégi NB iratai. 1946. szeptember 16-i jkv.

csak a szem villan és a kéz szorú ökölbe... Fel kell egységesen serakozni a reakció ellen. Megsemmisíteni, bárhová rejtőzött is el." /256/

Ebben a helyzetben a NB-ok sem maradtak tétlen. Az QNB felhívást intézett az ország valamennyi NB-ához, hogy "eddig munkájukat fokozott erővel folytatva, örködjék a demokratikus erők egysége felett. Foglaljanak állást, nyilvánítsák bizalmukat a köztársaság kormánya iránt és közös erővel söpörjék ki a nemzeti egységfrontba befurakodott reakciós elemeket. A NB-okra hárul a demokratikus egység megszilárdításának feladata." /257/

Tiltakozó táviratok, forró hangulatu harcos tömeggyűlések követik egymást megyeszerte.- Halált követelnek az összeesküvőkre az ajkai, urkúti bányászok, a herendi, a veszprémi építőmunkások, a mezőszentgyörgyi, bakonytámasi, nagypiríti, dabronyi, bakonyjákói parasztek, hogy csak néhány példát említsünk. A NB-ok közül is többen külön is foglalkoznak az összeesküvés kérdésével /az összeesküvés elleni harcot ugyanis a Baloldali Blokk irányította/. Voltak olyan esetek, hogy a NB határozati-
lag csatlakozott a Baloldali Blokk helyi nagygyűlésének határozatához, mint pl. Keszthelyen. /258/

Több esetben igen kemoly politikai összeesapásokra került a sor a NB-eken belül. A tapolcai NB-ban pl. javaslat hangzott el, amely szerint feliratban kéri a kormányt, hogy a köztársaságellenes összeesküvőkre a legsúlyosabb büntetést szabják ki. A kispárti bizottsági tagok a javaslatot nem tették magukévá és kivonultak az ülésről. /259/

/257/ Szabad Nép 1947. június 7.

/258/ Keszthelyi Ujság 1947. január 26.

/259/ Keszthelyi Ujság 1947. február 9.

Mezőszentgyörgyön a NB rebdkívüli közgyűlést hívták egybe. Itt egy memorandumot terjesztettek elő, amely kimondja, hogy " ... Az utóbbi napokban nyilvánosságra hozott összeesküvést az alulírt pártok elítélik és mind a vezetőkre, mint cinkosakra a legszigorúbb büntetés kiszabását kérik." A memorandum egyben a község életére vonatkozó fontos tennivalókat is tartalmazott: "Küzdünk azért, hogy a vezető pozíciókba mindenütt 50 holdon aluli dolgozó gazdák kerüljenek. Figyelmeztetjük a községi előljárást, hogy a tisztviselőkkel próbálja megértetni, hogy megbízatásuknak alapja a nép bizalma. Ez megrendült. Kérjük a kisgazdapárt demokratikusan gondolkodó tagjait, hogy parasztásunk megerősítésére és a község ügyeinek előbbrevitelében dolgozzunk együtt." /260/

A memorandumot azonban a kisgazdapártiak nem tartották alkalmasnak a tárgyalásra, tehát nem értettek a benne foglaltakkal egyet.

1946. végén már egyre sürgetőbbé válik a földreforma befejezése. A nép ellenségei ugyanis befurakodtak a Megyei Földrendező Tanácsba és a Földhivatalba és akadályozták a földosztás és a betelepítések végrehajtását. A megyei NB több alkalommal is foglalkozott a Megyei Földrendező Tanács és a Földhivatal munkájával. Külön albizottságot is küldött ki. Az albizottság jelentésében azt állapította meg, hogy "... A Megyei Földrendező Tanácsot és a Földhivatalt gyökeresen meg kell változtatni." /261/

A kommunista párt képviselője javasolta, hogy az újjáalakítást azonnal kezdjék meg és erre vonatkozóan javaslatot is tett. A NB nagy többsége 23:4 arányban a javaslatot elfogadta, de a kisgazdapárt nem paraszti tagjai erre elhagyták a tárgyalótermet. A kisgazdapárt e tagjai nyíltan a reakció mellett álltak ki és azt akarták elérni, hogy

pozíciókat biztosítsanak saját maguknak és elhúzzák a földrendezés ügyét.

Gyökeres változás azonban még ezután sem történt. A MKP megyei konferenciájának 1947. február 16-án kellett határozatot hozni ebben a kérdésben. A határozat kimondta: "Veszprém megye politikai nyugalmának, fejlődésének és a termelés folytonosságának biztosítása érdekében elsőrangú feladatként kell megjelölnünk a földesztás végleges rendezését, telekkönyvezését. A kiosztott házhelyek telekkönyvi átírását és új házhelyek juttatását az arra rászorulóknak. A konferencia egyhangulag megállapítja, hogy a veszprémi Földhivatal és a hozzá tartozó műszaki iroda a telekkönyvezés elkészítését és gyakorlati végrehajtását szobotálja." /262/

Több esetben ugyanis a Megyei Földrendező Tanács és az Országos Földbirtokrendező Tanács ellenföldreformot hajtott végre. Vanyolán a volt népművező uradalmi főintéző megkapta a kiigényelt 7 szobás tisztalakást, ráadásul még 6 hold földet és kertet. Nemesszalókon a régi birtokosok visszaigényelték és meg is kapták 55 földhözjuttatott birtokát.

Olaszfalun a plébános, a községi Földigénylő Bizottság jegyzője a falu 83 földigénylőjét és telepését - akik volksbundisták elkebzott földjét igényelték ki - azzal fenyegette meg, hogy "... aki földet igényel, azt előbb-utóbb felakasztják." /263/

A földesztás szobotálói, akár tudatosan, akár nem, az összeesküvők szekerét tolták.

A NB a hozzá intézett házhely juttatások iránti kérelmeket visszautasította azzal a megjegyzéssel, hogy a Megyei

/262/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. A MKP Veszprém megyei II. konferenciájának határozata.

/263/ Veszprémi Népijság, 1947. február 23. Szabad Nép 1947. július 5.

Földhivatal van hivatva eldönteni, hogy a meglévő házhe-
lyek közül hány igénylőnek lehet még a kérését teljesi-
teni. /264/

A bándi kommunista pártszervezet bejelentését megvizs-
gálta a megyei NB és megállapította, hogy a kitelepi-
tésre kerülő volt volksbundisták vagyontárgyainak keze-
lésével kapcsolatban a Megyei Földhivatal hibákat köve-
tett el. A NB tudomásul vette, hogy ez ügyben az alispán
a vizsgálatot elrendelte. A NB állást foglalt a földeken
történő gyujtegatásokkal kapcsolatban. Tiltakozott az
ONB utján ezek ellen a politikai bűncselekmények ellen.
Ezért a NB "a szérük fokozott felügyeletét határozza el,
mert féltő, hogy a gyujtegatások megismétlődnek. A tűzol-
tóság felszerelését jó állapotban tartsa, hogy az eset-
leges tüzeket lokalizálhassák," /265/ - adta ki az uta-
sítást.

A kommunista párt - látva azt, hogy a különböző Földi-
génylő Bizottságokba a reakciós elemek furakodtak be és
kaparintották kezükbe a vezetést - 1946. novemberében
már követelte a kormánytól a Földigénylő Bizottságok
felosztatását és azt, hogy a földhözjuttatott ujjgazdá-
kat támogató és képviselő szervezetnek az UPOSZ-t is-
merje el. Az előbbieken említett megyei példák világo-
san igazolják az MKP követelésének helyességét. Rövi-
desen sor is került a Földigénylő Bizottságok felosz-
tatására és ezekután meggyorsult a telekkönyvezés befe-
jezése.

/264/ VÁL. Veszprmi NB iratai, 1947. július 1-i jegyző-
könyve.

/265/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1947. július 31-i jegy-
zőkönyve.

XI. A nemzeti bizottságok összetétele körüli harcok
1947-ben.

A korabeli politikai harcok tükrét adják azok a küzdelmek, amelyek a NB-ek összetételének kérdésében alakultak ki.

1947. elején harc indul a kommunista párt részéről az UFOSZ NB-i képviselete érdekében. Felvetődött ez a követelés egyes NB-i üléseken /pl. Bakonytanásia/ és a MKP megyei II. konferenciáján. /266/ Ebben a kérdésben a végső szót a NB elvi jelentőségű állásfoglalása mondta ki: "A vármegyei NB fontosnak tartja, hogy a községi NB-okban az új földhözjuttatottak megfelelően képviselve legyenek, de megállapította, hogy a kormány által kiadott rendelet értelmében önállóan tagokat a NB-ekba nem küldhetnek, hanem küldöttjeik a politikai pártok vagy pedig ... a szakszervezet, ill. a Szakszakközi Bizottság által kiküldve képviselhetik szakszervezetük érdekeit." /267/

A vármegyei NB a NB-oknak - a velskbundista és egyéb fasiszta barát elemektől való megtisztítása érdekében a sváb lakosú községi NB-i tagok felülvizsgálatát rendelte el, 1947. március 21-én. Ez azonban nem ment könnyen. Ezt mutatja, hogy április közepén a megyei pártközi értekezletnek kellett sürgetni a NB azon határozatának végrehajtását, hogy a községi NB-ekból zárják ki azokat az egyéneket, akik a kitelepítésekkel kapcsolatban érdekelve vannak, tehát ők maguk vagy hozzátartozóik kitelepítendőek. /268/

/267/ Veszprémi Kis Ujság 1947. március 27.

/268/ Veszprémi Népujság, 1947. április 13.

Szintén a NB-ok megtisztítása céljából vitatta meg a megyei NB a PDP képviselőt a NB-ban. A PDP eltávolítása mellett foglaltak állást a baloldali képviselők, mivel a PDP 4 tagu vezetőségén kívül tagsággal szinte egyáltalán nem rendelkezett, a NB-i üléseken javaslatokat nem hozott, csak a tárgyalásokat gátolta, a reakció érdekeit képviselte. A FKP kivételével a többi párt képviselői a PDP NB-ból való eltávolítását követelte. A NB ezen álláspontját azonban az ONB megsemmisítette, mivel "a polgári reakció pártjának" a rendeletek biztosították a NB-i képviselőt.
/269/

1947. őszén a Barankovits-féle klerikális Demokratikus Néppárt be akart kerülni a NB-ba. A kisgazdapárti tagok támogatták ezt az igényt, azonban a megyei NB /M.B./ kommunista bizottsági tag javaslatára nem adott helyet a NB-ban ennek a reakciós-klerikális pártnak. /270/

Keszthelyen a kisgazdapárt a felszabadulás után csak néhány hétig vett részt a NB munkájában. Több évi passzivitás után jelentkezett újra belépési igényével. Nem lehet vitás, hogy a kisgazdapárt csak a közelgő választások miatt akart részt venni a NB munkájában azért, hogy ott kellő szerephez jusson. /271/

A reakció képviselői még a szervezeti kérdésekben mutatkozó akadékoskodásukkal is igyekeztek helyenként a NB-ok munkáját hátráltatni. Pl. Pápateszéren igen nagy létszámú volt a NB és ezért az ügyeket nem tudta gyorsan, mozgékonyan intézni. A Baloldali Blokk pártjai ezért a NB-i tagok létszámának felére csökkentését határozták el. A kisgazdapárt azonban ehhez nem járult hozzá, ezzel is kifejezte, hogy nem kívánja a község

/269/ Veszprémi Népujság, 1947. febr. 23. Veszprémi
Kis Újság 1947. április 24.
/270/ VÁL. 1947. okt. 17-i megyei NB-i jegyzőkönyv.
/271/ Keszthelyi Újság 1947. július 27.

érdekeit szolgálni, hanem a baloldali pártok munkáját akarja elgáncsolni. /272/

XII. A munkanélküliség megszüntetéséért, az árak letöréséért és a bankok államosítása érdekében végzett tevékenység.

Az 1946. szeptember 28-án összeült MKP III. kongresszusa elemezve az ország gazdasági helyzetét, rámutatott arra, hogy "A nagytőke arra vesz irányt, hogy a stabilizáció előnyeit mértéktelenül magas ipari árak útján a maga számára biztosítsa és terheit /munkanélküliség, agrárhó, stb./ a város és a falu dolgozó rétegeinek vállára rakja." A párt határozatában a dolgozók életszínvonalának emeléséért folytatandó harc sikere érdekében követelte "az iparcikkek és közszolgáltatások árának további leszállítását," továbbá "erélyes és tervszerű állami rendszabályokat a munkanélküliség leküzdésére. munkát minden dolgozó számára." A párt a népgazdaság demokratikus reformjáért sikraszállva többek között követelte "a termelés és hitel állami irányítását, a bankok és a külkereskedelem állami ellenőrzését... A stabilizáció eredményeinek végleges biztosítása érdekében egyik fő feladatnak tekintette a "3 éves állami gazdasági terv kidolgozását saját pénzügyi lehetőségeink figyelembe vételével." /273/

A megye több NB-a, de elsősorban a vármegyei NB, kivette a részét az árak csökkentésére, a munkanélküliség megszüntetésére és a bankok államosítására irányuló harcból. A megyei NB tagjai többségének állámpontját fejezte ki a Megyei NB 1947. június 12-i levele Dianyás Lajos ni-

/272/ VÁL. Pápateszéri NB iratai. 1947. november 22. i jkv.

/273/ MKP III. kongresszus határozatának III. fejezete.

niszterelnökhöz: "A NB a nehéz gazdasági helyzettel, a - különösen Veszprémben - súlyos közellátási problémákkal és az újjáépítés kérdéseivel. foglalkozva megállapította, hogy a közellátás hiányosságát, az élelmiszeri cikkek viszonylagos drágaságát közvetve az iparcikkek megfizethetetlenül magas ára okozza." Megállapította a NB azt is, hogy az újjáépítés fokozottabb megindításának, a gazdasági nehézségek megoldásának, a 3 éves terv keresztülvitelének - tehát a dolgozók életnivója felemelésének előfeltétele a Nemzeti Bank és a 3 nagybank államosítása.

A vármegyei NB ezért "sürgős intézkedést követel az iparcikkek árának leszállítása érdekében és követeli, hogy a jelzett bankokat mielőbb, de legkésőbb augusztus 1-ig államosítsák." /274/

A NB azonban nemcsak a kormánytól jövő segítségre számított, hanem a maga hatáskörében is tevékenykedett. A kommunista küldöttek javaslatára intézkedéseket tett az árellelőrző bizottság hatékonyabb működésére, az indokolatlan áremelések letörésére. Jó hatást váltott ki a lakosság körében 3 árdrágító hentes letartóztatása. A szövetkezetek vezetőivel értekezleten beszélték meg, milyen lehetőség van arra, hogy az árufelhozatalt fokozzák. A városnak és a bankoknak kellett pénzzel és szállítóeszközzel segíteni a szövetkezeteket és a kereskedőket. Ehhez R.S. a NB elnöke a Takarékpénztár nevében felajánlotta a segítséget. /275/

A javaslattevő kommunista bizottsági tag azonban felhívta a figyelmet arra, hogy "a mezőgazdasági cikkek letörésével még mélyebbre nyújtjuk az amúgy is tág agráröllöt,

/274/ Veszprémi Népujság, 1947. június 15.
/275/ Veszprémi Kis Újság 1947. április 24.

éppen ezért, ezzel egyidejűleg fokozni kell az ipari árak letörésére irányuló harcot is." /276/

A NB - még előbb - határozatot hozott, mely szerint felkéri az ország minden megyei NB-át, hogy küldjenek átiratot az Országos NB-hoz, melyben az MSzK. árkalkulációjának felülvizsgálását kérik. /277/

Veszprémben komoly gondot okozott a munkanélküliség. Az főleg abból eredt, hogy a Lőszerművekben még nem indult meg a komoly munka 1947. nyarán sem, mivel az üzem csak kisebb segélyekből vegetált, többször fennállt a veszély, hogy anyagihiány miatt a gyárat le kell állítani. A megyei NB 1947-ben négy alkalommal foglalkozott ezzel a problémával. A NB széleskörű bizottságot küldött ki az üzembe, hogy a helyzet alapos tanulmányozása után állást foglalva, a kormányzattól gyors segítséget kérjen. Javaslatba került fonoda odahelyezése, vagy fafeldolgozó telep létesítése, sőt alumínium feldolgozó üzem létrehozása is. Többször küldtek el delegációt a pártok vezetőitől az iparügyi minisztériumba. 1947. október végén pl. a küldöttség a Lőszerművek gyors megéggítését kérte, mert "... az üzemben olyan katasztrófális a helyzet, hogy felsőbb segítség hiányában az ott dolgozó munkások utcára kerülnek." /278/

A balatonalmádi NB a szombathelyi MÁV üzletvezetőséghez fordult segítségért, mert "... Munka hiányában iparosaink és munkásaink kenyérkereset nélkül máról-holnapra tengődnek. Ezért arra kérték az Üzletvezetőséget, hogy "... a Balatonalmádia és környékén végzendő vasúti helyreállítási munkák elvégzésével elsősorban községünk iparosait szíveskedjék megbizni." /279/

/276/ Veszprémi Népujság. 1947. június 12.

/277/ Veszprémi Népujság. 1947. január 26.

/278/ Veszprémi Népujság. 1947. január 26. február 16.
július 17. október 26.

/279/ VÁL. Balatonalmádi NB 1947. ápr. 22-i levele.

Kommunista javaslatra vitatta meg a NB a bankok államosításának követelését. A javaslatot a NB 12:7 arányban elfogadta, - a kisgazdapárt és a PDP szavazott a javaslat ellen. /280/

A 3 éves terv megvalósításában a NB-ok az ipar területén nem tevékenykedtek. A terv nyilvánosságra kerülését követően ugyan 1947. január 29-én a NB elnökét és egy másik tagját bízták meg, hogy bizottságot alakítsanak a 3 éves terv helyi előkészítésére. A NB-ok e téren nem végeztek munkát, tevékenységükkel csak a mezőgazdasági munkaversenyek szervezése és a kulturális munkatervék készítése során találkozunk később 1948-ban. /281/

XIII. Az 1947-es országgyűlési választások előkészítése.
A választási eredmények értékelése.

1947. első felében az ország reakciós erői súlyos veszteséget szenvedtek: felszámolták a köztársasággellemes összeesküvést, a kisgazdapárt a tömegek meg-megújuló elszánt követeléseire hatására kizárta legreakciósabb politikusait, az egységes demokrácia-ellenes egységfront szétesett. Julius 11-én megjelent a bankok államosításáról szóló rendelet. Ugyanezen a napon a hároméves tervet törvénybe iktatják. A reakció gyengülésével párhuzamosan tovább erősödött a kommunista párt, megnövekedett tömegbefolyása.

Új választásokra volt szükség, amely az erőviszonyokban végbement változásokat volt hivatva tükrözni. A választásokra a MKP javaslatára 1947. augusztus 31-én került sor.

/280/ Veszprémi Népiújság 1947. június 15.

/281/ Veszprémi Népiújság 1947. február 2.

A MKP július 1-én levelet intézett a koalíció pártjaihoz, amelyben javasolta, hogy "a demokratikus koalíció 4 pártja kössön egymással választási szövetséget, ujítsa fel a reakció és a fasizmus elleni közös harc, valamint a 3 éves terv nagy országépítő feladatának közös vállalása jegyében a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot." /282/ A választási szövetség a kommunista párt javaslata alapján létre is jött. A javaslatnak megfelelően az egyes pártok külön listán indultak és mandátumaikat a listára külön leadott szavazatok arányában nyerték el.

Július 29-én a koalíciós pártok bejelentették a választási szövetség megalakítását az ONB-nak. /283/

A NB-ok komoly hatáskörrel rendelkeztek a választások előkészítésében és lebonyolításában. Az Országos NB engedélyezte a pártok indulását, számszerint 11-et. Hatáskörébe tartozott a demokratikus pártok által előterjesztett volt MÉP-isták mentesítése. Ugyancsak az ONB bírálta el a képviselőjelöltek elleni kifogásokat is. /284/

A helyi NB-ok bízták meg a választók összeírását végző összeíró biztosekat. A megyei NB 1947. július 25-én jelölte ki a számláló biztosekat. /285/ Ezt követően a községi NB-ok július végén jelölték ki az összeírási biztosekat.

A választások előtt még az ONB felhívást intézett a Függetlenségi Frontba tömörült pártokhoz, az összeíró biztosekhoz és valamennyi választási funkcionáriushoz, hogy "a legféltekenyebben őrködjének a választások tisztasága felett." /286/

/282/ Szabad Nép. 1947. július 1.

/283/ Szabad Nép. 1947. július 30.

/284/ Szabad Nép. 1947. július 31.

/285/ Veszprémi Kis Ujság. 1947. július 31.

/286/ Szabad Nép. 1947. augusztus 20.

A választások országos eredményeit értékelve a legfontosabb az, hogy a MKP az ország első pártja lett /1082.597 szavazó, 21,7 %/. A párt megnövelte szavazatait a Dunántúlon is. Veszprém megyében a MKP több mint 10.000-rel növelte szavazatait az 1945-ös választásokhoz képest /26.794 szavazó, 20,5 %/. Bányavidékeken különösen erősen tört előre. Urkuton 54 %-ról 90 %-ra, Ajkacsinger bányatelepen 36-ról 82 %-ra, Várpalotán 41 %-ról 46 %-ra nőtt a kommunista szavazók aránya. A másik munkáspárt, az SzDP is növelte a megyében a szavazatait /1945: 17.136 szavazó, 1947-ben 19.490/. Ez annál is inkább figyelemre méltó, mert országosan csökkent a SzDP szavazóinak száma. Jelentősen nőtt a NPP szavazóinak a száma is 9.679-ről 14.247-re.

A FKP viszont elvesztette szavazóinak csaknem felét: 35.016-ról 18.928-ra csökkent. Rendkívül nagyszámú szavazatot szerzett a klerikális reakció pártja, a Barankovits párt: 50.023 szavazatával. Ez a nagy szám azt mutatja, hogy a reakciónak és fő képviselőjének a katolikus egyháznak még nagy az ideológiai-politikai befolyása a parasztság elmaradottabb rétegeire, a mőkre és szilárd támasszal rendelkezett - a fasiszta hagyományokkal rendelkező sváb falvakban. A Schlachta- és a Pfeiffer-párt egyetlen szavazatot sem kapott. A többi töredékszavazat a következőképpen eszlett meg: Polgári Radikális Párt 4.942, EMDP /Balogh/ 3.737, FDP 1923. /287/

XIV. A nemzeti bizottságok tevékenysége 1947. ősztől 1949. január végéig:

1./ Politikai megbízhatósági igazolások, fegyvertartási engedélyek kiadása.

Az 1947. augusztusi választások után az események gyorsan követték egymást a szocialista forradalom kibontakoztatá-

/287/ A választások országos eredményeit és tanulságait lásd részletesebben: Ságvári Ágnes: Az 1947. évi országgyűlési választások Budapesten. Párttörténeti Közlemények, 1960. 3. szám 75-82 old.

sa irányába. Dugába dőlt a kommunistaellenes, jobboldali koalíció megteremtésére irányuló kísérlet. A kormányválságot a Kommunista Párt által szervezett 300.000 fős budapesti tömegtüntetés, továbbá a SzDP és a FKP baloldali vezetőinek kiállása döntötte el. Még 1947. végén került sor a Pfeiffer párt mandátumainak megsemmisítésére, majd feloszlott a Demokrata Néppárt is. Ezzel kiszorítottuk a burzsoázia képviselőit a politikai hatalomból.

1947. novemberében sorrakerült a bankok államosítása. A szocialista termelési viszonyok az ipar 85 %-ában uralkodóvá váltak az 1948. március 25-i államosítással. A két munkáspárt egyesülésével a munkáshatalom, a proletárdiktatura megteremtése teljessé vált, megkezdődött hazánkban a szocializmus építésének korszaka.

Milyen hatással voltak ezek a nagyjelentőségű változások a NB-ok tevékenységére? 1947. második felében, de többnyire még 1948. áprilisáig tevékenységül a politikai megbízhatósági igazolásokra, a fegyvertartási engedélyek kiadására, a felvetődött problémákkal kapcsolatos javaslattételekre és kezdeményezésekre, különböző gyűjtések szervezésére, ünepségek megrendezése, a beszolgáltatások szorgalmazására zsugeredett össze.

A NB-ok erejét erősen lekötötték a politikai megbízhatóság igazolására beérkezett kérelmek. Hogy milyen méreteket öltöttek ezek a kérelmek, ezt jól mutatja a következő két példa. A balatonalmádi NB-hoz pl. kb. 150 politikai igazolási kérelem futott be 1947-ben. Ezek túlnyomó részét a NB igazolta is. Nem lehet ezen csedálcokzni, mivel a PDP tag volt az elmöke. Itt került igazolásra egy ny. csendörtábornek is! /288/

Várpaletán 1948-ban mintegy 250 db. helyhatósági bizonysítványt adtak ki a legkülönbözőbb ügyekben: pl. zene-működési engedély, hadigendőzési ügyben, hentes üzlet nyitvatartása céljára, állampolgársági igazolásra, igazolási eljárás céljára, stb. /289/

Svábok kitelepítés alóli mentesítését is tárgyalta több NB. A Pápa városi NB egy alkalommal 34 család ingatlanának mentesítéséről hozott döntést, egy másik alkalommal 38 személyt mentesített a kitelepítés alól. /290/ A kislódi NB több kérelmet utasított el. /291/ A zirci NB az UFOsz és a községi előljáróság egy Volksbund tisztségviselő vagyonának elkobzását javasolta. /292/

Minden községben sor került a pedagógusok véleményezésére 1948. május-júniusban. Csaknem valamennyit alkalmassáknak találták.

Különböző hivatalokba visszahelyezés, vagy elbocsájtás ügyben is történt politikai igazolás. A kislódi NB pl. meghagyta állásában a kisbíró, de nem javasolta egy másik ülésén a postamester hivatalba való visszahelyezését. /293/ A veszprémi NB 4 végrehajtói állás elnyeréséhez adja ki a politikai megbízhatósági igazolásokat. /294/

A NB-ek döntöttek fegyvertartási engedélyek kiadása ügyében is. A vadásztársaságok tagjainak pl. a dégi NB sora megszavazta a fegyvertartási engedélyeket. Érdekes, hogy egy veszprémi pap is kért fegyvertartási engedélyt. A NB elutasítja a kérelmet: "... mivel pap kezébe nem való fegyver. Ők csak viseljük a keresztet, mert a demokrácia jobban van védve, ha a papság nem használ fegyvert." /295/

/289/ VÁL. Várpaletai NB iratai, 1948.

/290/ VÁL. Pápai NB iratai 1948. január 5. és 13.

/291/ VÁL. Kislódi NB iratai, 1949. január 21.

/292/ VÁL. Zirci NB iratai 1948. május 31.

/293/ VÁL. Felsőörsi NB iratai, 1948. jan. 28. dec. 7.

/294/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1948. október 1.

/295/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1948. február 20.

A politikai megbizhatósági igazolások annyira elszaporodtak, - nem ritkán elvtelenül, pl. egy sor csendőrt igazoltak, /296/ - hogy az ONB-nak kellett egységes elvi álláspontot közölni ezzel kapcsolatban /egyébként országosan is hasonló volt a helyzet/.

"Politikai megbizhatósági igazolást csak feltétlenül indokolt esetben lehet kiadni /pl. ha a kérelmező igazolja, hogy arra valamely hatóság felhívása alapján van szüksége, pályázati kérelem esetén, ha a pályázati hirdetményben a NB igazolása feltételként szerepel, stb/.

Az igazolvány kiadása előtt a kérelmező politikai megbizhatóságát alapos vizsgálat tárgyává kell tenni és az igazolás csak akkor adható ki, ha adatainak valóságáért a NB valamennyi tagja a felelősséget vállalja a saját személyében.

A már kitelepített, vagy kitelepítésre kijelölt kénetajku lakosság számára politikai megbizhatósági igazolások kiadásától minden esetben tartózkodjanak a NB-ok"

Az Országos NB fenti átíratát tudomásulvétel és szoros alkalmazkodás céljából a megyei NB minden NB-nak megküldte. /297/

2./ A görög szabadságharcosok megsegítése.

A NB-ok csatlakozva a "Segítséget a görög néphek" akcióhoz, kivették a részüket a görög szabadságharc anyagi támogatásából. Az akciót az ONB 664/1948. sz. körlevellel indította el. /298/ A megyei NB megtárgyalta a teenni-

/296/ VÁL. Szentkirályszabadjai, szigligeti, enyngi NB iratai, 1948.

/297/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 122/1948. N.B.

/298/ ONB. 664/1948. sz. körlevele.

valókat és felkérte a Nemzeti Segély elnökségét, hogy a gyűjtések lebonyolításában támogassa a NB-et. /299/
A községi NB-ok is kivették a részüket ebből a mozgáslomból. Pl. Bakonyszentlászlón a MKP képviselője terjesztette elő felhívását - még az országos felhívás előtt a görög szabadságharcosok megsegítése ügyében. A gyűjtést pártokként szervezték meg. /300/ Nemesszalókon a bizottság utasította az elnököt, hogy a gyűjtést a községben szervezze meg. Határozat történt arra, hogy a gyűjtést a pártok és az ifjusági szervezetek benyújtják le. Az eredmény: a községben 50-en fizetésük 1 %-át küldték az akció országos bizottságához. /301/ A börszöröcsői NB. 135.- Ft-ot küldött. /302/

3./ A centenáriumi ünnepségek megrendezése.

A NB-ek szervezték a felszabadulás óta az ünnepségeket, ők adták minden alkalommal az egyik szónokot is. Különösen sok, de szép és megtisztelő feladat hárult a NB-ekre az 1948-49-es forradalom és szabadságharc 100 éves évfordulójának megünneplésében. A Magyar Ifjuság Országos Tanácsa ugyanis 1948-at centenáriumi munkaévnak nyilvánította.

Az egész megyében már 1947-ben megalakultak a 48-as bizottságok. A megyében a devocseri járásban alakult meg először 1947. február közepén a 48-as bizottság. Itt is - mint az egész megyében - munkatervet dolgoztak ki az elvégzendő tennivalókra. Ebben elhatározták a Vasut utca kövezését, szabadság zászló felállítását és egyéb közérdekű munkák elvégzését. /303/ A megyei NB 1947. október 21-én állította fel a 48-as bizottságot. /304/

-
- /299/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1948. február 20.
/300/ VÁL. Bakonyszentlászlói NB iratai, 1948. január 10.
/301/ VÁL. Nemesszalóki NB iratai, 1948. január 20. és Szabad Nép 1948. február 6.
/302/ Szabad Nép 1948. február 6.
/303/ Veszprémi Népujság, 1947. február 23.
/304/ VÁL. Veszprémi NB iratai, 1947. okt. 12-i jkv.

A megyében a következő főbb ünnepeket határozták el:

1. Országos ünnepséget tartunk Ácsteszéren, Táncsics Mihály április 23-i születésnapja után következő vasárnapon, április 25-én. A község emléktáblát helyez el T. faluszéli szülőházán...
Ugyanakkor megkoszorúzzák a testületnek Táncsics mellszobrát. Du. táji kulturnap lesz a veszprémi és pápai népi kollégium, s a környező községek dolgozó fiataljainak részvételével...
2. Ez évben avatjuk fel Gicem a volt gr. Jankevich féle kastély újjáépítése során szervezett Táncsics Mihály Bakonyi Népfőiskolát.
3. Veszprében március 13-án adják át a forgalomnak a háborús felrobbantás után újjáépített viaduktot... 15-én de. avatják fel Veszprém Szabadság-zászlóját.
4. A veszprémi ifjuság rohamunkával önkéntesen szabályozta a sokszor kiöntő Séd-patakot. A gátra elhelyezendő emléktábla az ifjuság márciusi önkéntes közös munkáját örökíti meg. Elhelyezése május folyamán történik.
5. A f. év őszén fejeződnek be Veszprében a városi bérház építési munkálatai. A nagyjelentőségű épületet ünnepség keretében szándékoznak átadni rendeltetésének.
6. Veszprém 1948. május 27-től június 6-ig 43-as emléket rendez, melynek keretében mezőgazdasági, ipari és kulturális kiállítást mutat be. Külön kiállítás szentelteti a megye 48-as emlékeit.
7. Pápa augusztus 28-tól szeptember 12-ig rendezi a 48-as emléket. /gazdasági és kulturális kiállítások és ünnepek kerülnek lebonyolításra./

8. Marcaltó és Pápa közelében fekvő Ihaszi pusztán az ottani 48-as csata emléknappján ünnepséget rendeznek a környék falvai.
9. A Sendlóvidék községei március 14-én este emléktűzet gyujtanak a Sendlón, ahonnan leves staféta indul a devecseri centenáris ünnepségre.
10. Ajka községben március 15-én tartják az ujjonnan építendő állami általános iskola alapkövetésének ünnepségét. /305/

A megyében az 50 legfontosabb helyen kommunista szónek mondta az ünnepi beszédet. Különösen jól dolgozott a pápai 48-as bizottság. A városban és a járásban 108 ifjúsági röpgyűlést is szerveztek.

A centenáriumi év során az egyéb ünnepek: köztársaság kikiáltása, hazánk felszabadítása, május 1. Péter-Pál aratóünnep, a NOSZF mellett sor került március 15. Tancsics Mihály születése évfordulójának, október 6-a, Kossuth születésének, a Honvédelmi Bizottmány megalakulásának 100. évfordulója, a ceglédi beszéd 100. évfordulója és Ben József emlékünnepély megrendezésére is.

Az ünnepségeken kívül még az 1848-49-es emlékek felkutatását is megszervezték a NB-ek. A Veszprém megyei NB 1948. május 25-én intézkedett a 48-49-es emlékek felkutatására alakítandó bizottság megszervezéséről. /306/ Ebben a NB küldöttén kívül a muzeumi igazgató és az összes kulturális szervek is részt vettek.

-
- /305/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1948. Veszprém vm. centenáris év ünnepségei. 1948. február 26.
/306/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1948. május 25-i jegyzőkönyv.

4. A fejadagdézsma beszelgáltatásának szorgalmazása.
Mezőgazdasági munkaversenyek a 3 éves terv határidő
előtti megvalósításáért.

A NB-ok fő feladatai közé tartozott a fejadagdézsma beszelgáltatásának szorgalmazása 1948. keratavasztól kezdve. A vármegyei NB az ONB előzetes felhívása /2506/1948. ONB. Vámörlésre jogosultak fejadagját csökkentő rendelet végrehajtása ügyében a NB-ok részvétele/ hatására a következő körlevélben határozta meg a beszelgáltatás célját és a NB-ok tennivalóit: "Az új termésig még hátralévő idő gabona szükségletének biztosítása csak úgy érhető el, ha a vármegye őstermelő lakossága lelkiismeretesen eleget tesz a vámöröltetők fejadagdézsma beszelgáltatásáról szóló 860/1948. Korm. számú rendeletnek. Figyelemmel a kérdés rendkívüli fontosságára felhívjuk a vármegye valamennyi Nemzeti Bizottságát, hogy a közigazgatási hatóságokat a fejadagdézsma beszelgáltatást szorgalmazó tevékenységükben a legmesszebbmenően támogassák és saját hatáskörükben is tegyenek meg mindent a beszelgáltatás eredményessége érdekében." /307/

A vármegyei NB a megye gazdáihoz is felhívást intézett. A felhívás kimondja: "A cséplés szigorú ellenőrzésével és a beszelgáltatás teljesítésével biztosítsuk az ország kenyérellátását."

A vármegyei NB megállapította, hogy a cséplési ellenőrzés elmulasztása miatt a gabona egy részét Ausztriába csempészték, más részük pedig a spekulánsok, feketézők asztalára került. Ezért fordult a NB a megye gazdáihoz felhívással. /308/

/307/ Veszprémi NB 1948. március 19-i levele a megye valamennyi NB-ának.

/308/ Veszprémi Népújság 1948. július 25.

Gyakran került ez a téma a községi NB-ek napirendjére is. Értékelték a beszelgáltatás helyzetét. A beszelgáltatási rendelet végrehajtása népszerűtlen feladatok elé állította a NB-eket. Pl. a hajmáskéri NB utasította az elnököket, hogy szólítsa fel a beszelgáltatást még nem teljesítőket, hogy 48 óra leforgása alatt teljesítsék kötelezettségüket. Ennek hatására 4-én eleget tettek kötelezettségüknek. Egy szegényparaszt semmiképpen sem tudta befizetni a fejadagdízsmát, erre a NB 2 tagot jelölt ki, hogy összeszedjék a többi paraszt ember által előlegezett gabonát, hogy az illető is eleget tehessen a beszelgáltatásnak. Néhány nap múlva összegyűlt a szükséges mennyiség. /309/ A NB-eknek többször kellett foglalkozni azoknak az ügyével, akik nem tettek eleget beszelgáltatási kötelezettségüknek. A felsőőrsi NB pl. 2 olyan család ügyében döntött, akiknél "családjuk létfenntartásához szükség volt a kivetett kenyérgabona mennyiségre," "kegyelmezési szempontból figyelembevehető"-nek tartotta őket. Azonban a prépestről azt állapította meg, hogy "beszelgáltatásának eleget tudott volna tenni, mert... rendelkezett megfelelő gabonamennyiséggel." /310/

A beszelgáltatás eredményeit értékelve, az urkuti NB örömmel vette tudomásul, hogy "a község lakossága beszelgáltatási kötelezettségének 219 %-ban tett eleget, mely eredményével a vármegye valamennyi községét megelőzte." /311/

A megye végül is a beszelgáltatási versenyben a Dunántúlon a 2. helyet érte el. Ezért a Vármegyei NB egy szűkebb körű albizottságot alakított meg, hogy a népi szervekhez eljuttatandó köszönetnyilvánítást megszövegezze. Azt is elhatározta, hogy a jó munkát végzőket a sajtóban dícséretben kell részesíteni. /312/

/309/ VÁL. Hajmáskéri NB iratai. 1948. március 16-i jkv. március 19-i, márc. 25-i és ápr. 1-i jkv.

/310/ VÁL. Felsőőrsi NB iratai 1948. december 7-i jkv.

/311/ VÁL. Urkuti NB iratai. 1948. szept. 7-i jkv.

/312/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1948. október 1-i jkv.

A NB-ek kivették a részüket a 3 éves terv határidő előtti megvalósításáért folyó munkaversenyek szorgalmazásából, irányításából és ellenőrzéséből. Ez ügyben is a vármegyei NB adta meg a feladatokat a megye NB-ainak. Felhívása a következő gondolatokat tartalmazta:

"Az alkotó és építő munka - mely a felszabadulás óta az országban folyik és amely az egész világ dolgozó népeinek elismerését kivívta - a magyar nép számára, új lendületet kapott az ország újjáépítését és fejlődését célszerűen irányító 3 éves tervvel. Ennek a tervnek a sikerét és még a hároméves határidő előtti megvalósítását is segítik elő azok a munkaversenyek, amelyekbe ma már az országnak ugyyszólván minden dolgozója részt vesz és amelyből nem maradhat ki a falu népe sem, a föld gazdája.

Veszprém vármegye tervhivatala meghirdette a vármegye mezőgazdasági munkaversenyét és ennek a versenynek eredményei nem maradhatnak el a megye ipari munkásságának fényes eredményei mellett. A Nemzeti Bizottságokra vár a feladat, hogy ennek a mezőgazdasági munkaversenynek - a hivatalos tényezők mellett - szorgalmazói, irányítói és ellenőrzői legyenek. Minden Nemzeti Bizottság tartsa kötelességének, hogy a községének népével együtt részt vegyen a magyar mezőgazdaságnak ebben az új, hősi harcában, mely a falu népének több kenyeret, jobb megélhetést és nyugodtabb, emberibb sorsot, virágzó mezőgazdaságot és jómódu, művelt parasztságot fog biztosítani.

Utassuk a Nemzeti Bizottságokat, hogy a versenybizottságok megalakításában - melyekre vonatkozóan a községi és körjegyzők az utasításokat már megkapták - vegyenek részt, a versenybizottságba a Nemzeti Bizottság részéről egy tagot jelöljenek ki és ezenkívül még a község legjobb új és régi gazdája közül további egy-két tagot jelöljenek ki a bizottságba. Ezek kiválasztásánál ügyel-

jenek arra, hogy a kijelölt személyek demokratikus gondolkodású, a termelésben eddig elért eredményeikkel, rátermettségükkel és szorgalmukkal valóban kitűnő gazdák legyenek." /313/

Több NB tevékenyen kivette a részét a mezőgazdasági munkaverseny szervezéséből. Pl. a nagyvászsonyi NB megalakította a munkaverseny bizottságot és két tagját küldte a versenybizottságba. Használóan járt el a Pápa városi NB is. Ez a NB határozatában meg is indokolja, miért küld két NB-i tagot a termelési versenybizottságba. Azért, hogy " a kiküldöttek a NB-et a verseny állásáról tájékoztassák." /314/

Egyes községek NB-ai, mint pl. a tapolecafői, a verseny-láz fekezése érdekében a 100 %-on felül beszelgáltató gazdákat hirdető táblán felszerelték és a községben szóval közhirré tették. /315/ A pápateszéri NB a szántási és vetési munkálatok hatékonyabb ellenőrzése és szorgalmazása érdekében újjáalakította a termelési bizottságot, megalakította az u.n. "dülőfelelős" bizottságot, melynek kötelességévé tette, hogy " a község mezőgazdasági művelés alatt álló területeit állandóan ellenőrizték és a szerzett tapasztalatekről az illetékes közigazgatási és rendőrhatalóságoknak lelkiismeretesen tegyenek jelentést." /316/

Az őszi szántással kapcsolatos feladatokból azonban a NB-ek nem vették ki megfelelően részüket. A vármegyei NB ülésén - ahol a vármegye mezőgazdasági helyzetét tárgyalták meg - a MDP megyei titkára részletesen elemezte a NB-ek ezirányú munkáját és a rájuk váró további feladatokat: "A NB az a politikai szerv, amely a legjobban

/313/ VÁL. Veszprémi NB iratai 103/1948.N.B.sz. levele.

/314/ VÁL. Nagyvászsonyi NB iratai 1948. máj 7-i jkv.

Pápa városi NB iratai. 1948. okt. 28-i jkv.

/315/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jelentés a népi bizottságok működéséről. 1948. szept. 11.

/316/ VÁL. Pápateszéri NB iratai. 1948. okt. 22-i jkv.

tudja érvényesíteni tekintélyét, ebben az esetben azonban nem érvényesítette. Igaz ugyan, hogy megszövegezett egy felhívást, de ennél többet nem tett. Az volna a javaslatom, hogy a NB ha megállapította a nehézségeket, hiányosságokat és felelősség kérdését valamivel kapcsolatban, bizza meg a NB elnökét, vagy titkárságát azzal, hogy ilyen és ilyen intézkedéseket foganatosítsen. -Igaz, hogy a NB hatásköre nem terjed ki mindenre. Indítványozom, hogy a NB a jövőben a legerélyesebben nyuljon bele a közügyek intézésébe még akkor is, ha ez nem áll hatáskörében. A NB a pártokból tevődik össze és így akarva, nem akarva a koalíciós pártok aktivizálódnak, mert lehetlenség, hogy mindig egy párt vállalja a népszerűtlenséget, sokkal hatásosabb volna, ha együttesen, közösen, egy akarattal lépne fel a NB. Indítványozom, hogy a NB állandóan kísérje figyelemmel és propagandával is támogassa a Gazdasági Főtanácsnak, a MOSZK-nak a kiadott rendelkezéseit.

Arról van szó, hogy egyes helyeken a nemzet érdekében tett intézkedések visszatetszést szülnék a falusi néptömegek előtt. A NB hivatott arra, hogy ezeket a kérdéseket tudatosítsa."

"A népet fel kell világosítani, nevelni és nem megtörni. Kövessünk el mindent az elmaradt lakosság felvilágosítására, " /317/ - fejezte be felszólalását.

A vármegyei NB erre felhívta a helyi NB-eket az őszi munkák szorgalmazására és ellenőrzésére.

A megtett intézkedések hatása rövidesen megmutatkozott: az őszi munkák nagyobb lendülettel folytak és az őszi szántást az előirányzott területen 122 %-ában teljesítették. /318/

/317/ VÁL. Veszprémi NB. 1948. okt. 29-i jegyzőkönyve.
/318/ VÁL. Veszprémi NB iratai. 1948. okt. 29.

A NB-ok mellett az 1948. nyarán létrehozott népi bizottságok /a koalíciós pártok vezető tagjaiból, az UFOSz és a FÉKOSz helyi vezetőjéből, a közellátási ügyek előadójából és a községi jegyzőből álltak/, - melyeket a cséplés ellenőrzésére és a beszolgáltatás szorgalmazására hoztak létre - töltötték be kiemelkedő szerepet a mezőgazdasági feladatok irányításában és ellenőrzésében.

5. A nemzeti bizottságok ujjaszervezése a megyében.
/1948. április-május/

1948. tavaszára a népi demokratikus forradalom szocialista forradalomba való átmövése lényegében befejeződött. Kezdetét vette a proletárdiktatúra és a szocializmus építésének korszaka. Ezek a nagyjelentőségű gazdasági, társadalmi és politikai változások szükségessé tették, hogy a NB-ok is változáson menjenek át, összetételük jobban megfeleljen az osztályerőviszonyokban végbement változásoknak.

Enek felismerése vezette a vármegyei NB-t, amikor 1948. április 9-én elrendelte a NB-ok ujjaszervezését. Az ujjaszervezés szükségességét a következőkkel indokolta: "A NB-ra váró feladatok fontossága szükségessé teszi, hogy a NB-ok életképes, valóban a népi demokratikus szellemben működő, a NFF-ba tömörült 4 kormányzópárt programját képviselő, aktív politikai szervekké váljanak."

A NB-ok ujjaszervezését a következő főbb szempontok figyelembevételével rendelte el a vármegyei NB:

- 1./ Valamennyi párt, szakszervezet, vagy érdekképviselő által beküldött bizottsági tag tagsága az új NB megalkulásával azonnali hatállyal megszűnik. Az új NB legkésőbb ez év április 30-ig alakítandó meg.
- 2./ Az ujjaszervezendő NB-okba a FKP, a MKP, a NPP és a SzDP egyenként legfeljebb 3-3 tagot küldhet be és 2-2 póttagot jelölhet meg. Képviselői joga azonban csak

abban az esetben van a fenti pártoknak, ha az illető községben megalakult és ténylegesen működő szervezetük van. Abban az esetben tehát, ha valamelyik pártnak működő helyi szervezete nincs, úgy a bizottságban nem lehet képviselve.

A NB-ek összetételére vonatkozó kormányrendelet képviselést biztosít a szakszervezetek részére is, ezek összesen annyi tagot küldhetnek be, mint a fenti pártok egyike.

Az olyan községekben, ahol csak a FÉKOSZ vagy csak az UFOSZ működik, ezek küldhetnek be a szakszervezet jogán 3 tagot, megjelölhetnek 2 póttagot, ott azonban, ahol mindkettőnek szervezete van, a két szervezet együtt küldhet be összesen legfeljebb 3 tagot és jelölhet meg 2 póttagot. Ott, ahol munkás szakszervezet is van, a Szakmaközi Bizottságé a kiküldés joga és ez küld be a bizottságba az ipari és mezőgazdasági munkásság képviselőjében összesen legfeljebb 3 tagot és jelöl meg 2 póttagot.

A póttagok a bizottság ülésein csak a rendes tag helyett vehetnek részt.

3./ A pártok és szakszervezetek gondoskodni tartoznak arról, hogy a NB-ba a legkiválóbb tagjai kerüljenek, akik a dolgozó nép érdekeit becsületesen képviselik és kezdeményezésükkel, s munkájukkal valóban elősegítik az ország újjáépítését és felemelkedését. Jobboldali elemeknek nincs helyük a NB-ban, bármilyen párt cégére alatt jelentkeznek is." /319/

A NB-ek újjáalakítása meg is hozta az eredményt. A MDP vármegyei bizottsága véleménye szerint "... Az újjáalakított NB-ek 95 %-a megfelel a demokrácia követelményeinek és befolyásunk alatt vannak." /320/

/319/ VÁL. Veszprémi NB 87/1948. NB.sz. körlevele.
/320/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archívuma. Jelentés a népi bizottságok működéséről. 1948.szept.11.

Az újjászervezés éles osztályharcban történt és a reakciós elemek eltávolítását eredményezte. Neszlepen pl. a kisgazdapártiak nem jelentek meg az újjászervezés alkalmából megtartott gyűléseken, így a NB-et nélkülük alakították meg. /321/ Mezőszilasom a MDP, a FÉKOSZ és UFOSZ egységesen állást foglalt amellett, hogy "A NB-ba csak olyan tagok delegálhatók, akik a demokrácia 3 éves fennállása óta bebizonyították demokratikus érzelmüket", és kifogást tettek a FKP 2 tagja és a NPP 3 tagja ellen, mert "a demokratikus követelményeknek nem feleltek meg". /322/ A FKP reakciós képviselője kifogásai ellenére történt a NB újjáalakítása. Erre a FKP reakciós elemei akadályozták a megválasztott demokratikus érzelmi FKP és NPP tagok részvételét.

Nem került be egy volt nyilas és a Parasztszövetség eszméinek szószólója. Berhidán a kisgazdapárti volt NB-i titkár azzal próbálta szabotálni a NB működését, hogy a NB körbélyegzőjét és jegyzőkönyvét nem akarta átadni hosszabb időn keresztül. Nagyvázsönyban kizárták a NB-i tagok közül Gr. Zichy Pál egyik volt betes ispánját, Váreszlődön a Barankovits párti esperes plébánost, stb. /323/

A NB-ek nagy többsége az újjászervezés után kommunista vezetés alá kerül. Pl. B. szentlászló, Mezőszentgyörgy, Siómares, Herend, Hajmáskér. A többi párt delegátusa is túlnyomórészt becsületes, demokratikus gondolkodású kisember volt.

A választás eredményei egyértelműen igazolják azt a következtetést, hogy az újjászervezés után újfajta NB-ek alakultak meg. Tagjainak többsége kommunista volt, de a többi bizottsági tagok nagy többsége is híve volt a szocializmus építésének. A két munkáspárt egyesülése után a MDP kétszer annyi helyet kapott.

/321/ VAL. Neszlepi NB iratai. 1948. április 22.

/322/ VAL. Mezőszilasai NB iratai 1948. május 20. május 23. június 18.

/323/ VAL. Berhidai NB iratai. 1948. máj. 14-i levél.

Az újjászervezés után az ország gazdasági, társadalmi és politikai helyzetében végbement nagyjelentőségű változások hatására a NB-ek működésében spontán módon új lendület indult meg - ellentétben a központi intézkedésekkel, amelyek a NB-ek megszüntetését készítették elő /az MDP 1948. május 9-én nyilvánosságra hozott programnyilatkozata a NB-ekről említést sem tesz/.

A felsőörsi NB elfogadta a községi tűzoltóparancsnok lemondását és helyette S.I-t választotta meg egyhangúlag tűzoltóparancsnokká.

Egy-két NB a vármegyei NB felhívására - hogy a maguk hatáskörében kövessenek el mindent az eddig pártalapeken működő ifjuság közös együttműködése érdekében és adjanak meg tőlük telhetőleg minden támogatást az ifjuság új szervezeteinek eredményes munkájához - kőmendta a pártalapeken álló ifjusági egyesületek feloszlását és megalakította az EPOSZ-t. A nagyvázsonyi NB ezenkívül kijelölte az ifjusági és sportvezetőt. Az EPOSZ ill. az MNDSz részére tanácskozó helyiséget is kijelölt. A sport és játszótér céljára a Zichy-féle kastély parkjának réttisztását jelölte ki. Felsőörsön a NB választotta meg a helyi EPOSz S.E. vezetőségét is.

A NB-ek öntevékenyen számos helyi probléma megoldásában közreműködtek. A bakenyszentlászlói NB pl. vonatközlekedési ügyben /Győr felé nem volt közlekedési lehetőség/ küldöttséget nemesztette a közlekedési miniszterhez. Ugyanez a NB az UFOSz-szal együtt utamajárt a Vármegyei Földhivatalnál annak érdekében, hogy az EPOSz-nak helyiséget szerezzen. A NB nagy tekintélyére utal az, hogy Városlód tűzoltóparancsnoka táncmulatságra a NB-től kért engedélyt.

A pápai NB december 30-án átirt a rendőrséghez, hogy a járdák tisztántartását és felhíntését a legszigorúbban ellenőrizték, a mulasztókat szigorúan büntessék meg és nevüket a helyi lapokban közöljék. Szigeru ellenőrzésre hívta fel a rendőrség figyelmét az elszaporedott mezei falépások miatt. Egyben bírálta az egyes rendőrörszemek munkáját, akik nem álltak hivatásuk magaslatán. B.almá-diban a NB a prostituáltak és a munkakerülők ellen indított eljárást, melynek eredményeként a rendőrség az illetők ellen szigorúan eljárta és eltávolította őket a községből. Érdemes felfigyelni a dátumra is: ez 1949. január 28-án történt, 3 nappal a NB-ek országos feloszlata előtt. /324/

Jelentős a NB-ek kulturális tevékenysége is. A Tanácsköztársaság pápai mártirjainak Devecserből történő hazaszállításáról, a devecseri vértanúk emlékművének felállításáról, a vértanúk kegyeleti tárgyainak összegyűjtéséről és megfelelő helyre történő helyezéséről tárgyalt és intézkedett több ízben is a Pápa városi NB. A vértanúk hazahozatalára, az emlékmű felállítására került sor. /325/

A zirci mozibérlő az 1947-48-as évadban mindössze egy haladószellemű filmet játszott. Emiatt a NB elnöke elmarasztalta. /326/ Iskolaügyekben is intézkedtek a NB-ek. A balatonalmádi NB pl. egyhangulag hozott határozatot arra, hogy a Borus villa egy helyiségét a VIII. osztály részére igénybeveszi és utasította a községi előljárást, hogy " az igénybevétel napját haladéktalanul tüzze ki." /327/

-
- /324/ VÁL. Felsőörsi NB iratai. 1948. okt. 6-i jkv.
VÁL. Vármegyei NB 105/1948. N.B.sz. körlevele.
VÁL. Nagyvassonyi NB iratai. 1948. máj.7-i jkv.
VÁL. Felsőörsi NB iratai 7/1948.NB.sz. levél.
VÁL. B.szentlászlói NB iratai 1948.máj. 8-i jkv.
VÁL. Városlódi NB iratai. 1948. szept. 1-i jkv.
VÁL. Pápa városi NB iratai, 1948. dec. 30-i jkv.
VÁL. B.almádi NB iratai. 1949. január 28.
/325/ VÁL. Pápa városi NB iratai. 1948. jan. 13-i, szeptember 7-i, szept. 21-i, okt. 21-i és nov.4-i jkv.

A nagyvázsonyi NB iskolák és tanítói lakások céljára kijelölte a Zichy-féle kastélyt. /329/ A hajmáskéri NB a tanulók tankönyvvél való ellátása céljából segélykönyvtár létesítését határozta el. /330/

A vármegyei NB 119/1948. NB. sz. leirata alapján minden községben a kulturális munkatervet készítette a 3 éves terv keretében. A litéri NB a községi előljáróság, az iskola képviselői és a szabadművelődési tanács ügykezelőjével közösen a következő munkatervet fogadta el:

"Iskola létesítéshez Litér község, amennyiben a Nitrokémiai Ipartelepektől járó mintegy 50.000 Ft. illetményadó hátralékot megkapja, számottevő összeggel fog hozzájárulni. A bizottság oda fog hatni, hogy a létesíteni tervezett iskolának megépíthetése céljából a lakosság munkával, kő, murva kitermeléssel, a helyszíni- re való szállítással hozzá fog járulni.

Ovoda-mapsközietthon létesítésére a község rendelkezésre bocsájt telket. Az építkezéshez szükséges kő, murva kitermelésére, a helyszíni- re való szállításra a község lakosságát beszervezzük.

A községben az analfabétizmus felszámolására a tél folyamán népművelő tanfolyamot tartunk."

A szép tervek végrehajtásában a NB-ek sokat már nem tudtak tenni, mivel jó félévvel később működésüket felsőbb rendelkezésre megszüntették.

-
- /326/ VÁL. Zirci NB iratai 1948. június 13-i jkv.
/327/ VÁL. B.almádi NB iratai 1948. szept. 23-i jkv.
/329/ VÁL. Nagyvázsonyi NB iratai 1948. máj. 19-i jkv.
/330/ VÁL. Hajmáskéri NB iratai. 1948. jún. 12-i jkv.
/331/ VÁL. Litéri NB iratai. 1948. máj. 18-i jkv.

6./ Az egyházi iskolák államosításának követelése.

A Mindszenty vezette klerikális reakció ellen.

A preletárdiktatúra kivívása után már sürgető szükség-szerűséggé vált az iskolák államosítása. A szocialista kulturferradalom kibontakoztatásának, az ifjúság tudományos, materialista szellemű nevelése megindításának egyik legfontosabb feltétele volt az egységes állami iskola megteremtése.

Az egyházi iskola a klerikális reakció eszköze volt - a demokrácia és a szocializmus ellen. Mindszenty hercegprímás programja ugyanis "egy darab középkeri Magyarország felépítése" volt. Jól látta azt, hogy az ifjúság nevelése a jövő szempontjából döntő jelentőségű, így fogalmazta ezt meg a zirci apáthoz írt levelében: "Akié az ifjúság, azé a jövő". /332/

Az MDP 1948-as programnyilatkozata kimondja, hogy "A demokratikus nevelés egységének biztosítása követeli... az egyházi iskolák államosítását"...

Röviddel az MDP programnyilatkozata megjelenése után Mindszenty rögtön ellenakcióba kezdett. A KTF hatáskörébe tartozó iskolák igazgatói a következő szövegű levelet kapták 1948. május 10-én:

"A Biberös Hercegprímás Urnak 1948. május 8-án kiadott 3800-1948. sz. rendelete alapján felhívom Ig. Urat /Urnót/ közölje a tanári testület tagjaival, hogy az egyházi iskolák államosításával foglalkozó gyűléseken, vagy olyan tevékenységekben, amelyek az egyház jogait súlyosan sérthetik, nem vehetnek részt." /333/

/332/ Idézi Orbán Sándor Egyház és állam. Kossuth. 1962. 67. és 69. old.

/333/ Szabad Nép 1948. május 14.

A katolikus pedagógusoknak értésére adták azt is; az említett 3800/1948. számú Mindszenty-körlevél az egyházból való kiközösítéssel fenyegeti meg azokat a katolikus nevelőket, akik a tilalom ellenére résztvesznek a szakszervezetüknek az egyházi iskolák államosítását tárgyaló ülésein.

A NB-ek államosítás melletti állásfoglalására nagy szükség volt, mivel a klerikális reakció a hiszékeny hívőket különböző rosszindulatu rémhírekkel próbálta a megyében is az iskolák államosítása ellen hangolni. A papek háziagitációt tartottak és ett azt bizonygatták, hogy az államosítás az egyház elleni támadást jelenti, a vallásoktatás megszüntetését hozza magával.

A szerzetes és apáca pedagógusok az iskolák államosítása ügyében összehívott pedagógusgyűléseken mondtak uszító hangú beszédeket. Az iskolában a tanulólányokat azzal rémisztgették, hogy az állami iskolákban erkölcstelen-ségre fogják őket nevelni.

A megye lakosságának felvilágosítása népgyűléseken, szülői értekezleteken és a sajtó útján történt.

A megye valamennyi NB-a állástfoglalt az iskolák államosítása mellett 2 község, Siómaros és Aderjánháza községek kivételével - mindenütt egyhangúan.

Idézzünk néhány példát, mivel indokolták az egyes NB-ek a felekezeti iskolák államosítása melletti követelésüket:

Hajmáskér község NB-a egyhangúlag hozott határozatával kimondja, hogy a felekezeti iskolák államosítását szükségesnek tartja. "Indokolás: Szükségesnek tartja a NB a felekezeti iskolák államosítását a szülők, a tanerő és a gyermek szempontjából.

A szülőknek kevesebbe kerül gyermekeik tanítása, a tanerő emberibb életkörülmények közé kerül, a gyermekek nevelése pedig magasabb színvonalú lesz, mint eddig. A kormányzat az államosított iskolákban biztosítja továbbra is a szabad vallásoktatást..." /334/

Mihályháza: "Tiltakozunk az ellen, hogy még ezideig is Mindszenty reakciós körei irányítsák a magyar ifjúság nevelését. A legsürgősebben követeljük az iskolák államosítását, hogy a pedagógusok felszabadultan, vagyis az egyháztól elválasztva demokratikus szellemben nevelhessék ifjúságunkat." /335/

Urkut: "Legyen vége a fekete reakció által vezetett egyházi iskolának, a felekezetek közötti egymásra uszításnak... jól tanított, demokratikus ifjúsággal nagyobb léptekkel haladunk a szocializmus felé." /336/

A megyében 350 iskolát érintett az államosítás, ebből 14 a középiskola, 336 pedig általános iskola. /337/

A NB-ok az államosításokat követően a szülői értekezletekre elküldték képviselőiket azzal a céllal, hogy segítsenek a szülők politikai nevelésében.

Kivették a részüket az iskolák helyreállítása érdekében szervezett a "Dolgozók az iskoláért" társadalmi akcióból. A megye 380.000 Ft-ot kapott az iskolák rendbehozására. Ebből 29 helyen tették használhatóvá az iskolákat. Anyaggal, pénzzel, munkával járultak hozzá megyének dolgozói az iskolák helyreállításához és otthonossá tételéhez. A Bp-i üzenek is 20 iskola javítását vállalták el.

/334/ VÁL. Hajnáskéri NB iratai. 1948. jún. 11-i jkv.

/335/ Mihályházi NB iratai. 1948. jún. 4-i jkv.

/336/ VÁL. Urkúti NB iratai. 1948. jún. 8-i jkv.

/337/ MSZMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma.
Jelentés 1948. július hóról.

Később, amikor Mindszenty hercegprímás sorozatos demokráciellenes kirohanásai, izgatásai, történetek, számos NB követelte a kormánytól: hasson oda, hogy Mindszenty nép- és demokráciellenes uszításai megszűnjének. Több helyen követelték, hogy a katolikus egyház éléről azonnal távolítsák el. Mindszenty és társainak letartóztatását örömmel fogadták NB-aink és ezt kis is fejezték. A mezőszilasi NB pl. a következőképpen nyilatkozott: "Örömmel vettük tudomásul, hogy a Köztársaság kormánya Mindszenty érseket és társait letartóztatta. Egyben köszönetünket fejezzük ki, amiért érdekeink felett ennyire örködnék és nem engedik, hogy reakciós elemek a nép országát tönkretegyék.

Mi dolgozók, a demokrácia előnyeit élvező kisparasztok átérezzük és tudjuk, hogy mi lett volna a következménye ráknézve, ha Mindszentynek és reakciós társainak ez a népellenes, mindent felforgató terve sikerül! Kérjük a Kormányt, hogy mutassa meg erejét és nyerjék el méltó büntetésüket mindazok, akik részt vettek ebben a bűnös, földalatti szervezkedésben.

Kérjük az egész reakció végleges felszámolását. Tudjuk, hogy addig nem lehet országot építeni, amíg az erőinket a reakció elleni küzdelem köti le." /338/

7./ A községi képviselőtestületek átalakítása.

A preletárdiktatura kivívása, a szocializmus építésének megkezdése az országban parancsoló szükségességként követelte meg a községi képviselőtestületek összetételének megváltoztatását. Ugyanis Veszprém megyében, a képviselőtestületek összetétele 1945. óta lényegében nem változott meg. A képviselőtestületek tagjai között

sek már régebben minden kapcsolatot megszakítottak pártjukkal, sőt némelyek az ellenzéki pártok tagjaivá vagy azok szóvivőivé váltak.

Ezért határozta el 1948. augusztus 11-én a vármegyei NB a képviselőtestületek átalakítását. Valamennyi községi /városi/ NB-nak szóló körlevelében a következő utasítást adja meg: "Kétségtelen tényként kell megállapítanunk azt is, hogy 1945. év óta mélyreható politikai változások történtek úgy országosan, mint megyei viszonylatban, ami érezteti hatását a községi képviselőtestületekkel kapcsolatban is. Itt elsősorban a képviselőtestületekben az 1945. évben megállapított számarányra és a pártok erőviszonyaiban azóta bekövetkezett erős eltolódásokra kell gondolnunk. Nem tartjuk szükségesnek azt, hogy az 1945. évben megállapított arányszám megváltoztatására általános rendelkezést adjunk, annál is inkább, mivel ez a számarány községenként változik. Azonban hasznosnak és a községek politikai békéje érdekében állónak tartjuk, ha edahat a Nemzeti Bizottság, hogy a községi képviselőtestületek ezen ujjaszervezésénél a Függetlenségi Front pártjai együttesen, közös elhatározással, ahol ez szükséges, állapodnak meg és békésen rendezik egymás között az időközi erőeltolódások figyelembevételével a számarányt illető vitás problémákat is.

Általános szempontként felhívjuk a Nemzeti Bizottságok figyelmét, hassanak oda, hogy elsősorban a dolgozó osztályok legyenek képviselve a képviselőtestületben, illetve a község vezetésében. Tehát a dolgozó parasztság és az ipari munkásság. Nincsen helye a képviselőtestületben más munkáján zsíreskedő és gazdagodó kulák parasztnak, ugyszintén jobboldali elemeknek, bármely párt cégére alatt jelentkezésnek is. A Vármegyei Nemzeti Bizottság egyidejűleg megkeresi a vármegye Alispánját, hogy az ügy

érdekében a szükséges intézkedéseket közigazgatási ve-
nalom is tegye meg. " /339/

A képviselőtestületek újjáalakítását már jóval a megyei
intézkedés előtt végrehajtja 1-2 NB Nemesszalókon az MKP,
a FÉKOSz és az UFOSz beadványára tüzi napirendre ezt a
kérdést a NB. A képviselőtestület helyzetét az MKP tit-
kára a következőképpen jellemezte: "... a jelenlegi kép-
viselőtestület összetételénél fogva működésképtelen, aka-
dályozza a 3 éves terv végrehajtását, semmiféle szociális
vagy társadalmi ténykedést nem folytat és nem támogat."
Pártja nevében követelte, hogy a jelenlegi képviselőtes-
tületet eszlassák fel és olyan képviselőtestület alakít-
tassék, amely a 3 éves terv végrehajtását szívén viseli,
továbbá, mely a község érdekeit tartja legelőször is
szemelőtt és nem a magánosok és egyesek érdekeit." A kis-
gazdapárt képviselője ellenezte a képviselőtestület újjá-
szervezését: "Nem lehet a község legnagyobb adófizetői-
től megvenni a jogot, hogy a képviselőtestületben helyet
foglaljanak. Virilizsek mindig voltak és mindig is kell,
hogy legyenek." A NB tagjainak többsége tiltakozott a
fenti kijelentés ellen és azt hangsúlyozták, hogy "el-
mult az idő, amikor a virilizsek döntötték el a község
sorsát." Végülis a NB 10:6 arányban kimondta a képviselő-
testület átalakítását és a pártok arányszámának megállá-
pításánál az 1947. évi országgyűlési választásokat vette
alapul. /340/

Más községekben is sor került hasonló vitára. Mezőszent-
györgyön a kiskgazdapártiak az 1945-ös számaránynak meg-
felelően akarták a képviselőtestület összetételét meg-
állapítani. A NB azonban nagy többséggel - helyesen -
az 1947. augusztusi választási eredmények alapján állapí-

/339/ VÁL. Veszprémi NB levele valamennyi községi /váro-
si/ NB-nak. 1948. augusztus 11.

/340/ VÁL. Nemesszalóki NB iratai. 1948. jan. 30-i jkv.

totta meg a képviselőtestület összetételét. /MDP 8, NPP 5, FKP 3, szakszervezet 3 képviselőtestületi tagot adott./ /341/ Mezőszilasán a NB a FKP-ból 8, a NPP-ből 3 főt nem fogadott el képviselőtestületi tagságra németbarátság, munkásellenesség, antiszemita uszítás, a közigazgatásra és a közéletre káros tevékenység miatt. /342/

A képviselőtestületek újjászervezése lényeges pozitív változást hozott többségüknek összetételében. Többnyire az MDP tagjai kerültek számszerű többségbe a többi pártokhoz viszonyítva.

Pl: Zirc:	MDP 18	rendes tag,	4	póttag,	
	FKP 5	"	2	"	
	Szakszervezet	Riz. 7	"	2	" /343/
Csepak:	MDP 9	"			
	NPP 5	"			
	FKP 5	"			
	FÉKOSz 5	"			/344/
Pápateszér:	MDP 10	"			
	NPP 5	"			
	FKP 5	"			
	FÉKOSz 1	"			
	UFOSz 1	"			/345/

Ritka az olyan eset, ahol a kisgazdapárt adta a legtöbb képviselőtestületi tagot. Ilyen volt pl. Nagygyimót, ahol a MDP 7, FKP 8, NPP 3, és a FÉKOSz 2 tagot delegált. /346/

-
- V341/ VÁL. Mezőszilasán NB iratai. 1948. jun. 26.
/342/ MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Mezőszilasán NB 1948. jun. 18-i jegyzőkönyve.
/343/ VÁL. Zirci NB iratai, 1948. november 10-i jkv.
/344/ VÁL. Csepaki NB iratai 1948. aug. 25-i jkv.
/345/ VÁL. Pápateszéri NB iratai. 1948. szept. 22-i jkv.
/346/ VÁL. Nagygyimóti NB iratai. 1948. szept. 24-i jkv.

A NB utolsó ténykedése az 1949-es népszámlálások előkészítése volt. Ők javasolták a népszámlálási összeíróbiztosságokat és a felülvizsgálókat.

A nemzeti bizottságok felesztatása. A Nemzeti Függetlenségi Népfront megalakulása. A nemzeti bizottságok tevékenységének értékelése. Helyes volt-e a nemzeti bizottságok felesztatása?

A szocializmus építésének megkezdése idején a megye NB-ainak eredményes újjászervezése következtében a NB-ek munkája fellemlőben volt. Természetes és szükséges is lett volna, hogy az átszervezett NB-ek az előző időszaknál nagyobb szerepet kapjanak, hogy a bennük megtestesült népi tettrekészséget és aktivitást a szocializmus építéséhez adjon friss lendületet. Erre azonban már nem került sor.

A MDP 1948. május 9-én nyilvánosságra hozott programnyilatkozata a NB-ek további sorsáról semmit sem említ. A programnyilatkozat - egyébként helyesen - az új Függetlenségi Front megteremtését tűzte célul. A szocializmus építésének megkezdésével szükségessé vált, hogy a dolgozó osztályok együttműködése is fejlődésen menjen át.

A párt ezt így határozta meg:

"Az egymással versengő pártok laza koalíciójának rendszerre a népellenes erőknek kedvez... Ezért van szükség a pártok laza együttműködése helyett a demokratikus erők összefogására a Függetlenségi Front egységes tömegszervezetében... A Függetlenségi Front: a munkásság, parasztság, értelmiség, dolgozó kisemberek, Magyarország minden haladó, hazafias eleme szoros harci és építő szövetségének egységes tömegszervezete." /347/

/347/ Szabad Nép. 1948. május 9. A MDP-jának programnyilatkozata.

Véleményünk szerint az lett volna a helyes megoldás, ha az új népfrent a NB-ekre támaszkodott volna, tehát, ha a NB-ek a népfrent helyi szervezeteivé alakultak volna át. Ezzel szemben azonban a párt vezetésében az a helytelen nézet vált uralkodóvá, hogy a szocializmus építése idején a NB-ek már betöltötték történelmi hivatásukat, tehát nincs rájuk továbbá szükség. A NB-ekben megtöretesülő öntevékenység lebecsülése magát az új népfrentet is talajtalanná tette, mivel az nem támaszkodott a munkások és parasztek helyi tömegmozgalmára. A szektás politika következtében a népfrent működése formálissá vált, csupán a választások idején fejtett ki tevékenységet.

A NB-ot a Függetlenségi Front megalakításával egyidejűleg feleszlatták. Ezt fejezte ki az Országos NB határozata: "Az ONB mérlegelve az ország politikai és gazdasági életében a felszabadulás óta végbement alapvető változásokat, s annak figyelembevételével, hogy február 1-én megalakul a Magyar Függetlenségi Front, a NB-ek történelmi érdemeinek hangsúlyozása mellett határozati-
lag kimondja, hogy a NB-ek február elsejével /1949. febr. 1. Megjegyzés tőlem: B.B./ az ország egész területén megszűnnek." /348/

Befejezésül tisztázzuk a NB-ek helyét a felszabadult ország közéletében. A NB-ek ferradalmi népi szervek voltak /többségükben Veszprém megyében is/. Többségük tevékenységét a helyi kommunisták javaslatai, kezdeményezései határozták meg. Az egyszerű munkások, parasztek, kiskereskedők, vagy kiskereskedők, tehát a dolgozó nép vette kezébe a népi szervek keresztül saját községe, városa, megyéje sorsának irányítását. A felszabadulást követő első hónapokban tevékenységük kiterjedt az élet minden területére. Ők látták el a közigazgatás munkáját, mint hatalmi szervek tevékenykedtek.

/348/ Szabad Nép. 1949. január 30. Az ONB határozata.

A megyei tapasztalatok is azt bizonyítják: kinagasló szerepet töltöttek be az élet vérkeringésének beindításában. Megszervezték a romok eltakarítását, gondoskodtak az éleletről, helyreállították a közbiztonságot, intézkedtek a járványok megelőzéséről, a helyi üzletek és üzemek beindításáról, a mezőgazdasági munkák elkezdéséről. Nélkülük alig lett volna elképzelhető az ország vérkeringésének gyors elindítása.

Később a NB-ek közigazgatási tevékenységét hivatalos rendeletekkel megszüntették és bizonyos kisebb átreformálással a régi önkormányzati szerveket állították vissza. A NB-ek szervezték újjá az önkormányzati szerveket, a helyi közigazgatást.

A kommunista párt ezt követően a politikai kezdeményezésben és ellenőrzésben szabta meg a NB-ek szerepét. Nem törekedett arra, hogy a NB-ek töltsék be az államhatalom - helyi szerveinek funkcióját. A NB-ek sorsa ugyanis szervezésben kapcsolódott a kerabeli politikai harcokhoz, a koalíciós harcok függvényévé vált. A reakció Dálnoki miniszterelnök vezetésével a NB-ek megsemmisítésére tört. Arra azonban nem volt képes, hogy a NB-ek felszámolását elérje. Ezután a NB-okba való beépülés taktikáját választotta.

A párt nem élezte ki a NB-ek hatásköréért folyó harcot, mert attól tartott, hogy ez a koalíció felrebbantását eredményezné. A párt a fő erőt a központi szervezetben folyó harcra összpontosította. 1945. elején még nem dolgozta ki a NB-kkal, de az államhatalom új szerveivel kapcsolatos elvi kérdéseket sem, ez is nehezítette a későbbiekben a NB-ek védelmezését és továbbfejlesztését.

A NB-ek szerepe és aktivitása a közigazgatás kiépítésével fokozatosan csökkent. Nem került sor jogkörük és hatáskörük tisztázására sem. Háttérbeszorulásuk összefüggött azzal is, hogy nem találtak maguknak megfelelő munkakört.

A párt ezután is még több hónapra át védelmezte a NB-eket a reakció meg-megújuló támadásaival szemben. A párt a NB-ekhez fordult, hogy mozgósítsák az egész lakosságot az újjáépítés nagy feladatainak megvalósítására. Azt várta tőlük, hogy a delgozók állandó mozgósítói, serkentői legyenek.

A párt javaslatára szeptember elején létrehozták az Országos Nemzeti Bizottságot azzal a céllal, hogy új életet öntsenek a NB-ekbe. Az új központi szerv irányításától azt várta, hogy a terménybetakarítás, a beszolgáltatás és az újjáépítés előrelendítői, a pártok összefogott erőfeszítéseivé válnak a NB-ek. A NB-ek és a kormány viszonyáról az a helyes álláspont alakult ki, hogy a NB-ek szerezzenek érvényt a kormány rendeleteinek, kezdeményezzenek és ellenőrizzék a kormány intézkedéseinek végrehajtását.

Az országos és a Veszprém megyei tapasztalatok is azt igazolják, hogy a NB-ek nagy eredményeket értek el az életvérkeringésének elindításában, a mezőgazdasági termelés beindításában, az újjáépítés szorgalmazásában. Sokkal kisebbek azok az eredmények, amelyeket a reakció elleni harcban tudtak elérni. Ez szoros kapcsolatban volt a delgozó tömegek, főleg a NB-i tagok zömét alkotó parasztság jó részének politikai elmaradottságával, másrészt a NB-ek koalíciós összetételével. A megyei helyzet elemzése is arra mutat: ahol a kommunista pártszervezetek erősek voltak, ott a NB-ek is következetesebben, eredményesebben tudtak tevékenykedni.

A kommunista párt 1945. őszétől már alig-alig foglalkozik a NB-ekkel. Akkor támaszkodik munkájukra, amikor a reakció elleni nagy tömegmozgalom egy-egy fontosabb állomása idején szükség volt rájuk. Különösen az 1946. tavaszán sorra került B-listázások során látta meg a bennük rejlő nagy erőt.

A NB-eknek 1948-ban az iskolák államosítása melletti állásfoglalása is jelentős volt. A NB-ekben rejlő nagy erőt és életképességet jól érzékelteti tevékenységük fellemdülése a nagy politikai harcok idején.

A reakció támadása, a delgező tömegek politikai tapasztalatlansága, a kommunista párt kompromisszuma, engedménye a helyi népi szervek rovására, a népi öntevékenység bizonyosfoku lebecsülése 1947-től együttesen vezettek el a NB-ek tevékenységének elsorvasztásához, majd 1949. február 1-én feloszlatásukhoz.

Tevékenységükben vált valóra a kommunista párt vezető szerepe, a delgező tömegek ferradalmi alkotó ereje, a saját sorsa intézését fokozatosan kézbevevő néptömegek aktivitása. Veszprém megyei tapasztalataink is alátámasztják az Országos Nemzeti Bizottság értékelésének helyességét, melyben megállapítja:

" A Nemzeti Bizottságok nélkül sem népi demokráciánkat nem tudtuk volna megszilárdítani és nem tudtunk volna eljutni a szocializmus küszöbére. " /349/

/349/ Az ONB 1949. január 30-i határozata.
Szabad Nép. 1949. január 31.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

A nemzeti újjászületés a Kommunista Párt programja alapján a felszabadult országban. A nemzeti bizottságok a demokratikus forradalom helyi szervei. A MKP állásfoglalása a nemzeti bizottságokkal kapcsolatban.

-.--.-.-

- I. Veszprém megye a német és magyar fasiszták rémuralmának utolsó heteiben. A megye felszabadulása. Veszprém megyei helyzetkép a felszabadulás utáni hónapokban. 5 old.
- II. A nemzeti bizottságok megalakulása. A reakció beépülési taktikája. A nemzeti bizottságok összetétele. Osztályharc a nemzeti bizottságok összetétele körül. 8 old.
- III. A nemzeti bizottságok az élet vérkeringésének megindításáért. 16 old.
- 1./ A rendőrség újjászervezése és megtisztítása a népellenes elemektől / a közbiztonság helyreállítása/ 16 old.
- 2./ A közellátás megszervezése 19 old.
- 3./ Nemzeti segélyakció 25 old.
- 4./ Az újjáépítés: a romos épületek lakhatóvá tétele, romeltakarítás, közmunkák 28 old.
- 5./ Egészségvédelmi intézkedések 35 old.
- 6./ A tanítás megkezdése az iskolákban 36 old.

<u>IV. A nemzeti bizottságok a gazdasági élet helyreállításáért.</u>	38 old.
1./ A mezőgazdasági munkák megindítása ...	38 old.
2./ A földosztás előkészítése és lebonyolítása	41 old.
3./ Helyi üzemek beindítása és működésük ellenőrzése	45 old.
4./ Munkabér és ármegállapítás. A kereskedelem ellenőrzése	46 old.
<u>V. A nemzeti bizottságok közigazgatással kapcsolatos tevékenysége.</u>	49 old.
1./ A közigazgatás megindítása	49 old.
2./ Az önkormányzati szervek újjászervezése. A törvényhatósági bizottságok és képviselőtestületek összetétele.	49 old.
<u>VI. A nemzeti bizottságok a reakció és a fasisztus maradványai ellen.</u>	59 old.
1./ Harc a főispán vezette közigazgatási reakció ellen.	59 old.
2./ Az igazolási eljárások kudarca	62 old.
3./ Harc a szigorubb népbírászkodásért	68 old.
4./ A honvédségi ügyek intézése	74 old.

5./ Az ellenforradalmi jellegű és klerikális egyesületekkel szembeni állásfoglalás	76 old.
6./ Fasiszta könyvek és sajtótermékek összegyűjtése. Utcanevek megváltoztatása	78 old.
 <u>VII. A nemzeti bizottságok szerepe az 1945-ös választásokban, tevékenységük a választások utáni reakcióellenes népmozgalmakban. /1945. november - 1946./</u>	
1./ A választások értékelése	80 old.
2./ A reakció támadása	80 old.
3./ Ellentámadás a MKP vezetésével a földosztás vívmányainak megvédéséért	89 old.
4./ Az osztályharc egyik fő területe a közigazgatás gyökeres megtisztításáért folyó harc. /B. listázások/	93 old.
 <u>VIII. A stabilizáció</u>	
1./ A nemzeti bizottságok az infláció romboló hatásának csökkentéséért	99 old.
2./ A nemzeti bizottságok forintvédő munkája	99 old.

<u>IX. A nemzeti bizottságok kulturális tevé-</u> <u>kenysége 1946-ban /népi kollégiumok, iske-</u> <u>lai ügyek, ünnepségek/.</u>	102 old.
<u>X. A köztársaság ellenes összeesküvés eli-</u> <u>télése, harc a helyi reakciós erők elszige-</u> <u>teléséért és leleplezéséért, a földosztás</u> <u>végleges befejezéséért. /1947./</u>	103 old.
<u>XI. A nemzeti bizottságok összetétele körü-</u> <u>li harcok 1947-ben.</u>	108 old.
<u>XII. A munkanélküliség megszüntetéséért, az</u> <u>árak letöréséért és a bankok államosítása</u> <u>érdekében végzett tevékenység.</u>	110 old.
<u>XIII. Az 1947-es országgyűlési választások</u> <u>előkészítése. A választási eredmények érté-</u> <u>kelése.</u>	113 old.
<u>XIV. A nemzeti bizottságok tevékenysége</u> <u>1947. őszétől 1949. január végéig.</u>	115 old.
1./ Politikai megbízhatósági igazolások, fegyvertartási engedélyek kiadása. ...	115 old.
2./ A görög szabadságharcosok megsegítése ..	118 old.
3./ A centenáriumi ünnepségek megrendezése ..	119 old.
4./ A A fejadagdzsma beszolgáltatások szer- galmazása. Mezőgazdasági munkaversenyek a 3 éves terv határidő előtti megvalósi- tásáért.	122 old.

- 5./ A nemzeti bizottságok újjászervezése
a megyében. /1948. április-május/..... 127 old.
- 6./ Az egyházi iskolák államosításának kö-
vetelése. A Mindszenty vezette kleriká-
lis reakció ellen. 133 old.
- 7./ A községi képviselőtestületek átalaki-
tása. 136 old.

A nemzeti bizottságok feloszlatása. A Nemzeti Függet-
lenségi Népfront megalakulása. A nemzeti bizottságok
tevékenységének értékelése. Helyes volt-e a nemzeti
bizottságok feloszlatása?